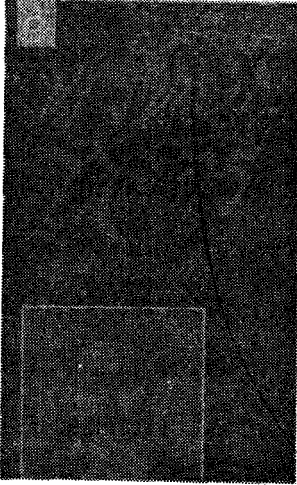

วิจารณ์หนังสือ

ทฤษฎีศาสตร์

พระยาสุริยานุวัฑฒน์

สำนักพิมพ์พิมพ์เนต ๒๕๑๘

๕๔๗ หน้า ๒๕ บาท

ทฤษฎีศาสตร์ของพระยาสุริยานุวัฑฒน์ ซึ่งเขียนขึ้นในปี ๒๔๕๕ ได้รับการยกย่องว่าเป็นตำราเศรษฐศาสตร์เล่มแรกของประเทศไทย มีประโยชน์แก่ผู้อ่านอยู่ ๒ ประการคือ ในประการแรกผู้อ่านจะได้ทราบถึงแนวความคิดทางเศรษฐศาสตร์ของนักปราชญ์ชาวต่างประเทศ ซึ่งผู้เขียนได้อ่านแล้วนำมาสรุปให้ฟัง พร้อมกับยกตัวอย่างประกอบ โดยอาศัยประสบการณ์เกี่ยวกับประเทศไทยให้เห็นเข้าใจแนวความคิดนั้นๆ ได้ดีขึ้น ในประการที่สอง ผู้อ่านจะได้ทราบถึงแนวความคิดในทางเศรษฐศาสตร์ของผู้เขียนจึงสะท้อนให้เห็นถึงสภาวะเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในขณะที่ผู้เขียนได้เขียนหนังสือเล่มนี้ขึ้นมา น่าขอบคุณผู้ริเริ่มนำหนังสือเล่มนี้มาพิมพ์เผยแพร่ให้นักเรียน นักศึกษาได้อ่านและได้ค้นคว้ากัน

ทฤษฎีศาสตร์แบ่งเป็น ๓ ภาค แต่ละภาคจะมีหลายหมวดซอยย่อยออกไปอีก ภาคแรกว่าด้วยการสร้างทฤษฎี ในภาคนี้ผู้เขียนได้กล่าวถึงคุณสมบัติของทฤษฎี สิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดทฤษฎี ผู้เขียนได้กล่าวไว้ในหมวดแรกของภาคว่า เจตนาของคนทุกวันนี้คือการแสวงหาประโยชน์ใส่ตนเองด้วยการชวนขายหาทฤษฎี และการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของศาสนา นับว่าผู้เขียนได้แสดงความเชื่อว่า ความสุขของมนุษย์นั้นมาได้ทั้ง ๒ ทาง คือทางวัตถุ และทางใจ แต่อย่างไรก็ตาม ในหมวดต่อมา ผู้เขียนได้กล่าวถึงวิธีการในการแสวงหาทฤษฎีโดยพยายามจะกระทำการให้ได้ผล (ทฤษฎี) มากที่สุด โดยออกแรงน้อยที่สุด ซึ่งในช่วงนี้เองหลักการแบ่งงานกันทำของ สมิธ ก็ถูกนำมากล่าวถึงอย่างละเอียดลอะออ นอกจากวิธีบั่นหน้าที่ยกกันทำงาน (ศัพท์ของผู้เขียน) แล้ว ผู้เขียนยังเห็นว่าศิลปะวิทยาจะเป็นสิ่งสำคัญที่จะให้บรรลุผล ทำการให้ได้ผลมากที่สุด โดยออกแรงน้อยที่สุดด้วย ในหมวดที่ ๑๐ ของภาคแรก ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นว่าการเพิ่มพูนทฤษฎี จะต้องใช้แรงทำการ ทุนประกอบกัน แล้วทำให้เกิดผลขึ้นจากที่นั้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้เขียนมีความเห็นว่าการเจริญเติบโตของประเทศนั้นจะต้องอาศัยการลงทุนลงแรงในภาคเกษตรกรรมเป็นสำคัญ และในขณะเดียวกันผู้เขียนก็ชี้ให้เห็นว่า ความเจริญเติบโตของประเทศย่อมจะมีขอบเขตจำกัด ซึ่งความคิดนี้ผู้เขียนคงเอามาจาก เควิต ริคาร์โด นักเศรษฐศาสตร์คนสำคัญของอังกฤษ(แต่เขายังมองโลกในแง่ร้ายกว่า ริคาร์โด ด้วยซ้ำ) ข้อจำกัดก็คือ ถ้าประชากรเพิ่มขึ้น จะทำให้ความต้องการสินค้าเพิ่มขึ้น ทำให้ต้องการอาหารเพื่อนำไปจ้างคนงานมากขึ้น ทำให้ต้องใช้ที่ดินทำการเพาะปลูกมากขึ้น ต้นทุนในการผลิต

อาหารจะสูง ราคาอาหารจะแพง และจะทำให้ประชากรต้องอพยพไปอยู่ที่อื่น ทำให้ทรัพย์สินในบ้านเมืองลดลง ตามความเป็นจริงแล้ว ผู้เขียนไม่น่าจะมองโลกในแง่ร้ายถึงปานนี้ ในเมื่อผู้เขียนเป็นผู้ที่ให้ความสนใจกับศิลปวิทยา ตลอดจนมีการกล่าวถึง การนำเอาเครื่องจักรดีๆ มาใช้ในด้านการผลิต ซึ่งล้วนแล้วแต่จะทำให้ประสิทธิภาพในการผลิตสูงขึ้นทั้งสิ้น

ในภาคหนึ่ง หมวดที่ ๗ เป็นหมวดที่น่าสนใจไม่น้อย เพราะผู้เขียนได้กล่าวถึงท่านองทำการใหญ่ทำการเล็ก ซึ่งในปัจจุบันหมายถึงขนาดของหน่วยผลิตนั่นเอง และผู้เขียนให้ข้อสังเกตว่า ขนาดของหน่วยผลิตจะเป็นอย่างไร นั้นย่อมจะขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง แต่ปัจจัยที่สำคัญก็คือ จำนวนผู้ที่ต้องการสินค้า นั้น ดังนั้นการมีขนาดหน่วยผลิตที่ใหญ่เกินไป ก็มีใ้ก่อให้เกิดข้อได้เปรียบเสมอไป

ภาคที่สอง ว่าด้วยการแข่งขันทรัพย์สิน เช่นเดียวกับนักเศรษฐศาสตร์ตะวันตก ผู้เขียนกล่าวว่า ทรัพย์สินที่สร้างขึ้นมานั้นควรจะถูกแบ่งปันให้กับผู้มีส่วนในการสร้างทรัพย์สิน ซึ่งได้แก่ เจ้าของที่ดิน คนออกแรง และผู้ลงทุน ส่วนหลักในการแข่งขันทรัพย์สินนั้นอาจจะทำได้โดยอาศัย การประมูลแข่งขันกัน และตามระเบียบข้อบังคับและธรรมเนียม จากแนวความคิดเกี่ยวกับค่าจ้าง ค่าเช่าและกำไร ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่า กำไรและค่าจ้างนั้นจะเปลี่ยนแปลงในทางกลับกันเสมอ เนื่องจากกำไรคือส่วนเหลือ หลังจากที่หักค่าจ้างออกไปแล้ว ดังนั้นยิ่งค่าจ้างสูงขึ้นเท่าไร กำไรจะยิ่งลดลงเท่านั้น ดังนั้น ในหมวดที่ ๖ และ ๘ ผู้เขียนจึงเสนอวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้ลงทุนกับผู้ออกแรง โดยให้ลูกจ้างและนายจ้างได้มีส่วนแบ่งปันในกำไรด้วยกัน และได้เสนอการทำงานร่วมกัน โดยยกตัวอย่างการสหกรณ์ในประเทศอังกฤษ

ในภาคที่สอง มีบางตอนที่ผู้เขียนได้กล่าวถึงแนวความคิดของโซเชียวลิสต์ ในแง่ที่ว่า Socialist ไม่นิยมให้มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน เพราะจะก่อให้เกิดความ

ไม่เท่าเทียมกัน และเมื่อผู้เขียนพูดถึงผลร้ายจากการแข่งขันกัน ซึ่งทำให้เกิดการแก่งแย่ง การเอาวิธเอาเปรียบของผู้ที่แข็งแรงกว่า ผู้เขียนกล่าวว่า การแก้ไขการเอาวิธเอาเปรียบจะทำได้โดยการช่วยเหลือผู้ที่ถูกเอาเปรียบตามวิธีการของ Socialist ซึ่งได้แก่การรวมตัวกันของพวกคนงานเป็นสมาคมคนทำงาน เพื่อป้องกันผลประโยชน์ของสมาชิกตลอดจนการกระทำการร่วมกัน ผู้วิจารณ์ไม่แน่ใจว่าเพราะข้อเขียนดังกล่าวหรือไม่ ที่ทำให้มีการสั่งห้ามพิมพ์หนังสือ *ทรัพย์สินศาสตร์* ในสมัยก่อน ความจริงถ้าได้พิจารณาข้อเขียนของผู้เขียนโดยละเอียดแล้ว จะเห็นได้ว่าผู้เขียนไม่เห็นด้วยกับการยกเลิกกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน เพราะทำให้คนชนชั้นแข็งเกิดความท้อถอยได้ แม้การรวมตัวกันเป็นสมาคมคนทำงาน ผู้เขียนได้แสดงความเห็นว่าการรวมตัวกันจะมีประโยชน์ แต่ทำให้เกิดการสไตรก์ขึ้นจะทำให้เกิดผลเสียแก่บุคคลหลายฝ่าย ทั้งตัวลูกจ้าง นายจ้าง และผู้บริหารทั้งหลาย ดังนั้นรัฐบาลต้องควบคุมให้ดี อย่าให้เกิดผลเสียขึ้นได้

มีข้อความบางตอนในภาคนี้ แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนให้ความสนใจต่อบทบาทของรัฐบาลในฐานะเป็นผู้ลงทุน ลงทุนในด้านวัตถุ คือการสร้างถนนหนทาง ทางรถไฟ สะพาน ฯลฯ เพื่อก่อให้เกิดการจ้างงานและค่าจ้างจะได้สูงขึ้นและลงทุนในทรัพย์สินมนุษย์ คือ ลงทุนด้านการศึกษา เพื่อทำให้เกิดการประหยัดและจะได้มีทางหางานทำแข่งขันกันทางอื่นด้วย

ภาคที่สาม ว่าด้วยการแลกเปลี่ยนมูลค่า และเงินและการค้าระหว่างประเทศได้นำความคิดของริคาร์โดมาปรับปรุงใหม่ โดยกล่าวว่า ค่าแลกเปลี่ยนของสินค้าขึ้นอยู่กับประโยชน์ที่จะได้รับจากสิ่งนั้น การหามาได้ยากและความปรารถนาของคน ๒ ฝ่ายซึ่งจะแลกเปลี่ยนสินค้ากัน ซึ่งความปรารถนาจะขึ้นอยู่กับจำนวนของที่มีอยู่ ซึ่งแสดงว่าผู้เขียนได้ให้ความสนใจต่อความต้องการของผู้บริโภคในฐานะที่เป็นตัวกำหนดราคา

นอกเหนือไปจากต้นทุนการผลิต (ซึ่งเป็นปัจจัยที่นักเศรษฐศาสตร์สมัยคลาสสิกเห็นกันมาก) ตั้งแต่ทศวรรษที่ ๓ จนถึงทศวรรษที่ ๑๒ เป็นเรื่องเกี่ยวกับเงินและมาตราเงิน โดยละเอียด ทั้งนี้เนื่องจากผู้เขียนมีประสบการณ์มากเกี่ยวกับการค้าขาย และมาตราเงิน ทั้งยังเป็นผู้ที่มีบทบาทในการเปลี่ยนมาตราเงินของไทย จากมาตราเงินมาเป็นมาตราทองคำ ซึ่งคงจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้สนใจประวัติมาตราเงินของไทย ขอนำสังเกตก็คือ ผู้เขียนเสนอว่า รัฐบาลควรจะมีกระบังยับยั้งเงินออกมากเกินไป เพราะจะทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้อ และจะมีผลทำให้เงินทุนสำรองลดน้อยลงไปเป็นผลเสียกับประเทศ แต่ผู้เขียนสนับสนุนการกักหนี้ยิมสินไม่ว่าจะเป็นการกักหนี้ยิมสินของเอกชนหรือของรัฐบาล เพราะการกักหนี้ยิมสินเป็นการส่งเสริมการออมและการลงทุน ทำให้เกิดทรัพย์สิน

หมวดที่ ๑๓-๑๔ ในภาคสาม น่าสนใจมากเพราะแสดงถึงความคิดเห็นของผู้เขียนในด้านการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งพอสรุปได้ว่า ผู้เขียนมีความเห็นว่าการค้าเสรีจะมีผลเสียต่อประเทศที่กำลังพัฒนา (เช่นประเทศไทย) เพราะจะทำให้กิจกรรมบางอย่างในประเทศไม่สามารถเจริญเท่าเทียมกับต่างประเทศได้ ทำให้ต้องพึ่งพาอาศัยต่างประเทศ และต้องตกอยู่ในอำนาจของต่างประเทศ ซึ่งผลเสียดังกล่าวนี้ จะมากกว่าผลดี (คือการทำราคาสินค้าลดลง) จากการค้าเสรีความคิดเห็นดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงทัศนคติที่ไม่ค่อยดีต่อชาวต่างประเทศเท่าใดนัก ซึ่งคงจะเป็นผลสืบเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมในขณะที่ยังเขียนกำลังมีชีวิตอยู่

ขอสรุปว่า ในฐานะที่เป็นหนังสือแสดงความคิดเห็นในทางเศรษฐกิจแล้ว *ทรัพย์สินศาสตร์* ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ

๑. การเจริญเติบโตของประเทศ
๒. บทบาทของรัฐบาลในฐานะที่จะเป็นปัจจัยสำคัญทำให้เกิดการเจริญเติบโตของประเทศ
๓. พร้อม ๆ กับการเจริญเติบโต อาจจะมีการขัดแย้งผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มบุคคลซึ่ง

มีส่วนร่วมในการกระทำการเพื่อการเจริญเติบโตของประเทศ แต่ปัญหานี้สามารถแก้ไขได้ โดยลดการแข่งขันให้น้อยลงไป ให้ทุกคนมีผลประโยชน์ร่วมกันมากขึ้น

เข้าใจว่าผู้เขียน มีความตั้งใจจะให้มีการนำแนวความคิดดังกล่าวมาใช้เป็นนโยบายในการพัฒนาประเทศไทย ซึ่งแนวความคิดดังกล่าว ก็ได้รับอิทธิพลมาจาก แนวความคิดของนักเศรษฐศาสตร์ต่างประเทศ และจากประสบการณ์ของผู้เขียนเอง นำสังเกตว่าข้อเท็จจริงต่าง ๆ ซึ่งปรากฏอยู่ในสมัยผู้เขียน ก็ยังคงปรากฏอยู่ในสมัยปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านการศึกษา ด้านการสะสมทุน การแข่งขัน การเอารัดเอาเปรียบกัน ดูเหมือนว่าจะทวีความรุนแรงด้วยซ้ำ

สำหรับแนวความคิดในส่วนที่เกี่ยวกับกฎเกณฑ์หรือทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ทั้งหลายแล้ว *ทรัพย์สินศาสตร์* ยังล้าหลังอยู่มาก เพราะได้ลอกเลียนมาจากแนวความคิดของพวกคลาสสิก ซึ่งเป็นแนวความคิดที่เกิดขึ้นประมาณ ๑๐๐ ปีก่อน ที่จะมีการจัดพิมพ์ *ทรัพย์สินศาสตร์* ขึ้นมา แต่ทั้งนี้จะถือว่าเป็นความผิดของผู้เขียนหาได้ไม่

ชูศรี มณีพฤกษ์

คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์

Trade Policy and Economic Welfare
W.M. Corden
Oxford University Press, 1974
416 pp.

หนังสือเล่มนี้เป็นเรื่องที่ว่าด้วย ทฤษฎี นโยบายการค้าระหว่างประเทศ เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครอง ในลักษณะที่เป็นการวิเคราะห์แบบ *normative* คือ ชี้ให้เห็นว่า ในหลักการนโยบายควรเป็นเช่นไร จึงจะมีผลทำให้สวัสดิการทางเศรษฐกิจของส่วนรวมอยู่ในระดับสูงสุด จัดได้ว่าเป็นหนังสือที่รวบรวม

เรื่องเกี่ยวกับทฤษฎีนโยบายการค้าระหว่างประเทศ ในเรื่องการคุ้มครอง ที่นักเศรษฐศาสตร์ทั้งหลายรวมทั้งตัวผู้เขียนเอง ศึกษาเป็นเวลาประมาณ ๒๐ ปีที่ผ่านมา ซึ่งเป็นกรรวบรวมที่สมบูรณ์ที่สุด โดยเจตนา นอกจากผู้เขียนจะต้องการรวบรวมเรื่องเหล่านี้ไว้ที่เดียวกันแล้ว ยังต้องการให้เป็นหนังสือคู่กันกับหนังสือชื่อ *The Theory of Protection* ที่ผู้เขียนเองเป็นผู้เขียนและได้พิมพ์ออกมาก่อนหน้านั้น ๒ ปี* โดยที่เล่มนั้นเป็นทฤษฎีนโยบายการค้าระหว่างประเทศแบบ *positive* คือ การวัดนโยบาย รวมทั้งผลของนโยบายจะนั้น ถ้าผู้ใดได้ศึกษาหนังสือทั้งสองเล่มนี้ควบคู่กันอย่างละเอียดจะมีความเข้าใจและเห็นภาพทั่วไปของทฤษฎี นโยบายการค้าระหว่างประเทศได้เป็นอย่างดี ส่วนที่ จะต้องการศึกษาประเด็นใดให้ละเอียดขึ้นอีกหนังสือก็ได้ให้รายละเอียดสารค้นคว้าอ้างอิงไว้พร้อมมูล

หนังสือเล่มนี้มีความยาว ๑๕ บท ซึ่งรวมบทนำและบทสรุป หลังจากบทนำมีสองบทที่ว่าด้วยเรื่องความแตกต่าง ระหว่างราคาในและนอกประเทศ อันเป็นผลมาจากที่รัฐเข้าไปมีส่วนในระดับราคาค้าขาย การคลังภาษี เช่น ภาษีขาเข้า ต่อมาเป็นเรื่องเกี่ยวกับว่าถ้ามีความจำเป็นต้องเก็บภาษีเพราะเป็นรายได้ของรัฐควรมีหลักการในการเก็บอย่างไร ตามมาด้วยเรื่องผลของการคุ้มครองต่อการกระจายรายได้ การจ้างงาน และการพัฒนาอุตสาหกรรม ข้อโต้แย้งให้มีการคุ้มครองทางด้าน *terms of trade* ทางด้านการตลาดและขนาดของการผลิต ทางด้านอุตสาหกรรมเป็นอุตสาหกรรมแรกเกิด การสะสมทุน จนถึงข้อโต้แย้งในกรณีที่มีสภาพต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลง เรื่องที่เกี่ยวกับการลงทุนจากต่างประเทศ มาจนถึงในแง่ของการคุ้มครองจริง ภาษีขาเข้าควรเป็นอย่างไร และในที่สุดการวิเคราะห์ *Cost-benefit* ของการคุ้มครอง เนื้อหาของทุกบท บรรยายด้วยภาษาเขียน โดยมี *graph* ประกอบการบรรยาย ซึ่งสะดวกต่อการเข้าใจมาก

ตั้งแต่บทที่ ๒ ผู้เขียนเริ่มต้นโดยการสมมติว่า ผู้อ่านเข้าใจความหมายของการคุ้มครองแล้วว่า คือการ

ที่รัฐมีมาตรการทางค่านำเข้าแพงภาษีที่มีผลทำให้ราคาสินค้าภายในประเทศสูงกว่าราคาสินค้านำเข้าชนิดเดียวกัน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้ผลิต และเป็นผลเสียต่อผู้บริโภค ผู้เขียนได้ตั้งข้อโต้แย้งว่า ถ้ารัฐต้องการจะช่วยการผลิตในประเทศ การให้ *subsidy* ต่อผู้ผลิตจะดีกว่า การให้การคุ้มครองโดยการตั้งกำแพงภาษีมาก เพราะว่า การที่รัฐต้องการช่วยนั้น แสดงว่า รัฐคิดว่าในการผลิตนั้น สิ่งที่เกี่ยวข้องต้องเสีย (*social cost*) ค่ากว่า สิ่งที่เกี่ยวข้องต้องเสีย (*private cost*) ซึ่งความแตกต่างข้อนี้จะมาเป็นตัวกำหนดว่า รัฐควรช่วยเท่าใด และถ้าการช่วยนั้นเป็นการให้ *subsidy* ราคาของสินค้าจะเท่ากับราคานำเข้า ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภค ในการเสนอเช่นนี้ ผู้เขียนได้แสดงด้วยว่า การให้ *subsidy* จะมีการผลิตเพื่อทดแทนสินค้าเข้า และสิ่งที่เกี่ยวข้องต้องเสีย คิดเป็นมูลค่าน้อยกว่ามูลค่าสินค้านำเข้าที่มีการทดแทน ซึ่งจัดได้ว่า โดยสุทธิแล้วเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม สำหรับจำนวนเงินที่จะมาให้ *subsidy* นั้น ก็จะได้มาจากการเก็บภาษีทางอื่น นับเป็นการกระจายรายได้ทางหนึ่งด้วย

การที่ผู้เขียนเสนอให้ใช้ *subsidy* แทน *tariff* นั้น เนื่องมาจากที่ผู้เขียนสมมติว่ามีการบิดเบือน (*distortion*) ในการผลิต ฉะนั้น การให้ *subsidy* แก่การผลิต เรียกได้ว่าเป็นนโยบายที่ดีที่สุด (*first best*) ส่วนการให้การคุ้มครองด้วยกำแพงภาษีจัดว่าเป็นนโยบายอันดับรอง (*second best*) เพราะมีผลทำให้เกิดการบิดเบือนในการบริโภคได้ หลักการสำคัญ คือ ถ้ามีการบิดเบือนที่ส่วนใด ให้ใช้มาตรการแก้ตรงนั้น เช่น ถ้าการผลิตมีต้นทุนสูง เพราะค่าจ้างสูงเกินไป แล้วรัฐจะช่วยการผลิตก็ควรช่วยโดยการให้ *subsidy* ต่อค่าจ้าง ซึ่งจะมีผลทำให้การจ้างงานมากขึ้นด้วย

เราจะเห็นได้ว่าการวิเคราะห์ดังกล่าวข้างต้นเป็นการวิเคราะห์ในกรณีทั่วไป หมายความว่าใช้ได้ทั้งในกรณีที่รัฐจะช่วยการผลิต และที่รัฐจะเก็บภาษีการผลิต เช่น ในกรณีที่สิ่งที่ส่วนรวมต้องเสียสูงกว่าสิ่งที่ส่วนตัวต้องเสีย แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้เขียนมี

* W.M. Corden, *The Theory of Protection* (Oxford University Press, 1972).

แนวโน้มที่จะคิดว่า สิ่งมีส่วนร่วมต้องเสียในการผลิต นั้นต่ำกว่าสิ่งที่ส่วนตัวต้องเสีย ซึ่งอันที่จริง ในกรณีที่ มี pollution และอื่น ๆ แล้ว ข้อสมมตินั้นก็จะเป็นความจริง รวมทั้งการคิดถึงค่าจ้างก็เช่นเดียวกัน นักเศรษฐศาสตร์พวก neo-classic มักจะคิดว่าค่าจ้างจริงควรเท่ากับผลผลิตจริงส่วนที่เพิ่มขึ้นมาจากการจ้างงาน ซึ่งในประเทศกำลังพัฒนา ผลผลิตจริงนั้นมักจะต่ำ เลยทำให้คิดกันว่าค่าจ้างที่จ่ายตามราคากลางนั้นสูงเกินไป

ในบทก่อนมา ผู้เขียนได้ขยายความเรื่องที่เขียนไว้ในบทที่สอง โดยพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ของการให้ subsidy ในแง่ของการปฏิบัติ และผลอย่างอื่นของการให้ subsidy ซึ่งประมวลกันเข้าแล้วยังยืนยันว่า ในหลักการควรใช้ subsidy แก่ความบิดเบือนในการผลิต

ถึงแม้ผู้เขียน จะพยายามสนับสนุนให้ใช้ subsidy ผู้เขียนก็ทราบดีว่า การเก็บภาษีการค้าต่างประเทศ เป็นเรื่องสำคัญมากในแง่เป็นรายได้ของรัฐในประเทศกำลังพัฒนา ฉะนั้น ในบทต่อ ๆ มา ผู้เขียนจึงกล่าวถึงว่า รัฐควรเก็บภาษีอย่างไรดี จึงจะเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจมากที่สุด ในการวิเคราะห์ผู้เขียนเสนอว่า ควรพิจารณาสามเรื่อง คือการกระจายรายได้ การแก้ความบิดเบือน และค่าใช้จ่ายในการเก็บภาษีแต่ละประเภท จากการพิจารณาค่าใช้จ่ายการเก็บภาษี ผู้เขียนเสนอว่าควรใช้มาตรการทางด้านภาษีการค้า และภาษีสรรพสามิต มาสนองความต้องการรายได้ของรัฐ ทั้งนี้ โดยไม่ให้มีผลทางการคุ้มครอง ส่วนในแง่การกระจายรายได้ โดยอาศัยทฤษฎีของ Stolper-Samuelson ซึ่งแสดงว่าการให้การคุ้มครองจะทำให้ค่าจ้างจริงสูงขึ้น ผู้เขียนแย้งว่าผลเช่นนั้นจะเป็นจริงก็ต่อเมื่อปัจจัยการผลิตเคลื่อนย้ายไปสู่อุตสาหกรรมที่ได้รับความนิยมการคุ้มครองได้โดยง่าย ซึ่งไม่น่าจะจริง และที่จริงถึงแม้คนงานอุตสาหกรรมจะมีรายได้มากขึ้น ก็เป็นการกระจายมาจากฝ่ายเกษตรกรรมมากกว่าจากพวกเจ้าของทุน ฉะนั้น จึงยังไม่สนับสนุนให้ใช้มาตรการคุ้มครอง ข้อนี้เราสามารถเห็นได้จากประสบการณ์ของหลายประเทศ

บทที่น่าสนใจมากบทหนึ่ง คือ บทที่ ๖ ที่ว่าด้วยเรื่องการค้าและการพัฒนาอุตสาหกรรม ซึ่งมีตอนที่ว่าด้วยการใช้มาตรการคุ้มครองเพื่อส่งเสริมการค้า สำหรับกรณีที่ค่าจ้างเป็นต้นทุนไม่เปลี่ยนแปลงได้ง่าย ผู้เขียนได้โต้แย้งว่า เราไม่มีเหตุผลพอที่จะคิดว่า ค่าจ้างจริงต่ำกว่ามูลค่าของผลผลิตเพิ่ม ฉะนั้น จึงไม่น่าจะมีความจำเป็นจะต้องให้การคุ้มครองด้วยเหตุผลนี้ คือ เมื่อทำแล้วจะไม่ได้ช่วยให้มีการจ้างงานมากขึ้น เนื่องมาจากการว่างงานแฝงนี้อาจไม่ได้มีอยู่ในกรณีทั่วไป และถึงแม้ว่าค่าจ้างในเมืองจะต่างกับค่าจ้างในชนบท ก็ไม่ได้ทำให้เห็นว่าควรให้การคุ้มครอง แม้แต่การพัฒนาอุตสาหกรรมก็เช่นเดียวกัน ผู้เขียนได้อ้างนักเศรษฐศาสตร์หลายคนว่า ไม่มีเหตุผลทางเศรษฐกิจที่จะให้สิทธิประโยชน์แก่อุตสาหกรรมเป็นพิเศษ ส่วนเหตุผลอื่นที่ไม่ใช่เหตุผลทางเศรษฐกิจ อาจมีอยู่บ้าง แต่เรื่องหนึ่งเรียกไม่ได้ว่ามีข้อยุติ การที่หลายประเทศพยายามจะพัฒนาอุตสาหกรรมแสดงว่าน่าจะมีเหตุผลอยู่ และน่าจะมีเหตุผลทางเศรษฐกิจด้วย

เรื่องการเก็บภาษีการค้าเพื่อให้มีผลในทางที่ราคาซื้อขายของประเทศ (terms of trade) จะดีขึ้น ผู้เขียนได้รวบรวมไว้ในบทที่ ๗ การที่มาตรการภาษีจะมีผลต่อ terms of trade เราจะต้องยกเลิกข้อสมมติที่ว่าประเทศเป็นประเทศเล็ก เรื่องนี้เกี่ยวกับ optimum tariff ซึ่งมีประวัติค่อนข้างยาวนาน ประเด็นที่สำคัญคือ ประเทศสามารถตั้งภาษีเพื่อให้มีระดับ welfare ของประเทศสูงสุดได้ เพราะกำแพงภาษีนั้นจะมีผลทำให้ราคาสินค้าเข้าก่อนเสียภาษีลดลง และราคาสินค้าออก โดยเปรียบเทียบแพงขึ้น โดยผลเหล่านี้จะขึ้นอยู่กับความยืดหยุ่นของเส้นเสนอซื้อขาย (offer curve) ของทั้งสองประเทศ ผู้เขียนได้วิเคราะห์เรื่องเกี่ยวกับ terms of trade นี้ไว้ทุกแง่ทุกมุม รวมทั้งนำเอาผลงานวิจัยของนักเศรษฐศาสตร์ทั้งหลายมาอ้างอิงด้วย และในที่สุดได้สรุปเงื่อนไขที่การตั้งกำแพงภาษีอาจมีผลทำให้ terms of trade เบลลง ว่ามีอะไรบ้าง เช่นรัฐบาลอาจนำเอารายได้ทั้งหมดไปซื้อสินค้าเข้า ทำให้ความ

ของการมากไป หรือรายได้ของรัฐอาจมีการจ่ายให้ไป ตกอยู่กับคนที่มั่งมีแล้วจะซื้อสินค้าเข้ามา เป็นต้น

บทต่อมาเป็นเรื่องการคุ้มครองที่เกี่ยวกับการผูกขาดโครงสร้างของตลาด และการประหยัซ้อนเกินจากขนาด คือ มักจะมีข้อโต้แย้งอยู่เสมอว่า ถ้ารัฐให้การคุ้มครองโดยให้อภิสิทธิ์ด้วยแล้ว จะช่วยให้อุตสาหกรรมมีขนาดใหญ่ได้ ซึ่งจะทำให้ต้นทุนต่ำลง เพราะเส้นต้นทุนการผลิตลดลง ประเด็นสำคัญ คือ อัตราการคุ้มครองควรเป็นเท่าไร ถ้าตั้งไว้สูงจะทำให้เกิดกำไรจากการผูกขาดได้ แต่ถ้าตั้งไว้โดยทำให้ต้นทุนเฉลี่ยเท่ากับราคาส่ง กำไรจากการผูกขาดจะไม่มี และราคาสินค้าจะไม่สูงจนเกินไป (หมายความว่า เราสามารถใช้ภาษีแทนการควบคุมราคา) แต่ทั้งนี้ เราต้องมีเหตุผลที่ให้การคุ้มครอง การวิเคราะห์เรื่องนี้ เรานำไปใช้กับกรณีอื่น ๆ ที่เส้นต้นทุนการผลิตอาจไม่ลด แต่กลับเพิ่มขึ้นได้ การตั้งกำแพงภาษีแบบนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นการคุ้มครองแบบทำให้พอดี (*made to measure*) ซึ่งทำจริง ๆ ได้ยาก

ข้อสนับสนุนการคุ้มครองที่อ้างความเป็นอุตสาหกรรมแรกเริ่ม เป็นข้อเสนอที่เราได้ยินกันบ่อยที่สุด เรื่องนี้ผู้เขียนรวบรวมไว้ในบทที่ ๔ จากการบรรยาย พบว่า เราให้มีการคุ้มครองได้สองกรณี ทั้งนี้ด้วยเหตุผลทาง *internal* และ *external economies* ซึ่งเป็นผลแบบ *dynamic* ทั้งสองอย่าง ถึงกระนั้นก็ตาม การให้ก็จะต้องผ่านการทดสอบแบบ *Mill-Bastable* เสียก่อน (ต้องให้เป็นว่าหลังจากเลี้ยงตัวเองได้แล้ว ต้นทุนถูกกว่าราคา *c.i.f.* เพื่อชดเชยส่วนที่ส่วนรวมต้องเสียตอนราคาแพงกว่า)

บทที่ ๑๐ เป็นเรื่องการคุ้มครองกับการสะสมทุน บทนี้วิเคราะห์ประเด็นที่ว่า ถ้าให้การคุ้มครองจะมีผลต่อการสะสมทุน ซึ่งตามหลัก *neo-classical economics* จะนำไปสู่การขยายตัวทางเศรษฐกิจ เรื่องนี้ผู้เขียนแย้งว่าไม่น่าเป็นจริง เพราะการคุ้มครองมีสิ่งทีระบบเศรษฐกิจต้องเสีย ทำให้รายได้จริงลดลง การบริโภค และการลงทุนลดลง หมายถึงการสูญเสีย *welfare* ทั้ง

ปัจจุบันและอนาคต นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้พูดถึงผลต่อการกระจายรายได้ ต่อการจ้างงาน ต่อการจูงใจให้ลงทุน ทั้งหมดนี้ เป็นในลักษณะเดียวกับบทอื่น คือ รวบรวมเรื่องและให้ข้อคิดเห็นของผู้เขียนเอง โดยมีผลสรุปที่สำคัญ คือ การคุ้มครองจะมีผลเสียมากกว่าผลดีในแง่เหล่านี้

การมองนโยบายการค้าระหว่างประเทศในรูปที่เปลี่ยนแปลงได้ อยู่ในบทที่ ๑๑ บทที่ ๑๒ เป็นส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองกับการลงทุนต่างประเทศ ซึ่งประเด็นต่อกันกับบทที่ ๑๐ พอที่ แต่บทสำคัญที่สุดน่าจะเป็นบทที่ ๑๓ ที่ผู้เขียนเสนอแนะนโยบายทางการคุ้มครองและการกำหนดอัตราการค้าคุ้มครองจริง ซึ่งขณะนี้เป็นที่สนใจของบุคคลในหลายวงการ มีเรื่องหลักการที่ว่า ระดับอัตราการค้าคุ้มครองจริงควรไล่เดียวกันในอุตสาหกรรมต่าง ๆ จะได้ผลเป็น *second best* ส่วนจะให้เป็นที่ระมัดใ้สามารถตัดสินใจได้ล่วงหน้า การเลือกโครงการเพื่อให้ได้รับสิทธิประโยชน์ก็สามารถทำได้ล่วงหน้าเช่นกัน ในบทสุดท้าย เป็นการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีการค้าคุ้มครองและหลักการวิเคราะห์แบบ *cost-benefit* ว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน อย่างไรก็ดี และมีประโยชน์ในทางประยุกต์แบบเดียวกัน

ในบทสรุป ผู้เขียนได้ย้ำว่า ข้อสรุปที่เด่นชัดในหนังสือเล่มนี้คือ การใช้การคุ้มครองเพื่อแก้ความบิดเบือน จะเป็นนโยบายที่ดีน้อยกว่าการใช้มาตรการอย่างอื่นในเกือบทุกกรณี เช่น ควรแก้ความบิดเบือนจากค่าจ้างด้วยการ *subsidize* ค่าจ้าง ควรใช้ภาษีมาเพิ่มการออมเป็นต้น ผู้เขียนได้สรุปว่า การใช้กำแพงภาษีอาจมีประโยชน์ในบางกรณี เช่น ถ้าจะทำให้ *terms of trade* ดีขึ้น ถ้ามี *monopoly* ในสินค้า ถ้าการเก็บภาษีสินค้าเข้าออกทำได้ถูกกว่าอย่างอื่น และถ้าต้องการให้ประเทศผลิตของตนเอง เป็นต้น ในท้ายสุด ผู้เขียนสรุปด้วยว่า ปัญหาที่ต้องพิจารณาไม่ใช่ว่าควรมีภาษีสินค้าเข้าออกหรือไม่ แต่ควรดูว่า ภาษีสินค้าเข้าออกมีอยู่แล้ว และเราควรทำอย่างไรกับมันดี ซึ่งผู้

เขียนได้เสนอว่า ให้เก็บภาษีสินค้าที่มีความยืดหยุ่นต่ำ ให้มีอัตราการคุ้มครองจริงที่ใกล้เคียงกัน ให้ตั้งอัตรา พิภักดิ์ให้เหมาะสม ทั้งในกรณีทั่วไป และในกรณีที จำเป็นต้องมีอัตราพิภักดิ์บางประเภท

ตามความเห็นของผู้วิจารณ์ หนังสือเล่มนี้เป็น หนังสือที่ *comprehensive* ที่สุดในเรื่องนโยบายการค้า ระหว่างประเทศในเรื่องการคุ้มครอง การอธิบายก็ใช้ ข้อเขียนเกือบทั้งหมด ซึ่งถึงแม้จะเข้าใจไม่ถนัด เพราะ เป็นเรื่อง *abstract* แต่ก็ทำให้เข้าใจและเห็นประเด็น ของปัญหาได้ดีกว่าการจะใช้คณิตศาสตร์เป็นส่วนใหญ่ การใช้ *graph* ประกอบ ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่ายขึ้น แต่ข้อที่ควรระวังข้อหนึ่ง คือ การวิเคราะห์ส่วนใหญ่ เป็น *partial equilibrium* ซึ่งเป็นไปได้ ที่ผลอาจไม่ เหมือนกันถ้าจะใช้ *general equilibrium* แต่อย่างไรก็ ตาม ผลน่าจะ *general* พอถกกรณีทั่วไป ข้อน่าสังเกต อีกข้อหนึ่ง คือ ผู้เขียนวิเคราะห์โดยอาศัยหลัก *neo-classical economics* คือ มีการยืดหยุ่นการทดแทนใน ตัวแปรต่างๆ ราคักราคาเป็นตัวแปรสำคัญที่สุด และ ทุนกับแรงงานเป็นปัจจัยการผลิตสำคัญ ฉะนั้น ข้อสรุปทั้งหลายจึงตามมาจากหลักการและข้อกำหนดของ ทฤษฎีแบบนี้ ซึ่งมีข้อจำกัดบางประการในกรณีที เงื่อนไขเหล่านี้ไม่เป็นจริง อย่างไรก็ตาม สำหรับ ประเทศกำลังพัฒนา และมีระบบเศรษฐกิจแบบตลาด เช่นประเทศไทย ข้อจำกัดเหล่านี้มีไม่มากนัก และ หลักการรวมทั้งข้อสรุปจากหนังสือเล่มนี้ น่าจะใช้ได้ก็ พอสมควร คือ การคุ้มครองโดยทั่วไปจะไม่ใช่นโยบาย ที่ดีที่สุด เพราะทำให้ผู้บริโภคน่าเดือดร้อน และมี *cost* ต่อระบบเศรษฐกิจ ซึ่งเกิดจากอภิสัทธิและการผลิตที มีประสิทธิภาพไม่พอ ฉะนั้น ควรมีการเก็บอัตราพิภักดิ์ ทำให้พอกับความต้องการรายได้ และให้มีผลคุ้มครอง แต่่น้อย จะมีผลที่ประเทศจะได้อุตสาหกรรมที่ดี และ ผู้บริโภคมีของใช้ราคาถูก.

ณรงค์ชัย อัครเศรณี

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Planning Education for a Plural Society

Chai Hon-Chan

Unesco : International Institute for Educational Planning, 1971

หนังสือเล่มนี้เป็นเล่มหนึ่งในชุดหลักการวางแผน การศึกษา (Fundamental of Educational Planners) ๑๗ เล่มที่ สถาบันการวางแผนการศึกษาระหว่างประเทศ (International Institute for Educational Planning) ของ Unesco เป็นผู้จัดพิมพ์ขึ้น หนังสือเล่มนี้อยู่ใน อันดับที่ ๑๖ ถึงแม้การวิจารณ์หนังสือจะล่าช้าไปหน่อย เนื่องจากพิมพ์มาหลายปีแล้ว แต่เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ก็ยังนับว่าทันสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน ขณะที่มีการพูดถึงการปฏิรูปการศึกษา และการวางแผนการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาของสังคมไทยในอนาคต

โดยปกตินักวางแผนการศึกษามักจะมองประเด็น ของปัญหาการวางแผนในแง่เฉพาะปัญหาเทคนิค ของการวางแผน ซึ่งมองจากทางด้านของนักเศรษฐ ศาสตร์ และมักจะไม่ได้มองจากสภาพของปัญหาสังคม โดยละเอียด การวางแผนในแง่ของนักเศรษฐศาสตร์ นั้นมีจุดมุ่งหมายว่า ทำอย่างไรถึงจะใช้ทรัพยากรเพื่อ การศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด หรือทำ อย่างไรถึงจะเสริมให้อัตราการเติบโตของรายได้ประ ชาชาติอยู่ในอัตราส่วนที่สูงสุดและถ้าหากจะใจกว้าง กว่านี้ นักเศรษฐศาสตร์ก็อาจจะมองถึงผลของการ จัดการศึกษาที่มีต่อการกระจายรายได้ด้วย แต่ส่วน ใหญ่ นักเศรษฐศาสตร์มักจะมิได้มองปัญหาให้ลึกไป กว่านั้น จะมีพูดกันบ้างก็เมื่อมีการพูดถึงปัญหาการ วางแผนการศึกษาในสังคมทวิลักษณ์ (Dual Society) กล่าวคือมีสังคมที่เจริญทางวัตถุเกิดขึ้นควบคู่กันไป ใน สังคมที่ล้าหลัง หรือระบบเศรษฐกิจที่ประกอบด้วย สังคมในเมืองกับสังคมในชนบทที่มีลักษณะแตกต่างกัน มาก การวางแผนการศึกษาในลักษณะที่ยึดหลักประ สติธิภาพของการใช้ทรัพยากร หรืออัตรการเพิ่มของ รายได้ประชาชาติ อาจจะก่อให้เกิดปัญหาช่องว่างทั้ง ในทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ระหว่างสังคม

ในส่วนที่เจริญแล้วกับส่วนที่ยังล่าช้ามากยิ่งขึ้น เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นเช่นนั้น จะมีผลกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยภายในประเทศและอาจจะทำให้ขบวนการพัฒนาต้องชะงักงันก็ได้ นักวางแผนการศึกษาที่มีสายตาสั้นมักจะไม่มองเห็นถึงประเด็นปัญหา

สำหรับในกรณีที่สังคมมีลักษณะอเนกลักษณะ (Plural Society) กล่าวคือ ประกอบด้วยกลุ่มชนหลายชาติหลายภาษาหลายวัฒนธรรม อย่างเช่นประเทศมาเลเซีย ซึ่งผู้เขียนใช้เป็นกรณีตัวอย่างที่อ้างถึงปัญหาก็จะยุ่งยากกว่านี้ เพราะความขัดแย้งทางชนชั้นก็มีการขัดแย้งในลักษณะสังคมแบบทวิลักษณ์ก็คื อาจจะมีรากลึกของปัญหาที่เกิดจากความเป็นอเนกลักษณะของสังคมก็ได้ Dr. Chai Hon-Chan ผู้เขียนเรื่องนี้เป็นคนจีนในมาเลเซีย ซึ่งจากการวิเคราะห์ปัญหาของท่านเองจีนเป็นกลุ่มเชื้อชาติส่วนน้อยที่ได้รับผลประโยชน์จากการศึกษาในระบบปัจจุบันอันเป็นผลสะท้อนของสังคมแบบอเนกลักษณะ ได้พยายามวางตัวได้เป็นกลางในการชี้ให้เห็นถึงปัญหาทั้งหมดเป็นอย่างดี Dr. C.E. Beeby ซึ่งเป็นบรรณาธิการของหนังสือชุดนี้ ได้เล่าย้อนหลังไปว่า ในสมัยที่ท่านผู้นี้ยังเยาว์และประเทศอยู่ในภาวะสงคราม อาชีพของท่านคือรับเอาไข่จากชนบทในมาเลเซีย ขึ้นรถไฟที่เบียดเสียดยัดเยียดเป็นระยะทางถึง ๔๐๐ ไมล์ไปขายที่สิงคโปร์ ทั้งนี้ถ้าหากพิจารณาถึงเรื่องที่ Dr. Chai เขียนในเรื่องนี้ซึ่งมีความละเอียดอ่อนในปัญหาทางการเมืองมาก ก็อาจจะกล่าวได้ว่าลักษณะการวิเคราะห์อย่างละเอียดอ่อนของท่านผู้นี้ ในปัญหาดังกล่าวทำให้เชื่อว่าในสมัยที่ท่านมีอาชีพขนไข่ไปขายนั้นคงจะมีความระมัดระวังไม่ให้เกิดผลกระทบกระเทือนจนเชื่อได้ว่า ไข่ที่ขนไปขายคงไม่เคยแตกเสียก็ว่าได้ ในบทที่ ๑ และบทที่ ๒ ซึ่งเป็นบทกล่าวนำ และลักษณะทั่วไปของสังคมอเนกลักษณะ Dr. Chai ได้พยายามปูพื้นฐานทำความเข้าใจกับผู้อ่านถึงความหมายในการวางแผนการศึกษา ผลกระทบที่มีต่อสังคมจากการจัดการ

ศึกษาและปัญหาของการจัดการศึกษาในสังคมอเนกลักษณะทั้งที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

ในบทที่ ๓ ท่านได้ชี้ให้เห็นอย่างเด่นชัดถึงสาเหตุของช่องว่างทางเศรษฐกิจการเมืองและสังคมที่เกิดขึ้นจากการจัดการศึกษาของสังคมที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน โดยชี้ให้เห็นชัดในประเด็นปัญหาของประเทศมาเลเซีย กล่าวคือปัญหาในลักษณะนี้จะเป็ปัญหาของประเทศที่เคยตกเป็นประเทศอาณานิคมเป็นส่วนใหญ่ เพราะปัญหาที่เกิดขึ้นคนต่างวัฒนธรรมเข้าไปผสมปนเปออยู่ในประเทศใดประเทศหนึ่งนั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากความต้องการแรงงานในการบุกเบิกในประเทศ ที่ประเทศล่าเมืองขึ้นเข้าไปครอบครอง และผลที่ตามมาคือ ทำให้นโยบายที่ทำให้แตกแยกแล้วปกครองของประเทศล่าเมืองขึ้นมีผลศักดิ์สิทธิ์มากขึ้น ทั้งนี้กิจการของปัญหานั้นก็คือประเทศล่าเมืองขึ้นนั่นเอง สำหรับกรณีของมาเลเซียก็เช่นกัน อังกฤษได้นำชาวจีนและอินเดียเข้าไปเพื่อทำงานสร้างถนนและท่าเหมือง หลังจากนั้นไม่นานชาวจีนและอินเดียก็เริ่มกิจการธนาคารยืมของตนเองเกิดขึ้นมาได้ เนื่องจากคนพื้นเมืองในมาเลเซียส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม โรงเรียนที่จัดการสอนโดยพวกสอนศาสนาคริสต์จึงไม่ได้รับความนิยมจากคนพื้นเมืองเจ้าของท้องถิ่น แต่คนจีนและอินเดียโดยเฉพาะอย่างยิ่งคนจีน ซึ่งมีความผูกพันต่อลัทธิทางศาสนาน้อยกว่าอินเดีย ก็หันไปเรียนตามโรงเรียนเหล่านั้นมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากเล็งผลเลิศทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่า ผลก็คือทำให้ชาวจีนส่วนใหญ่รู้ภาษาอังกฤษดีและมีโอกาสเขยิบฐานะเป็นชนชั้นปกครองและควบคุมเศรษฐกิจส่วนใหญ่ไว้ในกำมือได้ ผู้ที่ได้ผลประโยชน์รองมากก็คือ ชนชาติอินเดีย ซึ่งรวมทั้งป่ากีสถานและซีลอนด้วย ผลก็คือนักศึกษาเชื้อชาติจีนมีโอกาสดำเนินการศึกษาในระดับอุดมศึกษามากที่สุดจากตัวเลขของมหาวิทยาลัยมลายาในปีการศึกษา ๒๕๑๐/๒๕๑๑ ชี้ให้เห็นอัตราส่วนของนักศึกษาจำแนกตามเชื้อชาติ ดังนี้ ชาวจีน ๕๖.๑% มาเลย์ ๓๐.๗% อินเดีย ๑๑.๘% และ

อื่น ๆ ๑.๔ % ในขณะที่ประชากรเชื้อมาเลย์มีถึง ๕๐% จีน ๓๗% อินเดีย ๑๑% และอื่น ๆ ๒% ถ้าจะศึกษา ลึกลงไปจะเห็นได้ว่า นักเรียนที่เรียนในระดับมัธยมศึกษาในมาเลเซียที่ใช้ภาษาอังกฤษส่วนใหญ่เป็นชาวจีนและเนื่องจากแก่เดิมการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของมาเลเซียนั้นใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อในการสอน ผลปรากฏตามตัวเลขข้างบนจึงไม่น่าแปลกใจแต่อย่างใด นอกจากนั้น ถ้าหากจะดูครูส่วนใหญ่ที่เรียนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ที่ ได้รับปริญญาทางการศึกษาจากมหาวิทยาลัยหลาย ๆ ส่วนใหญ่ไม่ใช่คนมาเลย์ ในบางปี ไม่มีคนเชื้อชาติมาเลย์เลยและในปีที่มีคนเชื้อชาติมาเลย์สูงสุดก็มีเพียง ๗% เท่านั้น เมื่อครูเหล่านี้ไปสอนก็จะรวมกลุ่มในโรงเรียนที่นักเรียนส่วนใหญ่มีเชื้อชาติจีน ดังนั้นความรู้ทางคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ของนักเรียนเชื้อชาติจีนก็มีมากกว่าด้วย โอกาสที่จะได้เรียนแพทย์ เรียนวิศวกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นอาชีพที่ทำให้มีความก้าวหน้าในสังคมและมีรายได้ดีจึงอยู่ในกำมือของคนจีนเป็นส่วนใหญ่ ปัญหาจึงลุกลามต่อไปกลายเป็นปัญหาทางชนชั้น และก่อให้เกิดความแตกแยกในสังคม

ในการเสนอแก้ไขปัญหาในบทที่ ๔ Dr. Chai จึงเสนอว่าควรจะมีการใช้ภาษาเดียวในการเรียนและเป็นภาษาที่คนส่วนใหญ่ใช้กัน และเป็นภาษาที่ไม่ก่อให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบแก่กัน ซึ่งถ้าพิจารณาในแง่นี้ ภาษามาเลย์จึงควรจะได้รับ การสนับสนุนให้นำมาใช้ Dr. Chai ได้ชี้ให้เห็นว่าถึงแม้ประเทศจะมีกลุ่มชนผู้มีวัฒนธรรมชนบทรวมประเพณีต่างกัน แต่ภาษาจะเป็นเครื่องสื่อความหมายและก่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันมากขึ้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเรียนภาษาเดียวกันในโรงเรียน

นอกจากการสร้างเอกภาพในการใช้ภาษาแล้ว การวางแผนกำลังคนนั้นจำเป็นต้องพิจารณาถึง การกระจายของอาชีพต่าง ๆ ในอันที่จะก่อให้เกิดความสมดุลย์ในทางเชื้อชาติ มิฉะนั้นความไม่สมดุลย์จะ

วิวัฒนาการไปสู่ปัญหาชนชั้นในทางเศรษฐกิจ ในบทที่ ๕ ซึ่งเป็นเรื่องที่ Dr. Chai พุดถึงการวางแผนการศึกษา ท่านได้ชี้ให้เห็นถึงประเด็นที่กล่าวมานี้ รวมทั้งได้เสนอให้มีการกำหนดสัดส่วนของครูในสาขาวิชาต่าง ๆ ตามเชื้อชาติด้วย เพื่อให้เกิดความสมดุลย์ในทางเชื้อชาติ เพราะท่านคิดว่า ครูเป็นปัจจัยเบื้องต้นที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง และเป็นส่วนหนึ่งของต้นเหตุแห่งปัญหาอันเกิดจากการจัดการศึกษาด้อย

จากข้อคิดเห็นที่ได้นำมาเสนอต่าง ๆ ในที่นี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าแนวความคิดเช่นนี้น่าจะได้มีการ พุดถึง และนำมาประยุกต์เข้ากับการจัดการศึกษาในเมืองไทยบ้าง เพราะถึงแม้ปัญหาของประเทศไทยจะไม่มากมายเหมือนของประเทศมาเลเซียก็ตาม แต่ปัญหาเรื่องการจัดการศึกษาให้แก่ชนกลุ่มน้อยโดยคำนึงถึงการให้สร้างเอกภาพในการใช้ภาษาและการจัดการศึกษา ในลักษณะที่ก่อให้เกิดความสมดุลย์ในทางเชื้อชาตินั้นเป็นสิ่งที่น่าจะนำมาประยุกต์ใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับปัญหาใน ๓ จังหวัดภาคใต้ของไทย ในปัจจุบัน นอกจากนั้นสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงและเป็นปัญหาภาคของไทยก็คือ ปัญหาวิถีชีวิตของสังคมไทย ในการวางแผนจัดการศึกษาในเรื่องนี้ จำเป็นจะต้องพิจารณาถึงประเด็นของปัญหานี้ด้วยและจะต้องวางรูปแบบของการศึกษาที่ลดปัญหาเหล่านี้ลงไปพร้อมกัน เนื่องจากหนังสือเล่มนี้มีความหนา ๖๗ หน้า และการเขียนก็ง่ายต่อการติดตามโดยที่ผู้อ่านไม่จำเป็นต้องมีพื้นความรู้ทางเศรษฐศาสตร์หรือการศึกษามากนัก ผู้ที่สนใจทางการศึกษาและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการวางแผนการศึกษาและการจัดการศึกษาน่าที่จะได้ใช้เวลาว่างอ่านทั้งหมด ถ้าหากต้องการจะได้ใจความละเอียดมากกว่าที่สรุปมาในที่นี้

อภิชัย พันธเสน

คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์

โมโรและแขก: ฐานะของชาวมุสลิมในฟิลิปปินส์

และไทย

ปีเตอร์ จี กาวัง เขียน

บัณฑิตร อ่อนคำ แปล

มูลนิธิโกมลคีมทอง จัดพิมพ์ สิงหาคม ๒๕๑๘

๔๘ หน้า ราคา ๕ บาท

จุดสารที่จัดพิมพ์โดยมูลนิธิโกมลคีมทองเล่มนี้ เสนอมูลปัญหาอันเนื่องมาจากชนกลุ่มน้อยมุสลิมในประเทศไทยและฟิลิปปินส์ สารัตถะในจุดสารแบ่งออกเป็น ๕ ส่วน

ส่วนแรกคือคำนำ กล่าวถึงสภาพปัญหาสำคัญอันเนื่องมาจากชนกลุ่มน้อยมุสลิมได้แก่ขบวนการแบ่งแยกดินแดนในประเทศทั้งสองซึ่งเป็นคั้งขั้วบั้งขั้วการขัดแย้งและการต่อสู้ระหว่างชนกลุ่มใหญ่และชนกลุ่มน้อย ปัญหาอันนี้ไม่เพียงจะยังผลเสียหายทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจแก่ประเทศไทยและฟิลิปปินส์เท่านั้น แต่ยังนำไปสู่การขาดเสถียรภาพของภูมิภาคเอเชียอาคเนย์โดยส่วนรวม

สาเหตุประการสำคัญที่นำไปสู่การขัดแย้งอันเนื่องมาจากชนกลุ่มน้อยมุสลิมเอง เนื่องมาจากศาสนาอิสลามที่กำหนดศาสนกิจอิสลามให้เป็นสังคมนิยม ไม่มีการแบ่งออกเป็นฝ่ายศาสนจักรและฝ่ายอาณาจักรและครอบคลุมชีวิตความเป็นอยู่ทุกด้าน นอกจากนั้นชาวมุสลิมมีความเชื่อว่า การเป็นมุสลิมที่สมบูรณ์นั้นชาวมุสลิมจะต้องมีประเทศของตนเองเป็นเอกเทศและมีอำนาจทางการเมืองโดยสมบูรณ์ (หน้า ๘) ด้วยเหตุนี้เมื่อชาวมุสลิมเป็นชนกลุ่มน้อยอยู่ในประเทศใดก็ไม่อาจจะประนีประนอมกับชนกลุ่มใหญ่ในเรื่องศาสนาและความจงรักภักดีต่อชาติที่ตนจะต้องปฏิบัติต่อเหมือนอย่างพลเมืองที่มีไม้มุสลิมได้

ส่วนที่สองว่าด้วยความพยายามของรัฐบาลไทยและรัฐบาลฟิลิปปินส์ ในการสร้างนโยบายบูรณาการทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมต่อชนกลุ่มน้อยมุสลิม ด้วยวิธีการส่งเจ้าหน้าที่จากส่วนกลางซึ่งมีความ

แตกต่างทางศาสนาเข้าไปปกครองโดยไม่เปิดโอกาสให้ผู้นำท้องถิ่นชนกลุ่มน้อยได้เข้าร่วมในโครงสร้างอำนาจของส่วนกลาง ในทางเศรษฐกิจรัฐบาลพยายามสร้างบูรณาการด้วยการอพยพชนกลุ่มใหญ่ที่มีไม้มุสลิมเข้าไปตั้งหลักแหล่งและครอบครองที่ดินที่ชาวมุสลิมครอบครองอยู่ก่อน ทำให้ชาวมุสลิมเกิดความหวาดระแวงว่าที่ดินของพวกเขา กำลังจะตกเป็นของคนนอกศาสนา ซึ่งเท่ากับเป็นการทำลายระบบการเป็นเจ้าของที่ดินโดยวงศ์ตระกูลร่วมกันอันเป็นวัฒนธรรมทางศาสนาอิสลาม ทำให้ชนกลุ่มน้อยและผู้อพยพเข้าไปเกิดความขัดแย้งกัน ในการสร้างบูรณาการทางวัฒนธรรมรัฐบาลของฟิลิปปินส์และไทยได้ใช้นโยบายการคุกคามทางวัฒนธรรม มาตราการหลายอย่างเป็นการแทรกแซงวิถีดำเนินชีวิตของชนกลุ่มน้อย บางครั้งรัฐบาลใช้วิธีการก้าวร้าวรุนแรงบีบบังคับให้ชนกลุ่มน้อยยอมรับวัฒนธรรมของชาติ เช่นกรณีจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำเนินนโยบายรัฐนิยมซึ่งเป็นการบีบบังคับและช่วยให้ชาวมุสลิมในไทยมีปฏิกริยาเกลียดชังรัฐบาลไทย และนำไปสู่การใช้กำลังปราบปรามอย่างรุนแรง ความขัดแย้งและไม่เข้าใจกันได้หยั่งรากฝังลึกตลอดมา ในด้านตัวข้าราชการจากส่วนกลางก็ได้ปฏิบัติต่อชาวมุสลิมอย่างเลือกปฏิบัติและอยุติธรรม บังคับต่างๆ อันเนื่องมาจากนโยบายบูรณาการเหล่านี้ก่อให้เกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อกัน และนำไปสู่ความขัดแย้งอย่างรุนแรงถึงกับแยกตัวเป็นรัฐอิสระ

ในส่วนที่สาม ผู้เขียนกล่าวถึงสาเหตุที่ก่อให้เกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อกันระหว่างชนกลุ่มใหญ่และชนกลุ่มน้อยมุสลิม ในกรณีของฟิลิปปินส์ ชนกลุ่มใหญ่เรียกชาวมุสลิมว่า “โมโร” และมีความคิดว่าพวกโมโร “เป็นคนโง่เขลา ก้าวร้าว ทรยศ เกียจคร้าน นิยมการมีภรรยาหลายคนซึ่งเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจในทัศนะของคริสตศาสนา เป็นทาสและเป็นโจรสลัด” (หน้า ๒๔) ทัศนคติเช่นนี้กลายเป็นแรงผลักดันให้ชนกลุ่มน้อยมีความรู้สึกต่อต้านและจัดตั้งกระบวนการปลดแอกชาติโมโร (หน้า ๒๕)

ในกรณีของประเทศไทย ชนกลุ่มใหญ่เรียกมุสลิมว่าพวกแขกซึ่งเป็นคำที่แสดงว่ามุสลิมมีความต่ำต้อยกว่าชนกลุ่มใหญ่ในประเทศ ในทัศนะของมุสลิมเห็นว่าการที่รัฐบาลไทยเรียกมุสลิมภาคใต้เป็นไทยมุสลิมนั้นแสดงว่าทางราชการ “จงใจแยกชาวมุสลิมภาคใต้ออกเป็นกลุ่มหนึ่งต่างหากจากชนกลุ่มใหญ่ในประเทศ” (หน้า ๒๖)

ส่วนที่สี่ กล่าวถึงความสำคัญในความเป็นอิสลามของชาวมุสลิม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอีกอย่างหนึ่งอันเนื่องมาจากศาสนาและแหล่งวัฒนธรรมที่ชาวมุสลิมได้รับมา และมีความแตกต่างไปจากไทยพุทธและคริสเตียนฟิลิปปินส์อย่างสิ้นเชิง

ปัจจัยสามประการที่สร้างความสำคัญแบบอิสลามได้แก่ เอกสิทธิ์ด้านจิตวิทยา อุดมการณ์อิสลาม อุมมะ และแนวความคิดการุณอิสลาม ซึ่งยากที่จะประนีประนอมกับวัฒนธรรมอื่น

ปัจจัยทั้งสามประการนี้มีรากฐานอยู่บนศาสนาอิสลาม ซึ่งเชื่อมโยงชีวิตจิตใจของชาวมุสลิมเข้าไว้ในวัตถุประสงค์อันเดียวกันคือ เจตนารมณ์ของพระเจ้าที่ชาวมุสลิมทุกคนจะต้องจงรักภักดีและต่อสู้ป้องกันการคุกคามต่อศาสนาอิสลามด้วยการรักษาไว้ซึ่งความมีชีวิตใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชนทางสังคมศาสนาอิสลามไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่ใดในโลกซึ่งเรียกว่าอุดมการณ์อุมมะ (The Umma Ideal) ทัศนะที่เกี่ยวกับดินแดนจะถือว่าเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของดินแดนอิสลามหรือไม่นั้น พวกหนึ่งมีทัศนะว่าถ้าหากแต่เดิมเป็นของมุสลิมแต่ถูกแย่งชิงไปด้วยสงคราม หรือกฎหมายของอิสลามมิได้รับการยอมรับให้ใช้ ในดินแดนนั้น หรือประชาชนไม่ว่าจะเป็นชาวมุสลิมหรือไม่ใช่มุสลิมซึ่งเป็นพลเมืองของประเทศนั้นไม่อาจจะมีชีวิตมั่นคงปลอดภัยเหมือนกับตนอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลมุสลิม หรือเมื่อดินแดนแห่งนั้นมิได้อยู่ติดกับดินแดนอิสลามให้ถือว่าเป็นดินแดนนั้นมิได้เป็นดินแดนของอิสลาม หรือเป็นดินแดนแห่งสงคราม ในกรณีที่ดินแดนนั้นเดิมเป็นของอิสลามและถูกแย่งชิงไป การ

ที่ชาวมุสลิมที่ประสบความพ่ายแพ้จะต่อสู้ต่อคนที่มิใช่มุสลิมย่อมจะเป็นการชอบด้วยกฎหมาย (ของอิสลาม) ส่วนอีกพวกหนึ่งมีทัศนะว่า ถ้ากฎหมายอิสลามยังคงใช้บังคับอยู่ในดินแดนนั้น ชาวมุสลิมได้รับสิทธิเสรีภาพทางศาสนาและสามารถปฏิบัติรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างของอิสลามได้ ก็ถือว่าดินแดนส่วนนั้นเป็นดินแดนอิสลาม ทัศนะนี้ได้รับความยอมรับในหมู่ชาวมุสลิมในฟิลิปปินส์และไทยมาก แต่ยังมีอีกพวกหนึ่งมีทัศนะว่าฐานะของดินแดนอิสลาม ในไทยและฟิลิปปินส์ไม่แท้จริงคือมีฐานะคาบเกี่ยวระหว่างดินแดนสงครามและดินแดนอิสลาม และมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นดินแดนสงคราม พวกนี้จึงหาทางเจรจากับรัฐบาลไทย และฟิลิปปินส์ เรียกร้องให้รัฐบาลของประเทศดังกล่าวยอมรับผู้นำมุสลิมดั้งเดิม ให้ชาวมุสลิมมีตำแหน่งทางราชการให้ความมั่นคงปลอดภัยในเรื่องทรัพย์สินและชีวิต ให้ความเคารพในขนบธรรมเนียมประเพณีและกฎหมายอิสลาม (หน้า ๓๔-๓๕) ทั้งนี้เพื่อให้เป็นดินแดนอิสลามโดยสมบูรณ์และป้องกันมิให้เกิดดินแดนแห่งสงคราม

ส่วนสุดท้ายผู้เขียนเสนอปัจจัยสำคัญที่ควรนำมาพิจารณาในการหาจุดทางยุติข้อขัดแย้งระหว่างชนกลุ่มน้อยมุสลิมและชนกลุ่มใหญ่ในสองประเทศ ลู่ทางดังกล่าวเน้นหนักการประนีประนอมทั้งชาวไทยพุทธและชาวคริสเตียนฟิลิปปินส์ กับชนกลุ่มน้อยมุสลิม จะต้องยึดแนวทางปฏิบัติต่อกันตามปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ประเทศไทยและฟิลิปปินส์ควรมีนโยบายที่ยอมให้มีพหุภาวะทางศาสนาและวัฒนธรรม (Cultural and religious pluralism) ตามหลักการปกครองประชาธิปไตย และหาทางบรรเทาความหวาดกลัวและความระแวงของชนกลุ่มน้อยให้หมดไปโดยกลไกการศึกษาด้วยการปลูกฝังวัฒนธรรมในนักเรียนให้เข้าใจและยอมรับประวัติความเป็นมา ศาสนา และวัฒนธรรมของชนทุกกลุ่มภายในชาติ สร้างทัศนคติที่ดีต่อกันโดยผ่านถึงมวลชนของชาติ ให้ตรากฎหมายให้หลักประกันแก่ชนกลุ่มน้อยในเรื่องการถือครองที่ดิน

การยอมรับกฎหมายครอบครัวทรัพย์สินและมรดกของอิสลามให้รัฐบาลสนใจความต้องการของชนกลุ่มน้อยที่จะปกครองตนเองด้วยการหันหน้าเข้าปรึกษาหารือทำความเข้าใจกันอย่างจริงจัง ควรจะให้ชาวมุสลิมมีโอกาสพิเศษได้รับแต่งตั้งในตำแหน่งราชการบางตำแหน่ง ให้ความสนใจเกี่ยวกับการกระจายผลได้อันเนื่องมาจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจให้ถึงชาวมุสลิม กวดขันความประพฤติของข้าราชการที่ทำงานอยู่กับชาวมุสลิม ให้ชาวมุสลิมได้มีส่วนร่วมในการวางแผนเศรษฐกิจสังคมนาระยะยาวร่วมกับรัฐบาลในส่วนที่จะมีผลกระทบต่อชาวมุสลิม โครงการใดที่มีอยู่แล้วควรจะมีมาตรการในการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพ

สำหรับชนกลุ่มน้อยเองนั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่าจะได้ทบทวนหลักการความเชื่อและวิธีการปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาอิสลามเสียใหม่ ผู้เขียนอ้างว่ามีประเทศอิสลามเพียงไม่กี่ประเทศที่ยังยึดมั่นหลักการสังคมนิยมอย่างเคร่งครัดซึ่งจะไม่เป็นผลดีต่อการอยู่ร่วมกันในยุคปัจจุบัน (หน้า ๕๕) เพราะเงื่อนไขด้านกาลเวลา สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองได้เปลี่ยนไปผิดแผกไปจากเงื่อนไขต่าง ๆ ในระยะแรก ๆ ที่สถาปนาศาสนาอิสลาม นอกจากในประเทศอิสลามอื่น ๆ ก็มีส่วนที่จะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างชนกลุ่มน้อยมุสลิมกับชนกลุ่มใหญ่ที่ชาวมุสลิมอยู่ร่วมด้วย โดยการละเว้นการสนับสนุนกระบวนการใด ๆ ที่เป็นการละเมิดอำนาจอธิปไตยของประเทศนั้น ๆ

หนังสือเล่มนี้ น่าจะได้รับการสนใจอย่างยิ่ง เพราะผู้เขียนได้เสนอเหตุผลแห่งความขัดแย้งที่สำคัญ ๆ ทุกแง่ทุกมุมโดยอาศัยพื้นฐานความรู้และการวิจัยทางคำนั้น โดยตรงทั้งในประเทศไทยและฟิลิปปินส์ ในด้านารแปล ผู้แปลไม่เพียงแต่จะใช้ถ้อยคำสำนวนที่เข้าใจง่ายแต่ยังมีพื้นฐานความรู้ด้านศาสนาอย่างถ่องแท้ด้วย ข้อบกพร่องที่ปรากฏมีเพียงความเข้าใจผิดเกี่ยวกับผู้แปล ซึ่งความจริงสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยคอร์เนลในสหรัฐอเมริกา มิใช่มหาวิทยาลัยในฟิลิปปินส์

สมบูรณ์ สุขสำราญ

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

The Japanese and the Jews

Isiah Ben-Dasan เขียน

Richard L. Gage แปล

Tokyo : Kinseido Ltd., 1972

111 pages

ความจริง หนังสือเล่มนี้มองดูเพียงข้อเท็จจริงที่ควรทราบกันได้ทันทีว่า เป็นหนังสือที่ศึกษาเปรียบเทียบชาวญี่ปุ่นกับชาวยิว ดังนั้นถ้าพิจารณาในแง่วัตถุประสงค์ของหนังสือเล่มนี้ ก็อาจกล่าวได้ว่า หนังสือเล่มนี้มีวัตถุประสงค์อยู่ที่การเปรียบเทียบชาวญี่ปุ่นกับชาวยิวนั่นเอง แต่ผู้เขียนได้แจ้งให้ผู้อ่านทราบเป็นการเพิ่มเติมว่า ผู้เขียนเป็นชาวยิวที่เกิดและเจริญเติบโตในประเทศญี่ปุ่น ผู้เขียนจึงอยู่ในฐานะที่จะรู้จักชาวญี่ปุ่นและชาวยิวได้เป็นอย่างดี และในการศึกษาเปรียบเทียบชาวญี่ปุ่นกับชาวยิวในหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนเน้นหนักไปในการเปรียบเทียบความแตกต่างกันของคนสองชาตินี้เป็นสำคัญ เพราะคนสองชาตินี้ไม่ค่อยมีอะไรเหมือนกันเลย ในการเสนอการเปรียบเทียบความแตกต่างกันระหว่างชาวญี่ปุ่นกับชาวยิวนั้น ผู้เขียนได้แบ่งการเสนอออกเป็น ๔ บทดังต่อไปนี้

บทที่หนึ่ง เป็นการชี้ให้เห็นความแตกต่างของทัศนคติของชาวญี่ปุ่นและชาวยิวที่มีต่อเรื่องความปลอดภัย โดยให้ข้อบทที่ว่า “ค่าของความปลอดภัย” ซึ่งหมายถึงว่า ชาวยิวให้ความสำคัญต่อความปลอดภัยมาก แม้ต้องซื้อด้วยเงินชาวยิวก็ตาม แต่ชาวญี่ปุ่นนั้นไม่เคยมีประสบการณ์ในการซื้อความปลอดภัยเลย ชาวญี่ปุ่นจึงไม่เข้าใจเมื่อชาวยิวกล่าวว่า ชาวยิวต้องซื้อความปลอดภัยอยู่เสมอ สาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวยิวกับชาวญี่ปุ่นมีความคิดแตกต่างกันในเรื่องความปลอดภัย คือ ประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ซึ่งแต่ละชาติได้รับแตกต่างกัน และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของประเทศทั้งสอง ซึ่งผู้เขียนได้บรรยายให้เห็นหลายแง่มุม นอกจากนี้ ผู้เขียนยังชี้ให้เห็นวัฒนธรรมบางประการของชาวยิวและชาวญี่ปุ่น ซึ่งสะท้อนให้เห็นทัศนคติเกี่ยวกับความปลอดภัยที่แตกต่างกันอีกด้วย

บทที่สอง ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นความแตกต่างในด้านความรู้สึคนึกคิดทางศาสนาของชาวญี่ปุ่นและชาวยิว โดยดูจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้าหรือพระเจ้า ผู้เขียนกล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างชาวยิวกับพระเจ้าเป็นความสัมพันธ์แบบการมีสัญญาต่อกัน ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างชาวญี่ปุ่นกับเทพเจ้าแห่งอาทิตย์อุทัยนั้นเป็นความสัมพันธ์แบบพ่อแม่กับลูกสาระสำคัญของความแตกต่างกันในด้านความรู้สึคนึกคิดทางศาสนาอยู่ที่ว่า ชาวยิวถือว่า ความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับพระเจ้านั้นเป็นข้อตกลงระหว่างตนเองกับพระเจ้า ส่วนชาวญี่ปุ่นถือว่า ความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับพระเจ้านั้นเป็นความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกซึ่งจะต้องมีอยู่ชั่วนิรันดร์ ในการชี้ให้เห็นถึงสาเหตุของความแตกต่างในเรื่องนี้ ผู้เขียนนำความเป็นมาของศาสนาและศาสนาผู้ก่อตั้งศาสนาของชาวยิวมากล่าวไว้อย่างน่าฟัง

บทที่สาม เป็นบทที่น่าสนใจมาก เพราะเป็นบทที่กล่าวถึงความแตกต่างกันระหว่างประสพการณ์เรื่อง “ชนกลุ่มใหญ่—ชนกลุ่มน้อย” สาระสำคัญของบทนี้ก็คือ ชาวยิวเป็นชาติที่มีประสพการณ์ของชนกลุ่มน้อย ซึ่งหมายถึงการถูกกดขี่รังแกเท่านั้นไม่เคยมีประสพการณ์ของ “ชนกลุ่มใหญ่” ซึ่งหมายถึงการกดขี่รังแกผู้อื่นเลย ส่วนชาวญี่ปุ่นนั้นตรงกันข้าม เพราะเป็นชาติที่มีประสพการณ์ของ “ชนกลุ่มใหญ่” เท่านั้นไม่เคยมีประสพการณ์ของ “ชนกลุ่มน้อย” เลย ในการเสนอเรื่องนี้ ผู้เขียนได้นำประสพการณ์ที่ชาวยิวได้รับในฐานะ “ชนกลุ่มน้อย” มากล่าวไว้อย่างละเอียด รวมทั้งประสพการณ์ของชาวญี่ปุ่นที่ทำการชาวเกาหลีในฐานะที่ญี่ปุ่นเป็น “ชนกลุ่มใหญ่”

บทที่สี่ สำหรับบทนี้ จะเห็นได้ว่าแปลกจากบทอื่น ๆ เพราะไม่ได้กล่าวถึงชาวยิวเลย เป็นบทที่กล่าวถึงชาวญี่ปุ่นเท่านั้น สาระสำคัญของบทนี้ คือ ผู้เขียนพยายามชี้ให้เห็นว่า ความรู้สึคนึกคิดของชาวญี่ปุ่นโดยทั่วไปนั้น เป็นความรู้สึคนึกคิดที่เน้นอยู่กับรูปแบบมากกว่าเนื้อหา โดยอ้างถึงการศึกษาบรมและประ-

สพการณ์ทางประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่นว่าเป็นปัจจัยสำคัญทำให้ญี่ปุ่นเน้นในด้านรูปแบบ เพราะญี่ปุ่นยังใช้เนื้อหาเดิมเข้าทำนอง “เหล้าเก่าในขวดใหม่” กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ แม้จะปรากฏว่า ชาวญี่ปุ่นจะยอมรับความคิดใหม่ๆ มากมาย แต่ก็ยังเป็นเพียงรูปแบบเท่านั้น เนื้อหาของความคิดยังคงเหมือนเดิมทั้งนี้อาจเป็นเพราะ “จิตใต้สำนึก” ที่สะสมมานาน ดังนั้นในปัจจุบันแม้จะดูเหมือนว่า ญี่ปุ่นได้รับความคิดอย่างคึกคัก ซึ่งไม่เคยเปลี่ยนแปลงเลย ผู้เขียนได้นำตัวอย่างหลายประการมาชี้และพิสูจน์ให้เห็นว่า ชาวญี่ปุ่นยังมีความคิดดั้งเดิม โดยไม่เคยมีการเปลี่ยนแปลงเลย

ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่า หนังสือเล่มนี้เขียนขึ้นเพื่อวิพากษ์วิจารณ์แนวความคิดของชาวญี่ปุ่น ซึ่งเป็นแนวความคิดที่ออกจะไม่ค่อยเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เพราะข้อความในแต่ละบทนั้น ต่างมุ่งวิพากษ์วิจารณ์กันเป็นสำคัญ โดยเฉพาะบทสุดท้าย การเขียนหนังสือ จึงเป็นการเขียนเชิงจิตวิสัย หรือ อคติวิสัย นั่นคือ ผู้เขียนมุ่งเตือนชาวญี่ปุ่นให้ทบทวนแนวความคิดของตนเสียใหม่ ดังนั้น หนังสือเล่มนี้จึงเขียนสำหรับผู้อ่านซึ่งเป็นชาวญี่ปุ่นโดยเฉพาะ เห็นได้จากต้นฉบับซึ่งเขียนเป็นภาษาญี่ปุ่น

แต่อย่างไรก็ตาม ผู้วิจารณ์คิดว่า หนังสือเล่มนี้ยังเป็นประโยชน์ทางวิชาการอยู่มาก ถ้ามองในเชิงวัตถุวิสัย ทั้งนี้เพราะการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชาวญี่ปุ่นกับชาวยิวในหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนได้ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ศึกษาเปรียบเทียบบุคลิกภาพของคนสองชาติกันอย่างเป็นระบบ ดังนั้น หนังสือเล่มนี้จึงเป็นหนังสือที่นักศึกษาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา รวมทั้งผู้ที่สนใจการศึกษาวัฒนธรรมเปรียบเทียบควรอ่านเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะผู้สนใจศึกษาเรื่องวัฒนธรรมและบุคลิกภาพ ด้วยเหตุนี้กระมังจึงมีผู้แปลเรื่องนี้เป็นภาษาอังกฤษ

ผู้วิจารณ์ขอพูดต่อไปถึงผู้เขียนหนังสือเล่มนี้อีกสักเล็กน้อย ปรากฏว่าในขณะนี้ ยังไม่มีผู้ใดทราบเป็น

ต้นฉบับไม่มีหน้า 175-178

NO PAGE 175-178 IN ORIGINAL

ชาวอเมริกันโดยเฉลี่ยกลับทศสั้นลง และคาดว่าจะสั้นลงเรื่อยๆ.

สิ่งที่เลวร้ายยิ่งกว่าการเพิ่มค่าหมอกก็คือการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนไม่กล้ารักษาตนเอง ทำให้ประชาชนต้องกระเสือกกระสนด้วยความลำบากเข็ญแทบเลือกตากระเด็น มาขอทานการรักษาจากแพทย์ ทำให้แพทย์ชุกครึ่ได้มากขึ้น และทำให้เกิดโรคหมอกท่ามากขึ้น เมื่อมีการรักษาพยาบาลเพิ่มขึ้น.

การเพิ่มแพทย์และสถานพยาบาลต่าง ๆ เป็นศัตรูต่อสุขภาพของประชาชน ไม่แต่ในค่านที่ทำให้เกิดโรคหมอกท่ามากขึ้นเท่านั้นหากแต่ยังทำให้ประชาชนตกเป็นทาสของแพทย์ ทำให้ประชาชนไม่พยายามที่จะปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติแวดล้อมเพื่อจะได้ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย ทำให้ประชาชนหมกค้ำลังใจที่จะต่อสู้กับความเจ็บป่วยตามสมควร ซึ่งจะเห็นได้ง่ายจากตัวอย่างที่คนจำนวนมากในปัจจุบันมีความเสียดกั้วที่จะต้องดูแลรักษาญาติที่เจ็บป่วยในบ้านของตน จึงพยายามขับไล่ไสส่งให้พ่อแม่ลูกหลานที่ป่วยไปอยู่หรือไปค่ายที่โรงพยาบาลมากขึ้น ๆ.

เมื่อมีกฎหมายออกมาบังคับให้ยาต่าง ๆ ตกอยู่ภายใต้การควบคุมของแพทย์ นั่นคือ จะซื้อขายต้องมีใบสั่งแพทย์ รายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับยาที่ถูกควบคุมหมก ทำให้ประชาชนไม่รู้ข้อดีข้อเสียและวิธีใช้ยานั้น ๆ ให้ถูกต้อง อันตรายจากยาก็ยิ่งเพิ่มขึ้น เพราะไม่มีแพทย์พอที่จะคอยสั่งยาให้ผู้ป่วยทุกคน มีหน้าซำก็ยังไม่มื่อเสัซครเพียงพอที่จะจำหน่ายยาตามใบสั่งแพทย์ การออกกฎหมายให้การสั่งยาอยู่ใต้การควบคุมของแพทย์จึงเป็นอันตรายยิ่งกว่าการปล่อยให้มีการซื้อขายยาโดยเสรี โดยให้มีการแจ้งรายละเอียด (ฤทธิ์ของยา, พิษของยา, วิธีใช้ยา ฯลฯ) ติดไปกับสลากยานั้น.

การที่ประชาชนใช้ยาอย่างไม่ลืมหลืมคานี้เป็นความผิดของแพทย์ ในสหรัฐ ฯ ยาประสาทเป็นยาที่มีจำนวนจำหน่ายสูงชันอย่างรวดเร็ว และขายได้ถึง ๓๐% ของยาทั้งหมด ทาสของยากล่อมประสาทเพิ่ม

ชันกว่า ๒๕๐% หลัง ค.ศ. ๑๙๖๒ ซึ่งในระยะเดียวกันนี้ การคัมสุราเพิ่มขึ้นเพียง ๒๓% และใช้ยาเสพติดที่ผิดกฎหมายต่าง ๆ เช่น ผีน เฮโรอิน กัญชา เพิ่มขึ้นเพียง ๕๐% จึงเห็นได้ชัดว่า คนติดยาเพราะแพทย์มีมากกว่าคนที่ติดยาเพราะตนเองมากมายนัก.

การสั่งยาที่เกินจำเป็นนี้เกิดจากบริษัทยาต่าง ๆ เป้าหูแพทย์อยู่ทุกวัน แพทย์ซึ่งทำงานหนักอยู่แล้วย่อมไม่มีเวลาทศสอบยาให้รู้แน่ ว่ามีอันตรายหรือไม่ อีกทั้งไม่มีเวลาเปิดหนังสืออ่าน ก็เลยถือโอกาสเพิ่มเติมความรู้ของตนโดยอาศัยคำโฆษณาของนักขายยาในสหรัฐ ฯ ใน ค.ศ. ๑๙๖๒ อุตสาหกรรมยาเสียเงินค่าของแจกและคำโฆษณาเฉลี่ยแล้วประมาณ ๕๐,๐๐๐ บาท ต่อแพทย์แต่ละคน มีแพทย์ประกอบเวชปฏิบัติในสหรัฐ ฯ ประมาณ ๓๕๐,๐๐๐ คน ค่าใช้จ่ายในการโฆษณาและแจกยาให้กับของชำร่วยให้แก่แพทย์จึงตกประมาณ ๓ หมื่น ๒ พันล้านบาทในปีนั้น.

ที่ร้ายชันไปอีก ก็คือ การที่แพทย์เข้มายุ่มย่ามในชีวิตของแต่ละบุคคลตั้งแต่ยังไม่เกิดจนกระทั่งตาย แพทย์จะเข้มาคักคินว่าทารกในครรภ์ควรจะเกิดหรือไม่เกิด ถ้าเกิดจะเกิดเมื่อไร เกิดอย่างไร จะให้ออกตามธรรมชาติหรือจะผ่าออก (ถ้ามีเงินมาก ๆ อาจเลือกได้) เกิดมาแล้วควรจะนอนเตียงหรือคู้ประเภทใด เอารอนเอาเย็นแก่ไหน ต้องกินอะไรถึงจะดี ต้องช้ต้องเยียวกี่ครั้ง ๆ ละเท่าใด ต้องนอนกี่ชั่วโมง ต้องร้องไห้กี่นาที ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ จนในที่สุดก็แพทย์อีกนั้นแหละที่เป็นผู้ตัดสินว่าผู้ป่วยคนนั้นคนนั้นตายหรือยัง จะเอาแบบที่ลงว่าตายทั้งที่หัวใจยังเต้น (เพื่อผ่าเอาปอด-ไต-หัวใจไปให้คนอื่น) หรือจะเอาแบบที่ตายจนส่งกลืนแล้วก็ยังใช้เครื่องช่วยให้มันส่งเสียงคึกคอก ๆ ไปเรื่อย ๆ

ในทศวรรษที่แล้ว แพทย์จำนวนไม่น้อยได้ปฏิวัติระบบการแพทย์ โดยการประชาสัมพันธ์วิธีการใหม่ ๆ ในการรักษาสุขภาพสำหรับมวลชน รวมทั้งการให้คนปกติมาตรวจสุขภาพเป็นประจำ แพทย์เหล่านี้ได้รับการสนับสนุนจากนักการเมืองแก่ ๆ และจากผู้นำของ

ประชาชนบางคนผู้คิดว่าคนมั่งมีในสมัยนั้น มักได้
 รับการรักษามากกว่าประชาชนทั่วไป การใช้เครื่องมือ
 อัดโนมิตติตรวจสอบและสิ่งจีปาณะอื่น ๆ กลายเป็น
 ของทันสมัย ประชาชนเกิดความหวังลม ๆ แล้ง ๆ ว่า
 คนจะได้รับการวินิจฉัยโรคที่ซ่อนเร้นได้ทันทีที่แก่
 การรักษา โดยที่เขาไม่รู้เลยว่าการตรวจสอบต่าง ๆ
 อาจทำให้เกิดอันตรายถึงชีวิตได้ และถ้าบังเอิญผล
 ออกมาว่ามีการผิดปกติเกิดขึ้นทั้งที่เรารู้สึกปกติ เขา
 ก็จะต้องผ่านเข้าสู่ขบวนการรักษาที่จะทำให้เขาเจ็บ
 ปวดพิการ และต้องเสียเงินเป็นจำนวนมาก ทั้ง ๆ ที่
 ก่อนจะมาหาแพทย์เขารู้สึกปกติ เพราะเรื่องทั้งเรื่อง
 ก็คือ ความผิดปกติที่ร้ายแรงแต่ไม่มีอาการและจะ
 ตรวจพบได้โดยการตรวจกะไปหมกแบบนี้ มักจะเป็น
 โรคที่ยังรักษาไม่ได้ และการพยายามที่จะรักษาจะทำให้
 เกิดโรคแทรกซ้อน ทำให้เจ็บปวดพิการและใช้เงิน
 มาก.

มีรายงานจำนวนมากยืนยันว่ากลุ่มคนที่ได้รับการ
 ตรวจสุขภาพเป็นประจำไม่ได้มีชีวิตยืนยาวว่ากลุ่ม
 คนที่ไม่ได้ตรวจสุขภาพเป็นประจำ การตรวจสุขภาพ
 เป็นประจำมีประโยชน์แค่เพียงทำให้ประชาชนที่มีสุขภาพ
 ปกติกลายเป็นผู้ป่วยที่ห่วงกังวลโรคต่าง ๆ และทำให้
 แพทย์มีรายได้มากขึ้น.

ตัวอย่างข้างต้นเป็นแง่คิดของไอแวน อิลลิก ใน
 “แพทย์-เทพเจ้ากาลิ” เป็นแง่ร้ายของระบบการแพทย์
 ปัจจุบัน แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในสภาพที่เป็นจริง ซึ่ง
 ไอแวน อิลลิก ได้ให้เอกสารอ้างอิงและยืนยันคำพูด
 ของเขาไว้เป็นจำนวนมาก ผู้อ่านจะรู้สึกตื่นเต้นและ
 มั่นส่มากในการอ่านหนังสือเล่มนี้.

นายแพทย์สันต์ หัตถิรัตน์
 โรงพยาบาลรามารักษ์

เอกสารการเมืองการปกครองไทย (พ.ศ. ๒๔๑๑)-
 ๒๔๗๗)

ชัชอนันต์ สมุทวณิช ชัดคิยา วรรณสุด รวบรวม
 โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ๒๕๑๕
 ๔๐๖ หน้า

ปกอ่อน ๑๐ บาท ปกแข็ง ๑๐๐ บาท

**Siam's Political Future: Documents From the
 End of the Absolute Monarchy**

Compiled and Edited with Introduction

By Benjamin A. Batson

Data Paper # 96. SEA. Program,

Cornell University, 1974

102 p. \$4.00

ผู้ที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับการเมืองการปกครองไทย
 คงจะมีความรู้สึกที่ร่วมเหมือนกันอยู่อย่างหนึ่ง ได้แก่
 ความรู้สึกที่ว่า ข้อมูลทั้งชั้นต้นและชั้นรองดูจะมีน้อย
 และหายากเหลือเกิน ข้อมูลในที่นี้คงหมายถึงที่ได้
 มีการตีพิมพ์เป็นรูปเล่มหรือรวบรวมเป็นหมวดหมู่เข้า
 ไปค้นคว้าหาความกันได้เลย แต่มาในระยะหลังนี้เมื่อ
 นักประวัติศาสตร์ไทยรุ่นใหม่หันมามองเรื่องราว
 เมืองมากขึ้น ในขณะเดียวกันนักรัฐศาสตร์ก็หันกลับ
 ทางการไปคู่ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ประกอบ
 ความรู้สึกที่ว่าข้อมูลทางการเมืองไทยมีน้อยก็ดูจะลด

น้อยลงไป ทั้งนักประวัติศาสตร์และนักรัฐศาสตร์ของไทยที่ค้นคว้ากันอยู่นั้นว่า ข้อมูลของไทยเรามีมากพอจะค้นคว้าศึกษากันได้ดีพอควร ปัญหาที่อยู่ที่การขาดคนเข้าไปชดเชยวัตถุประสงค์ที่มีอยู่อย่างกระจัดกระจายไม่เป็นระบบในห้องสมุดต่างๆ ออกมา แล้วจัดการรวบรวมให้เป็นระเบียบง่ายต่อการศึกษาต่อไป

ผลงานการรวบรวมเอกสารดังกล่าวก็ได้ปรากฏออกมาแล้ว เท่าที่เห็นในขณะนี้มีอยู่ ๒ เล่ม ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาการเมืองไทยยุคใหม่ได้อย่างดี

เล่มแรกรวบรวมเอกสารชิ้นต้นจากปี พ.ศ. ๒๔๑๗ - ๒๔๗๗ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ จนถึงรัชกาลที่ ๗ รวมเวลาได้ ๖๐ ปี เอกสารดังกล่าวถ้าแบ่งตามสมัย กล่าวได้ว่าเอกสารในสมัยรัชกาลที่ ๕ อันได้แก่ “ประกาศและพระราชบัญญัติตั้งที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน และที่ปรึกษาในพระองค์” “คำกราบบังคมทูลถวายความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงราชการแผ่นดิน ร.ศ. ๑๐๓ และพระราชดำรัสตอบ” “พระบรมราชาธิบายแก้ไขการปกครองแผ่นดิน” “พระบรมราชาธิบายเจ้าฟ้ามหาวิชรุณหิศ” “ข้อเสนอของเทียนวรรณ” และ “พระบรมราชาธิบายว่าด้วยความสามัคคี” ได้สะท้อนให้เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างส่วนบนของสังคมไทยอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากอิทธิพลตะวันตก ซึ่งปรากฏออกมาในรูปของลัทธิจักรวรรดินิยม ดังในคำกราบบังคมทูลถวายความเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงราชการแผ่นดิน ของข้าราชการที่ไปศึกษาต่างประเทศยุโรป ตอนหนึ่งที่ว่า “การที่ชาติยุโรปโฆษณาว่าต้องการบำรุงความเจริญของโลก ด้วยการเข้าไปครอบครองอาณาบริเวณต่างๆ ที่ชาวพื้นเมืองไม่สามารถบำรุงรักษาได้ หากแต่เพียงผิวเผินเฉพาะดังโฆษณาแล้ว ก็ เน้นการถูกโดยทางยุติธรรมของโลกอันยิ่ง แต่มูลเหตุสูงใจที่แท้จริง เพราะลัทธิจักรวรรดินิยมนั้นส่วนสำคัญมันจะเกิดจากความต้องการผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากกว่าอย่างอื่น” (หน้า ๓๘) ทั้งตัวอย่างนี้กำลังเกิดขึ้นรอบ ๆ บ้านและในบ้านก็เป็นหลักฐานยืนยันได้เป็นอย่างดีถึงความรู้สึกและภาวะอันตรายที่กำลังเกิดขึ้นกับประเทศ

ปัญหาอีกด้านหนึ่งที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ คือ ภาวะความขัดแย้งภายในโดยเฉพาะกลุ่มคนชั้นสูงที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปกครองอยู่ ในช่วงนี้ผู้รวบรวมกล่าวว่า กลุ่มผู้นำประเทศแบ่งเป็นสามกลุ่มคือ กลุ่มสยามหนุ่ม มีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นผู้นำ ประกอบไปด้วยพระเจ้าอนงยาเธอและขุนนางหนุ่มๆ หลายคน กลุ่มอนุรักษ์นิยม มีสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์เป็นผู้นำ และกลุ่มสุดท้ายคือสยามเก่า เป็นพวกหัวโบราณกลัวการเปลี่ยนแปลง การแต่งตั้งที่ปรึกษาราชการแผ่นดินและที่ปรึกษาในพระองค์ “ก็เป็นการพยายามที่จะสร้างสถาบันทางการเมืองขึ้นเพื่อสนับสนุนการต่อสู้เพื่ออำนาจของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเช่นกัน” (หน้า ๑๓) สภาที่ปรึกษาราชการทั้งสองนี้ต่อมา ก็ค่อยๆ ชบเซาลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อรัชกาลที่ ๕ ทรงเข้ารับตำแหน่งการปกครองมีอำนาจเต็มโดยสมบูรณ์แล้ว (เป็นฝ่ายบริหาร) ก็ทรงเลิกเป็นประธานของสภาฯ อันถือว่าเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ “การลิดเล็ดที่ไม่มีผู้ดูแล เพราะเป็นการเลือกกำลังที่เราจะทำทั้งสองอย่างได้ตลอด” (หน้า ๗๘)

ผลกระทบจากอิทธิพลจักรวรรดินิยมและเงื่อนไขความขัดแย้งภายในได้นำไปสู่การปฏิรูปการปกครองรวมอำนาจการปกครองมาที่ศูนย์กลาง จนเกิดปฏิกริยาตอบโต้จากบรรดาหัวเมืองทั้งหลาย อีสานและใต้ “ผลที่เกิดขึ้นจากการรวมอำนาจนี้ได้ทำให้กรุงเทพ ฯ กลายเป็นนครรัฐ ซึ่งเป็นที่รวมของความเจริญทั้งปวง และได้ทำให้ภูมิภาคขาดความสำคัญลงไปมาก เมื่อเป็นเช่นนั้นกรุงเทพในฐานะศูนย์แห่งอำนาจได้ดูดซึมเอากำลังคนและทรัพยากรอื่น ๆ ของหัวเมืองต่าง ๆ เข้ามาไว้ จนก่อให้เกิดปัญหาในการสร้างภูมิภาคให้มีความเจริญทัดเทียมกับเมืองหลวงในเวลาต่อมาเป็นเอกประการ” (หน้า ๘๘) ข้อสรุปนี้ น่าจะเป็นจริงในตำแหน่งหนึ่งเท่านั้น แต่มูลเหตุของมันคงมิใช่ผลโดยตรงของการปฏิรูปการปกครอง เพราะว่าถ้าหากกรุงเทพ ฯ ยังคงลักษณะของการเป็นพระนครหลวงที่ดูดซึมทรัพยากรหัวเมืองในรูปแบบของสังคมศักดินาอยู่เหมือนตลอดระยะเวลาของกรุงศรีอยุธยา

(ซึ่งก็เป็นศูนย์กลางเหมือนกัน) แล้ว อัครราชกรสร้าง ปัญหาให้ภูมิภาคหัวเมืองก็คงไม่น่าจะมากกว่าเดิม แต่ นี่เราเห็นกรุงเทพฯ นับจากสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นต้น มาถูกซึ่มและสร้างสมอำนาจไว้มากเหลือเกิน น่าจะเป็นปรากฏการณ์หนึ่งที่กลัคล้ายมาพร้อมกับการขยาย ตัวของระบบทุนนิยมในสังคมไทย ซึ่งจะแปรเปลี่ยน ชนบทให้มาขึ้นกับเมืองใหญ่ทั้งหมดในทุก ๆ ด้านอย่าง หลีกเลี่ยงไม่ได้

ส่วนข้อเสนอของเทียนวรรณนั้นเป็นทัศนะของ ราษฎรสามัญผู้ต้องการเปลี่ยนแปลงประเทศให้ก้าวหน้า ซึ่งในที่นี้หมายถึงการเน้นตะวันตก คำแนะนำของ เทียนวรรณมีลักษณะอติวิสัยมาก เช่นเปรียบเทียบ ความเจริญระหว่างคนไทยกับเอเชีย โดยดูจากความ ประพฤติปฏิบัติภายนอกกันเดียว ไม่พิจารณาถึงความ สัมพันธ์ภายในของแต่ละประเทศ เช่น “*ทีเพราะที่ดูคน เดินตามถนนในร้อยคน ๆ หนึ่งก็จะไม่มีกระดาดดินสอดเครื่อง เขียนกาทหมายเหตุในเข้าเสื้อ เดินตามถนนในร้อยคน ได้พบก็ไม่มีนาฬิกาพกใน ๑ คน*” (หน้า ๑๕๓) ลักษณะเหล่านี้เทียนวรรณถือว่าล้วนเป็นความล่าหลัง ทั้งสิ้น ซึ่งตรงข้ามกับคนไทยผู้เจริญ

การค้นหารูปแบบทางการเมืองของไทยในสมัย รัชกาลที่ ๖ ก็จะเป็นเรื่องสมมติมากกว่าจริงจัง เช่น การตั้งเมืองสมมติสุโขทัยนั้น นอกจากนั้นการตอบโต้ ทัศนะของเทียนวรรณในเรื่องประชาธิปไตยและการมี รัฐสภายังได้ “*สะท้อนถึงความคิดและความเชื่อของผู้ ปกครองประเทศในยุคนั้นว่ายังไม่มีความรู้ในการที่ราษฎร สามัญจะสามารถปกครองตนเองได้*” (หน้า ๑๕๗)

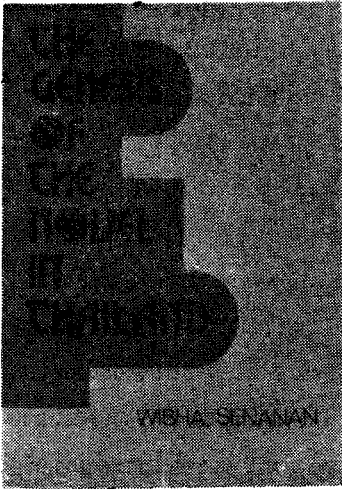
ช่วงสุดท้ายของเอกสารเล่มแรกก็ในสมัยรัชกาล ที่ ๗ เมื่อความขัดแย้งภายในได้ก้าวถึงจุดเปลี่ยนแปลง อีกระดับหนึ่ง คือการปฏิวัติโดยคณะราษฎร ซึ่งทำให้ ระบบการเมืองและสังคมของไทยได้เปลี่ยนแปลงไป จากเดิมบ้างในระดับหนึ่ง เอกสารชิ้นสำคัญในตอน นี้ซึ่งมีการพิมพ์เผยแพร่มากพอควรได้แก่ “*เค้าโครงการ เศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์*” ซึ่งถือได้ว่าเป็นแนว ความกึกก้องสำคัญอันหนึ่งในประวัติศาสตร์การเมือง-

ไทย แม้ว่าจะไม่มีโอกาสได้นำไปปฏิบัติเลยก็ตาม ถ้า พิจารณาจาก “*คำข้แจงเค้าโครงการเศรษฐกิจ ข้อยระลึก ในการอ่านคำข้แจงนี้*” จะเห็นว่านายปรีดีเองก็มองเห็น ความแตกต่างในทัศนะของแต่ละคนอยู่ คือมีที่รู้มานะ ไม่ยอมรับความเป็นจริง เชื่อถือคำล่ำลือ “*นักปราชญ์ เหล่านี้เป็นพวกอุบายทั่วโลกเช่นเดียวกับพวกที่นี้ก็ถึง ประโยชน์ส่วนตัวเป็นใหญ่*” (หน้า ๒๕๐) ส่วนพระบรม- วิญจัญเค้าโครงการเศรษฐกิจนั้น ก็วางอยู่บนโลกทรรศน์ และชีวทรรศน์ที่แตกต่างกันในการมองปัญหาเศรษฐกิจไทย เอกสารชิ้นสุดท้ายได้แก่การสละราชสมบัติ ของรัชกาลที่ ๗ หลังจากได้มีการขัดแย้งกับคณะ รัฐบาล

ส่วนเอกสารเล่มหลังนั้นเป็นการรวบรวมเอกสาร เฉพาะในสมัยรัชกาลที่ ๗ เท่านั้น ประกอบไปด้วย เอกสารทั้งไทยและอังกฤษ ๔ ชิ้น อันแรกเป็นการพูด ถึงปัญหาของสยาม คร. ฟรานซิส บี. แซร์ ถวายความ เห็นเรื่องการร่างรัฐธรรมนูญ รวมทั้งรูปแบบของรัฐ สภา ปัญหาต่อมาคือการคลังและปัญหาภายใน เอก- สารชิ้นต่อมา “*Democracy in Siam*” ซึ่งผู้รวบรวม เชื่อว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าทรงเป็นผู้เขียนขึ้น

ที่น่าสนใจคือบทความจาก *สามัคคีสาร* เรื่อง “*Nationalism and Change*” (1928) เป็นบทความ ของนักเรียนไทยในยุโรป ซึ่งมีบทบาทมากกลุ่มหนึ่งใน ขณะนั้น กระแสการตื่นตัวต่อต้านจักรวรรดินิยมและ ลัทธิล่าอาณานิคมกำลังแพร่ขยายไปทั่วเอเชีย ขบวนการ ชาติเหล่านี้ได้เข้ามาเคลื่อนไหวในประเทศไทย มากมาย กล่าวได้ว่ารัฐบาลสยามยังมีทัศนคติที่ดีต่อ ขบวนการชาตินิยมเอเชียอยู่ เช่นการไม่เนรเทศชาว ญวนตามคำขอของทางฝรั่งเศส เอกสารชิ้นสำคัญ ช่วงนี้คือการวิเคราะห์สังคมไทยตามหลักมาร์กซีสต์ ต่อจากนั้นเป็นเอกสารด้านเศรษฐกิจและจบลงเหมือน กันด้วยจดหมาย สละราชสมบัติของรัชกาลที่ ๗

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

The Genesis of the Novel in Thailand
Wibha Senanan

Thai Watana Panich Co., Ltd., B.E. 2518

๑๔๒ หน้า ภาคนวนก ๘ หน้า ตาราง ๒ หน้า

ราคา ๔๐ บาท

ผู้แต่งกล่าวไว้ในคำนำว่า วัตถุประสงค์ของหนังสือเล่มนี้คือ ศึกษาที่มาและพัฒนาการของนวนิยายไทยโดยละเอียด เพราะตั้งแต่มีนวนิยายมาเกือบ ๕๐ ปีแล้ว ก็ยังไม่มีการศึกษาเช่นนี้ เพื่อให้ผู้อ่านได้มีส่วนพิจารณาว่า หนังสือเล่มนี้บรรล่วัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่ จึงขอวิเคราะห์เป็นรายบทซึ่งมีรวม ๔ บท พร้อมไปกับการให้ข้อสังเกต

บทที่ ๑ เป็นบทนำว่าด้วยประเพณีทางการประพันธ์ ผู้เขียนเริ่มเรื่องประวัตินวนิยายไทยโดยหลังไปไกลที่สุดที่จะกระทำ คือเริ่มด้วยการกล่าวถึงการประดิษฐ์ตัวอักษรไทย แล้วเล่าประวัติสังเขปของวรรณคดีร้อยกรองตั้งแต่โครงการแข่งขัน้ำถึงพระอภัยมณี บทที่ ๒ ภาคแรกเรื่องความเรียงร้อยแก้วที่ใช้วิธีเดียวกัน โดยเริ่มด้วยประวัติอักษรไทย ประวัติสังเขปของไตรภูมิพระร่วง และของงานอื่น ๆ ทั้งที่เป็นวรรณคดีและไม่ใช่ ส่วนภาคที่สองซึ่งเป็นเรื่องความเรียงร้อยแก้วสมัยเปลี่ยนแปลง เล่าประวัติสังเขปของสามก๊ก ราชาริราช และปัญญาสาตก ทั้งสองบท

รวม ๒๒ หน้า ไม่มีประโยชน์แก่การศึกษาประวัตินวนิยายแต่ประการใด เพราะมิได้มีการวิเคราะห์ด้านความคิดหรือวิธีการที่อาจถือว่าเป็นส่วนช่วยในการแต่งนวนิยาย อีกประการหนึ่ง ความรู้ที่รวบรวมมาอยู่ในขั้นพื้นฐานซึ่งอาจหาได้มากกว่าอย่างสะดวกจากหนังสือประเภทประวัติวรรณคดีระคับ ม.ศ. ๔-๕ ส่วนบทที่ ๓ *ผลของการพิมพ์* ก็เป็นการใช้เอกสารซึ่งผู้แต่งสามารถหาได้โดยไม่มีประโยชน์อันใดเช่นเดียวกัน เพราะเป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่า หนังสือที่พิมพ์ขึ้นในสมัยแรกคือพระอภัยมณี และสามก๊ก เมื่อมีนวนิยาย การพิมพ์เป็นส่วนหนึ่งของกิจการในสังคมมานานจนไม่มีผลพิเศษแก่การเผยแพร่นวนิยาย

ในบทที่ ๔ *วารสารและนวนิยาย* ผู้แต่งเล่าประวัติวารสารต่าง ๆ อย่างเห็นได้ชัดว่าลืมนิยายเรื่องนวนิยายโดยสิ้นเชิง เพราะแม้แต่ราชกิจจานุเบกษา ซึ่งไม่มีความเกี่ยวข้องกับนวนิยายและมีลักษณะพิเศษจากวารสารอื่นก็นำมากล่าวถึง ๑๕ หน้า เฉพาะหน้าแรกย่อหน้าแรกเท่านั้นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ เพราะกล่าวถึงวารสารว่า เป็นสื่อที่นักเขียนนวนิยายใช้เผยแพร่งานของตนโดยการตีพิมพ์เป็นตอน สิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่าน คือรายชื่อวารสารเฉพาะที่ตีพิมพ์นวนิยาย ชื่องานที่พิมพ์ และระยะเวลาที่ลงเรื่อง แต่ผู้แต่งมิได้มีรายการเช่นนั้นไว้ซึ่งควรจะเสนอในรูปตารางท้ายเล่ม

บทที่ ๕ *เรื่องแต่งร้อยแก้วสมัยใหม่* กล่าวถึงงานประพันธ์แบบร้อยแก้วในครุโณวาทกาพื้นฟูวัฒนธรรมไทยในสมัยรัชกาลที่ ๕ ประกาศเรื่องกรณีพิพาทกับฝรั่งเศสในราชกิจจานุเบกษาอันไม่เกี่ยวกับการประพันธ์เลย ผู้แต่งเล่าเรื่องแบบนิทานชนิดต่างๆ และพยายามชักชวนให้ผู้อ่านหนังสือเล่มนี้เห็นด้วยว่านิทานบางเรื่องเป็นเรื่องสั้นโดยไม่มีกรวิเคราะห์วิธีแต่งในการเล่าเรื่องและให้บทคัดจาก "เรื่องสั้น" เหล่านี้ ทั้งก็มิได้แสดงว่ามีลักษณะใดที่ช่วยสร้างนวนิยาย หรือปูพื้นฐานให้นวนิยายโดยวิธีใด นอกจากแสดงว่ามีการใช้บทสนทนา

บทที่ ๖ ซึ่งมีชื่อว่า Towards the Novel ก็ยังมิได้ขยับเข้าใกล้นวนิยายเพราะยังกล่าวถึง “เรื่องสั้น” อยู่ และเลยไปกล่าวถึงการแปลและแปลงเรื่องนักสืบแปล film script ตลอดจนการแต่งเรื่องที่มีบรรยากาศแบบจีน แล้วบรรยายเรื่องจกหมายจางวางหรืออย่างยี้คยาวยุคไม่ได้แสดงวัตถุประสงค์ และโดยไม่ได้ให้ความรู้ใหม่ ความพยายามที่จะให้ “เรื่องค้างคาง” ของ น.ม.ส. เป็นส่วนหนึ่งของนวนิยายหรือนวนิยายขนาดสั้นก็ไม่มีเหตุผลทางด้านวิธีการแต่งประกอบ ผู้แต่งอาจต้องการเพียงนำมาเปรียบเทียบกับเรื่อง *หัวใจชายหนุ่ม* ซึ่งเล่าเรื่องโดยตลอดในฐานะที่ผู้นิพนธ์ทั้งสองไม่เห็นด้วยกับการแต่งงานแบบคลุมถุงชน ทั้งนี้แสดงว่า ผู้แต่งมีความสับสนระหว่างวิธีแต่งกับความคิดในงานประพันธ์ การยกเรื่อง *หัวใจนักรบ* มาเล่าก็ไม่สมควร เพราะเรื่องนี้เป็นบทละครแต่ที่ผู้แต่งกล่าวไว้คงเพราะต้องการมีโอกาสอธิบายเรื่องการปลุกใจและกำเนิดเสือป่า และลูกเสือ ส่วนการที่อ้างว่าละครใช้วิธีการของเรื่องแต่งร้อยแก้วได้ผลดีกว่า คือการใช้ “actual men and women as characters for fictional stories” (หน้า ๘๑) นั้นเป็นเพียงข้อแก้ตัวเพื่อพูดถึงเรื่อง *หัวใจนักรบ* เท่านั้น ข้าพเจ้าไม่เข้าใจว่าผู้แต่งจะให้ actual men and women หมายความว่าอะไร เพราะตัวละครในพระราชนิพนธ์นี้เป็นบุคคลสมมติทั้งสิ้น ส่วน fictional stories นั้น ผู้แต่งอาจหมายความว่า fictitious

สำหรับบทนี้ น่าจะเสนอรวมกับบางส่วนของบทที่ ๕ ในลักษณะบทนำ และควรเป็นการวิเคราะห์วิธีการและเหตุการณ์ที่ใช้ในงานประพันธ์แบบร้อยแก้วสมัยใหม่ ก่อนมีนวนิยายเพื่อแสดงว่านักเขียนนวนิยายคุ้นเคยกับสิ่งเหล่านี้และได้นำไปใช้หรือพัฒนาในนวนิยายของตน

ส่วนบทที่ ๗ (หน้า ๘๒-๑๑๑) ซึ่งเป็นบทเดียวที่ว่าด้วยนวนิยายสมัยแรก ไม่ได้ให้ความรู้เรื่องนวนิยายที่ลึกซึ้งกว่าหรือกว้างขวางกว่าเท่าที่ทราบกันอยู่ทั่วไป ทั้งนี้เพราะผู้แต่งมุ่งเล่าเรื่องซึ่งยาวตั้งแต่สอง

หน้าครึ่งถึงสี่หน้าครึ่งหน้า สำหรับนวนิยายแต่ละเรื่อง ส่วนคำวิจารณ์นั้นส่วนใหญ่เก็บมาจากผู้วิจารณ์ตามแบบไทย คือชมจนเลิกลอยโดยไม่มีการวิเคราะห์นวนิยายที่ศึกษาคือ *ลูกผู้ชาย* ของศรีบูรพา *ศัตรูของเจ้าหล่อน* ของคอกไม้สด และ *ละครแห่งชีวิต* ของ ม.จ. อากาศคำเกิง รพีพัฒน์ ในทั้งสามเรื่อง ผู้แต่งสนใจความคิดหลัก คือเรื่องปัญหาสังคมมากกว่าสิ่งอื่น เช่นวิธีการแต่งนวนิยาย ซึ่งผู้วิจารณ์เห็นว่ามีความสำคัญเป็นอันดับแรก และจะต้องวิเคราะห์โดยละเอียดเพื่อพิสูจน์ว่าหนังสือ ๓ เล่มนี้เป็นนวนิยายในความหมายที่เข้าใจกันเป็นสากลหรือไม่ และอยู่ในระดับต่างกันอย่างไร สำหรับด้านความคิดหลักเอง การที่ผู้แต่งหยิบยกนวนิยายมาเพียงสามเล่มแล้วลงความเห็นว่ามีแนวสามแนวในสามเรื่องนี้ ซึ่งนักเขียนรุ่นหลังรับต่อๆ ไป คือความเป็นปัจเจกบุคคลในสังคม ปัญหาในครอบครัว และความประหลาดพิสดาร ก็เป็นความเห็นที่อ่อนค้ำยเหตุผลและหลักฐาน โดยเฉพาะการจัดงานของ ม.จ. อากาศคำเกิง ให้อยู่ในประเภทความประหลาดพิสดารเพียงแต่เพราะฉากในเรื่องเป็นฉากในต่างประเทศเท่านั้น ทั้งที่เนื้อเรื่องเป็นการวิจารณ์และแสดงปฏิกิริยาต่อสังคม แสดงความเป็นปัจเจกบุคคลของตัวละคร ยิ่งกว่าในนวนิยายเล่มแรกของศรีบูรพา ส่วนเรื่องปัญหาสังคมเราก็เห็นแล้วว่ามีอยู่ในวรรณกรรมร้อยแก้วก่อนสมัยนวนิยาย คอกไม้สดมิใช่ผู้ชี้ปัญหาสังคมให้แก่กวีวรรณกรรมของไทย

บทที่ ๘ *ประชาชนผู้อ่านและนักเขียนนวนิยาย* ผู้แต่งพยายามหาตัวเลขที่แสดงจำนวนผู้อ่านหนังสือในทศวรรษ ๑๙๒๐ อันเป็นช่วงเวลาที่เกิดนวนิยาย ๓ เล่มที่กล่าวในบทที่ ๗ แล้ว ยอมรับว่าไม่อาจทราบจำนวนที่แน่นอน แต่ก็ยังเก็บข้อมูลและข้อสันนิษฐานที่ไม่มีประโยชน์เหล่านี้ได้ แล้วหันไปบรรยายความสำเร็จของกุหลาบ สายประดิษฐ์ ในการจัดตั้งสำนักพิมพ์ และรายได้ของนักเขียน หลังจากนั้นก็ย้อนกลับไปเล่าเรื่องความขัดแย้งระหว่างกรมหลวงพิชิตปรีชากรกับสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศ-

วิทยาลัยการณธ์ อันเป็นเหตุให้การพิมพ์เรื่อง *สนุกนิก* ต้องชงัก เมื่อเล่าต่อมาถึงลักษณะของผู้อ่านในช่วง ทศวรรษ ๑๙๒๐ ผู้แต่งสรุปว่า ผู้อ่านสมัยนวนิยาย สามเล่มมีจำนวนจำกัด โดยมีได้ใช้ตัวเลขคอนต้นบท และมีความเห็นว่าผู้อ่านสมัยนั้นมีลักษณะแตกต่างกัน มากกว่าสมัยเรื่อง *สนุกนิก* บทหนึ่งจึงเป็นบทที่ไม่ตรง เป้าหมาย ถ้าผู้แต่งต้องการใช้ตัวเลข ก็ควรเก็บสถิติ จำนวนพิมพ์ของหนังสือไทยระหว่างที่พิมพ์เรื่อง *ศัตรูของเจ้าหล่อน* และจำนวนฉบับของเรื่อง *ลูกผู้ชาย* และ *ละครแห่งชีวิต* ซึ่งพิมพ์เป็นรูปเล่ม เปรียบเทียบกับ จำนวนพิมพ์ของ *ขจรวิภา* ซึ่งลงเรื่อง *สนุกนิก* เพราะดูเหมือนผู้แต่งต้องการเปรียบเทียบสองสมัยนี้ ในด้านผู้อ่าน ส่วนลักษณะผู้อ่านอาจดูได้จากอาชีพ และบรรดาศักดิ์ของผู้รับหนังสือไทยเขมรและวชิร- ณาณวิเศษได้ ส่วนหนึ่งที่ผู้แต่งกล่าวถึง *สนุกนิก* ก็ เพื่อแสดงว่า นวนิยายไม่อาจเกิดขึ้นในปี ๑๘๘๖ ได้ เพราะประชาชนผู้อ่านยังไม่ยอมรับ ต่างกับสมัยของ คอกไม้สด ข้อเสนอซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของบทนี้ ก็ อาจทำได้ เพราะความขัดแย้งของกรมหลวงพิชิต ปรินายกเป็นเรื่องระหว่างบุคคล ไม่ใช่ระหว่างนักเขียน กับประชาชนผู้อ่าน อีกประการหนึ่งไม่มีหลักฐานทาง ด้านการแต่งเรื่อง *สนุกนิก* ที่จะทำให้เรายอมรับว่าเป็น เป็นนวนิยายอีกด้วย บทที่ ๘ จึงเป็นบทที่ล้มเหลว

ส่วนบทสุดท้ายคือบทที่ ๘ เป็นบทที่เขียนอย่าง สับสนที่สุด ผู้แต่งกล่าวว่านวนิยายเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่มีแผนมาก่อนจากประเพณีการประพันธ์ ของไทย ซึ่งไม่ได้อธิบายว่าคืออะไร บทที่ ๘ ทั้งบท ไม่ได้แสดงว่าการเปลี่ยนแปลงเช่นนั้นคืออะไรเป็นแน่ชัด เพราะเพียงแต่ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมซึ่งผู้เขียน นำมาใช้เป็นความคิดหลักไม่จำเป็นจะต้องทำให้เกิดรูปแบบนวนิยายโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการเขียนร้อย- แก้วแบบอื่นๆอยู่แล้ว ผู้แต่งเพียงแต่อ้างว่าเราจำเป็นต้องทราบประวัติศาสตร์ของสมัยที่เกี่ยวข้องกับ นวนิยาย เพราะนวนิยายมีความสัมพันธ์กับสังคมทั้ง ในการให้และการรับอิทธิพลสังคม แล้วถือโอกาสเล่า

ประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่ ๖๐๐ ปีที่แล้ว ในด้านต่างๆ ก่อนจะถึงสิ่งที่ต้องการเสนอ คือการเกิดขึ้นชั้น ข้าราชการซึ่งนักเขียนใช้เป็นตัวละครในนวนิยาย ต่อ จากนั้นผู้แต่งวนเวียนอยู่กับการบรรยายเรื่อง *ลูกผู้ชาย ศัตรูของเจ้าหล่อน ละครแห่งชีวิต* และ *หัวใจชายหนุ่ม* ซึ่ง ผู้แต่งเองก็ไม่ได้เห็นว่าเป็นนวนิยาย แสดงความ สนใจความคิดของผู้แต่งที่แสดงผ่านตัวละครยกเรื่อง การมีภรรยาหลายคนเป็นประเด็นว่านักเขียนสามท่าน (ยกเว้นศรีบูรพา) มีทัศนะในเรื่องนี้ ต่างกันเพราะ สภาพแวดล้อมในสังคมต่างกัน ผู้แต่งยก คำนำเรื่อง *ผิวเหลืองผิวขาว* ซึ่งกล่าวว่าการศึกษาทำให้เกิดความ ไม่อึดไม่พอ และการศึกษาที่แท้จริงคืออะไร แล้วให้ ความเห็นว่า *ละครแห่งชีวิต* แสดงจุดอ่อนของสังคมไทย สุดท้ายผู้แต่งสรุปว่า นวนิยายสมัยแรกแสดงความ สนใจในด้านสังคม

ผู้อ่านบทวิจารณ์นี้คงมีความรู้สึก ว่าหนังสือเรื่องนี้ จบที่จุดเริ่มต้นของวัตถุประสงค์คือที่มาของนวนิยาย ยังไม่ได้กล่าวถึงพัฒนาการ ตามที่วิเคราะห์ข้างต้น จะเห็นว่าผู้แต่งมุ่งศึกษานวนิยายทางด้านกว้างมากกว่า ด้านลึก แม้กระนั้นการวิเคราะห์และวิจารณ์ตามที่ เสนอแนะข้างต้น ก็เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการศึกษานวนิยายในระดับนี้ ส่วนด้านวิธีเสนอเห็นได้ว่าผู้แต่ง พยายามใช้เอกสารที่รวบรวมได้ให้มากที่สุด แม้จะไม่เกี่ยวข้องกับความในเนื้อเรื่องเลยก็ตาม นอกจากนี้ยังใช้เชิงอรรถเพื่อประโยชน์ในการเป็นจำนวนเอกสารอ้างอิง โดยอ้างเอกสารในที่ที่ไม่จำเป็นไม่เกี่ยวข้อง เช่นในบทที่ ๑ และ ๒ ผู้แต่งใช้หลักฐานชั้นทุติยภูมิ (secondary source) ในที่ไม่จำเป็นและให้เชิงอรรถ เพื่อยกย่องบุคคลที่มีชีวิตอยู่บางคน โดยให้ตำแหน่ง ชื่อเสียง ความสำเร็จและอื่น ๆ อันไม่เกี่ยวข้องกับการอ้างอิงในที่นั้น

ภาษาที่ใช้เป็นภาษาอังกฤษซึ่งยังไม่มีทำนอง เขียนที่แน่นอน และชُرชระอยู่หลายตอน มีหลายตอน มีหลายแห่งที่ภาษาอังกฤษที่ใช้สื่อสารไม่ได้สมบูรณ์ ซึ่งเกิดจากเหตุหลายอย่าง เหตุที่เห็นได้ชัดเจน คือการ

ใช้คำไม่ถูกต้อง เช่น “an imaginative town in Thailand” (หน้า ๘๐) แทนที่จะใช้คำว่า imaginary หรือใช้คำ cheperoned ในที่ควรใช้คำว่า escorted คือ ตอนที่นางเอกไปเที่ยวโดยลำพังกับคนรักซึ่งชื่อละออ “Mayuri went out more often, cheperoned by La-o on nearly every occasion. Thus she became notorious as a progressive girl.”

ส่วนการแปลข้อความภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษกระทำในลักษณะประหลาดคือแทนที่จะแปลให้เป็นภาษาอังกฤษที่ถูกต้องได้ความสมบูรณ์และมีระดับเท่ากับภาษาไทย ผู้แต่งกลับแปลแบบรักษาสำนวนไทยและแยกข้อความที่อยู่ในภาษาไทยละไว้ในฐานเข้าใจไว้ในวงเล็บทำให้ผู้ไม่เข้าใจภาษาไทยสงสัยได้ว่าคนไทยคงไม่สามารถแสดงความคิดให้ติดต่อกันและสมบูรณ์ ผู้แต่งใช้วิธีการนี้กับข้อความทุกระดับภาษา ตั้งแต่ บทสนทนาของตัวละครซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาจนถึงประกาศในราชกิจจานุเบกษาและพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเช่น

“With regard to Krom Luang Pichit’s composition of the story, in his reference to the name of Wat Boworniwet I believe that he did not mean to report the truth (about the monastery) either at the present time or in the past.” (หน้า ๑๒๒) วิธีการแปลรวมทั้งการใช้คำผิด (ควรใช้ facts แทน the truth) อาจทำให้ชาวต่างประเทศและคนไทยที่คุ้นกับภาษาอังกฤษงงได้เท่ากัน บางครั้งผู้แต่งไปไกลจนความผิดทางไวยากรณ์เห็นได้เด่นชัด เช่นประโยคไม่จบ

“I am sorry to have seen in Wachirayan page 323 on Samuk Nuk.” (หน้า ๑๒๓)

ผู้แต่งกล่าวไว้ในคำขอบคุณว่า “This book, which was written originally as a doctoral thesis...” ทำให้เข้าใจว่า คงจะมีการแก้ไขก่อนจะพิมพ์ครั้งนี้ แต่ผู้แต่งก็มีได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงแก้ไขไว้ในที่ใด ผู้วิจารณ์จึงเข้าใจว่าหนังสือเรื่องนี้คงพิมพ์ตามต้นฉบับที่เป็นวิทยานิพนธ์ซึ่งเสนอต่ออาจารย์ชาวอังกฤษ และมีอาจารย์ชาวอังกฤษผู้ควบคุม ลักษณะของงานชิ้นนี้แสดงว่าต้องการให้ความรู้พื้นฐานกว้าง ๆ สำหรับชาวต่างประเทศ และแม้แต่ภาคผนวกก็มีประวัติของบุคคล

ซึ่งคนไทยทราบก็เช่น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และ น.ม.ส. สำหรับคนไทยถ้าจะอ่านหนังสือภาษาอังกฤษเพื่อศึกษาหรือวรรณคดีของชาติตน ก็ย่อมต้องการความรู้พิเศษซึ่งได้จากการค้นคว้าอย่างมีระเบียบและการสังเคราะห์ความรู้ที่ได้ให้ปรากฏในรูปแบบใหม่ ซึ่งให้ทัศนะใหม่ในการศึกษาเรื่องเฉพาะอันเป็นวัตถุประสงค์ของงานนั้น และจะถึงความหวังไว้สูง ถ้างานนั้นเป็นวิทยานิพนธ์ชั้นคุณวุฒิปริญญาตรี ผู้อ่านคงไม่ไต่สั้งที่หวังไว้จากหนังสือเล่มนี้ แต่อาจจะได้ข้อคิดว่า ถ้าผู้แต่งเรียบเรียงเรื่องนี้เสียใหม่เป็นภาษาไทย เพื่อคนไทย อาจมองเห็นทางที่จะเสนองานที่มีคุณภาพสูงกว่านี้

สุธา ศาสตรา

แผนกวรรณคดีเปรียบเทียบ
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ

แลไปข้างหน้า (ภาคปฐมวัย และภาคมัชฌิมวัย)

ศรีบูรพา

แนวร่วมนักศึกษาอีสาน, ชมรมหนังสือคุณธรรม
ตีพิมพ์ ความยาวของทั้งสองเล่ม ๑๕๐ หน้า

นิยายชิ้นสำคัญของศรีบูรพาเรื่องนี้ เขียนขึ้น
ระหว่างปี ๒๔๙๕-๒๕๐๐ ซึ่งเป็นช่วงที่ศรีบูรพาใช้

ชีวิตส่วนใหญ่ในที่คุมขัง โดยข้อหา “ขบถสังคทา” เป็นที่น่าเสียดายที่ศรีบูรพาเขียนเรื่องนี้ไม่จบ เนื่องจากหลังจากที่เขาพ้นโทษออกจากที่คุมขังมาก็มีการกีดกันอื่น และจนถึงปี ๒๕๐๑ ขณะที่เขาเดินทางไปประเทศจีนในนามหัวหน้าคณะวัฒนธรรมไทย ก็ได้เกิดรัฐประหาร โดยจอมพลสฤษดิ์ขึ้น มีการกวาดล้างจับกุมนักการเมือง นักหนังสือพิมพ์ และนักเรียนจำนวนมากทำให้ศรีบูรพาต้องขอลี้ภัยอยู่ในประเทศจีนเรื่อยมาจนถึงแก่กรรมเมื่อปีที่แล้ว โดยที่ยังไม่มีใครทราบแน่ชัดว่าระหว่างที่ลี้ภัยอยู่นั้น จะได้เขียน*แอลไปข้างหน้า*ต่อไปหรือไม่

สำหรับ*แอลไปข้างหน้า*ภาคปฐมวัยนั้น เป็นเรื่องสมัยเด็กของวันทา โนนดินแดง เด็กบ้านนอกซึ่งมีโอกาสได้เข้ามาเรียนหนังสือชั้นมัธยมในโรงเรียนผู้ดีในกรุงเทพฯ เพราะการฝากฝังของเจ้าอาวาส และเพื่อจะได้เป็น “องครักษ์” ของลูกชายของขุนนางผู้ใหญ่คนหนึ่ง เวลาที่กล่าวถึงในท้องเรื่องเป็นช่วงปี พ.ศ. ๒๔๗๐ กว่า ๆ ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ดังนั้นบรรยากาศของท้องเรื่องจึงเป็นศักระดึกที่ถือชั้นวรรณะอย่างเห็นได้ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นที่บ้านของทำนเจ้าคุณ ที่วันทาอาศัยอยู่ในฐานะบ่าวไพร่ หรือในโรงเรียนเทพศิรินทร์สุดซึ้ง (เข้าใจว่าเป็นโรงเรียนเทพศิรินทร์ที่ศรีบูรพาได้ไปเรียนในช่วงใกล้ ๆ กันนั่นเอง) ซึ่งวันทาได้มีโอกาสหลุกเข้าไปและถูกมองเหมือนคนตีมาจาก “โลกอีกโลกหนึ่ง”

บทแรก ๆ เป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้เรื่องเมืองกับบ้านนอกระหว่าง วันทากับนิทัศน์ซึ่งเป็นคนที่มาจากครอบครัวฐานะปานกลางค่อนข้างยากจนในเมือง และเป็นคนที่มีทัศนคติเป็นนักประชาธิปไตยมากกว่าใครในชั้น นิยายของศรีบูรพาก็มีลักษณะเป็นเรื่องเล่า และเป็นเรื่องที่อธิบายความคิดเห็น โดยเฉพาะ*แอลไปข้างหน้า* เรื่องนี้ จะเห็นได้ชัดว่าเป็นงานที่ตั้งใจจะให้การศึกษาชั้นผู้อ่านให้เห็นสภาพสังคมการเมืองที่ไม่เป็นธรรม ไม่ถูกต้องตามคติของศิลปะเพื่อชีวิตอย่างแท้จริง จนทำให้มีผู้วิจารณ์ว่าเป็น

นิยายกึ่งสารคดีมากกว่านิยายที่มีศิลปะ อย่างไรก็ตามในภาคปฐมวัยศรีบูรพาผูกเรื่องและดำเนินเรื่องอย่างมีศิลปะอยู่ไม่น้อย นอกเหนือไปจากสำนวนการเขียนที่เขาเป็นนายแห่งภาษาอยู่แล้ว มีบทที่ให้ความสะเทือนใจ ซึ่งเป็นคุณค่าของงานศิลปะที่เห็นได้ชัดอย่างน้อยก็สองตอนด้วยกัน

ตอนแรกคือ ตอนที่วันทาป่วยอยู่ที่บ้าน คุณลมัยแม่บ้านซึ่งความจริงก็เลื่อนชั้นไปจากคนรับใช้ธรรมดาแต่กลับถูกหลอมนให้มัทศนคติเป็นศักระดึกเสียยิ่งกว่าคนที่เกิดมาจากชนชั้นศักระดึกบางคน โกรธที่เด็กของตนให้ยาฝรั่งแก่วันทาไปกิน โดยพูดว่า “พวกคนบ้านนอกนะ เวลาเจ็บป่วยเขาก็ใช้รากไม้ฝนกินฝนทาจนทั้งนั้น เขาอยู่กันมาอย่างนี้ตั้งบรมกัลป์มาแล้ว ชีวิตเขาไม่เหมือนกับพวกเรา” และ “มันไม่มีกรรมเนียม แม่สาย ที่บ่าวจะใช้ยาแพทย์ร่วมกับนาย ฉันทูสิกว่าการที่จะไปเอานายแพทย์ของคุณวัชรินทร์มารักษาอ้ายวันนั้น จะเป็นการทำผิดที่ร้ายแรงเสียยิ่งกว่าจะปล่อยให้อ้ายวันมันตายไป” แต่อิทธิพลทางวัฒนธรรมของศักระดึกก็ไม่ได้ครอบงำทุกคนได้ โดยเฉพาะคนที่ยังมีมนุษยธรรมอย่างแม่สายคนรับใช้อีกคนหนึ่ง ที่ต่อสู้เพื่อให้วันทาได้รับการดูแลรักษาเยี่ยงคน ๆ หนึ่งจนวันทาหายป่วย

อีกตอนหนึ่งคือฉากโรงเรียน ตอนที่เซ็ง เด็กลูกจีนฐานะยากจนซึ่งเป็นผู้ศรัทธาในศาสนาและเห็นแก่มนุษยธรรม ถูกลงโทษอย่างรุนแรงจากอาจารย์ใหญ่ฐานะบ้สสวาระิมรั่ว โดยไม่สอบถามความจริงว่า มันเป็นเพราะเขาต้องอธิบายการบ้านให้เพื่อนฟังจนระมัดดีเวลาเข้าเรียนและเขาซึ่งปวดบ้สสวาระิมรั่วที่ ถ้าวิ่งไปห้องหน้าจะเข้าชั้นเรียนสายถูกลงโทษ แต่อาจารย์ใหญ่ก็ลงโทษเขาหนักก็เนื่องจากมีอคติต่อเขาล่วงหน้าแล้วว่า ลูกจีน เป็นพวกไพร่ เป็นคนอีกวรรณะหนึ่งซึ่งมีแนวโน้มจะทำลายชื่อเสียงของโรงเรียนผู้ดี ฉากนี้ศรีบูรพา บรรยายความรู้สึกเจ็บปวดรวดร้าวของเซ็ง ซึ่งเป็นคนที่ไม่เคยทำความผิดมาก่อนเลยได้สมจริงมาก แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกละเอียดอ่อน ความเป็นนักมนุษยธรรมของศรีบูรพาได้อย่างแจ่มชัด

ในภาคปฐมวัยนี้ นอกจากศรีบูรพาจะเขียนถึงความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท การแบ่งแยกชนชั้น ศักดิ์ศรี ค่านิยมที่ต่างกันต่าง ๆ ไว้อย่างกว้างขวางแล้ว บทสนทนายังมีข้อความที่เสียดสีหรือโต้แย้งพลังเก่าได้อย่างคมคายหลายตอน เช่นตอนที่หลังจากถูกอาจารย์ใหญ่ลงโทษแล้ว แซ่ซึกกับวันทาซึ่งมาปลอบใจเขาว่า “เธอกับฉันมีสิ่งเหมือนกันอยู่ข้อหนึ่งคือ มาจากครอบครัวที่ยากจน มันอาจจะเป็นเจ้าของความยากจนนั่นเอง ที่ทำให้เรากลายเป็นคนเลวร้ายไป” หรืออย่างตอนที่นิทัศน์แสดงความเห็นกรณีที่แซ่ซึกลงโทษว่า ถ้าเป็นเขาเขาจะเฉยๆ เพราะเขาไม่เชื่อว่าพวกผู้ที่เป็นญาติกับเทวดา “พระเจ้าแผ่นดินหรือขุนนางท่านก็มาจากคนธรรมดาเหมือนอย่างเรา ๆ ทั้งนั้นท่านอาจารย์ เจ้าคุณเองแต่เดิมท่านก็ชื่อ แซ่”

สำหรับภาคมัธยมวัย เป็นเรื่องสมัยหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ เรื่อยมาจนถึงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ตัวละครสมัยเด็กต่างก็โตเป็นผู้หลักผู้ใหญ่และแยกย้ายกันไปประกอบอาชีพ ภาคนี้เค้าโครงเรื่องอาจจะหลวมหน่อย มีลักษณะจะสะท้อนภาพของสังคมการเมือง ที่มีผลกระทบต่อตัวละครต่าง ๆ กันมากกว่า และเนื่องจากเรื่องหยุดชะงักลงกลางคัน จึงยากจะวิจารณ์ในแง่ของงานศิลปะได้เต็มที่ อย่างไรก็ตามภาคนี้ศิลปะการเขียนโดยทั่วไปก็อยู่ในเกณฑ์ใกล้เคียงกับภาคปฐมวัย แม้จะไม่มีตอนที่สะท้อนใจนัก และมีลักษณะเป็นบทความอยู่หลายตอน แต่ก็เป็นบทความที่สละสลวย โดยเฉพาะในบทแรก ที่บรรยายถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ นั้น ศรีบูรพาบรรยายได้อย่างสง่างามและมีพลังมาก

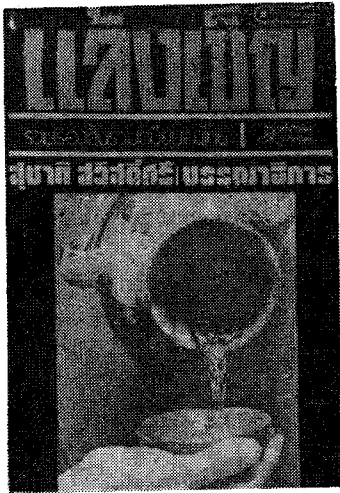
มองในแง่ความคิดแล้ว นิยายเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นความคิดที่ก้าวหน้ามากกว่านิยายเรื่องอื่น ๆ ก่อนหน้านั้นของศรีบูรพาได้อย่างชัดเจน ความคิดที่เด่นชัดของเขาคือ ความเชื่อในเรื่องความเสมอภาค ความยุติธรรม สิทธิเสรีภาพ ความเจริญก้าวหน้า ความสงบสุขของประเทศและของโลก เขาได้สอดแทรกความคิด

เหล่านี้ไว้ในนิยายได้อย่างค่อนข้างแนบเนียน ด้วยความเป็นคนช่างสังเกต ถัดวัน และละเอียดอ่อน สิ่งหนึ่งที่เขาทำได้ดีในนิยายเรื่องนี้คือ การสะท้อนภาพสังคมการเมืองและวัฒนธรรม แบ่งยุคสมัยออกมาได้อย่างง่าย ๆ แจ่มชัดและขณะนั้นก็เขียนนิยายคนอื่น ๆ มักจะสนใจแต่ตัวละครของตน จนลืมไปว่าตัวละครนั้นจักต้องอยู่ในสังคมใดสังคมหนึ่ง ในสถานที่และกาลเวลาที่หนึ่งอยู่เสมอ ไม่ได้มีชีวิตอยู่ลอย ๆ

แต่ทั้งนี้ก็ไม่ได้หมายความว่าศรีบูรพาเพียงแต่จะใช้ตัวละครเป็นเครื่องมืออธิบายปรากฏการณ์ของสังคมและเพื่อแสดงทัศนะของเขาเท่านั้น หากแต่เขาเขียนถึงตัวละคร อย่างมีชีวิตเป็นกนจริง ๆ ไม่น้อยทีเดียว อย่างเช่นตัววันทานั้นเห็นได้ว่า แม้เขาจะมาจากครอบครัวชวาณาที่ยากจน เคยถูกกดขี่ ถูกทอดทิ้งแต่ก็ไม่ใช่ว่าเขาจะกลายเป็นคนมีความคิดก้าวหน้าได้อย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เพราะเขาถูกครอบงำจากวัฒนธรรมของสังคมเก่าให้มีปมค้อย เจียมเนื้อเจียมตัว สำนักในบุญคุณของเจ้านายมาตลอด การจะพัฒนาความคิดได้จึงต้องผ่านขบวนการที่มีปัจจัยต่าง ๆ ส่งเสริมไม่น้อย ตัวละครของศรีบูรพาจึงไม่มีลักษณะที่เกินความจริงหรือเป็นอุดมคติเกินไปจนเหลือเชื่อ เหมือนนักเขียนนิยายเพื่อชีวิตที่ค่อนข้างรีบร้อนบางคน หากเป็นตัวละครที่มีทางเป็นไปได้และที่เป็นคนจริง ๆ ที่กำลังมีบทบาทอยู่ในสังคมไทยปัจจุบันก็คงมีไม่น้อย นิยายเรื่องนี้หยุดชะงักลงตรงที่แซ่ซึกซึ่งเป็นนักหนังสือพิมพ์ที่รักความเป็นธรรม รักประชาธิปไตย ถูกรัฐบาลจอมพล ป. สมัยร่วมมือกับญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ ๒ จับตัวไป ขณะที่นิทัศน์เริ่มไปเรียนต่อที่อังกฤษ และวันทาเพิ่งออกไปเป็นอัยการในต่างจังหวัดได้ไม่นาน คนทั้งสามซึ่งเป็นนักอุดมคติมากที่สุดในนี้จะมีบทบาทอย่างไรต่อไปมันเป็นเรื่องน่าคิด เพราะการต่อสู้กับชนชั้นปกครองของประชาชนชาวไทย นับแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ มา ได้ทวีความเข้มข้นขึ้นตามลำดับ โดยที่ประชาชนเป็นฝ่ายได้รับบทเรียน

และเริ่มพบแนวทางที่แจ่มชัดขึ้นทุกที เมื่อเทียบกับสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ซึ่งประชาชนยังฝากความหวังไว้กับระบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา และลัทธิปฏิรูปอย่างมาก

วิทยาการ เชียงกูล

**แล้งเข็ญ : รวมเรื่องสั้นร่วมสมัยของไทย
สุชาติ สวัสดิ์ศรี**
“ชอุวรรณกรรม” สำนักพิมพ์ดวงกมล ๒๕๑๘
๓๑๐ หน้า ๓๐ บาท

แล้งเข็ญ รวมเรื่องสั้นร่วมสมัยของไทยชุด “ชนบท” นี้ มีเรื่องสั้นรวม ๓๒ เรื่องด้วยกันเป็นเรื่องสั้นที่สะท้อนภาพและปัญหาของชนบทซึ่งแต่งตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๗ ถึง ๒๕๑๘ ชื่อของสุชาติ สวัสดิ์ศรี ซึ่งเป็นบรรณาธิการ คงพอจะเป็นหลักประกันได้ว่าผู้อ่านจะไม่ผิดหวังกับหนังสือเล่มนี้ ถ้ามองจากชื่อ “แล้ง-เข็ญ” ผู้อ่านก็คงจะเอาได้แล้วว่า เรื่องสั้นข้างในจะมีเนื้อหาและแนวคิดเน้นไปในแนวไหน เรื่องสั้นต่างๆ เหล่านี้เคยตีพิมพ์ในอนุสารวรรณศิลป์ สังคมศาสตร์

ปริทัศน์ หรือวารสารอื่นๆ มาแล้ว เรื่องสั้นทั้งหมดนี้ จะมีเนื้อหาจริงจังหนักแน่น และสะท้อนให้เห็นสภาพต่างๆ คือ สังคมชนบท การทำมาหากินเลี้ยงชีพความเป็นอยู่ ความรู้สึกนึกคิด การต่อสู้เพื่อการอยู่รอดศีลธรรม ฯลฯ

ผู้ที่หวังจะอ่านเรื่องพาฝันที่มีพระเอก นางเอก การแย่งรักหักสวาท ก็มองผ่านแล้งเข็ญนี้ไปได้ เรื่องสั้นทั้ง ๓๒ เรื่องนี้ถึงแม้จะมีแนวหลักร่วมกันคือ เรื่องเกี่ยวกับชนบทที่จริง แต่วิธีการเสนอเนื้อหา ปัญหา เรื่องราวต่าง ๆ นั้นแตกต่างกันไป บางเรื่องก็อ่านแล้วเข้าใจง่ายไม่สลับซับซ้อน เช่น “ไปเรื่อย” ของ นิมิตร ภูมิदार “ตัวเดินทาง” ของ ประเสริฐ สว่างเกษม “ครุประชาบาล” ของ ประเสริฐ จันทำ บางเรื่องก็มีลีลาการแต่งที่ค่อนข้างจะเข้าใจยากอยู่สักหน่อย เช่น “ส้มบ้อยคอกเหลือง” ของ ไพบุณย์ สุวรรณกฎ แต่ถ้าเราอ่านด้วยความตั้งใจก็จะเห็นความประณีตทางคำณศิลป์การแต่งได้เป็นอย่างดี มีการใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ และเสนอความคิดแก่นของเรื่องที่น่าสนใจยิ่ง

ขณะที่อ่านเรื่องสั้นชุดนี้ เราจะได้อะไรหลาย ๆ อย่างไปพร้อมกัน คือได้รับความเพลิดเพลิน ได้ปรัชญาชีวิตถกถกให้ลึกซึ้ง มองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในอดีต ซึ่งยังคงเป็นอยู่ในปัจจุบัน และหนทางที่จะแก้ปัญหานั้น ฯลฯ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ประคองกันเข้ามาขณะที่อ่าน อย่างน้อยที่สุดก็กระตุ้นให้เราเห็นสภาพของชนบทที่แท้จริง—ชนบทส่วนใหญ่ของประเทศ มิใช่ส่วนที่เจริญบางแห่งที่เราเคยไปเที่ยวเท่านั้น มิใช่ชนบทที่สวยงาม แต่เป็นชนบทที่แห้งแล้ง ออกอยากยากแค้น อยู่ได้ด้วยความหวังริบหรี่ สภาพเช่นนี้มีปรากฏชัดใน “สิ่งที่หลงเหลือ/หน้าน้ำฟ้า/เบือ/แล้ง-เข็ญ”

ถ้าเราตระหนักว่า ปรัชญาการมองโลกในปัจจุบันคือการมองสิ่งต่างๆ ตามสภาพความเป็นจริง มิใช่มองผ่านแว่นสีชมพู แล้งเข็ญจะช่วยยืนยันให้เรามองโลกได้ตามที่มันเป็นอยู่จริง เราจะพบความเอาใจเอาเปรียบ

ของคน ความหวัง ความมอดอยาก ความรู้สึกนึกคิด
ของคนแก่ที่รอความตาย ความพินาศ ความคิดของ
เด็ก ๆ อุดมคติของคนหนุ่มสาว ปัญหาเชื้อชาติ สิ่ง
ต่าง ๆ เหล่านี้จะแสดงให้เห็นเด่นชัด

แนวคิดเด่น ๆ ใน *แลงซ์เช็ญ* มีอยู่หลายแนวด้วยกัน
เช่นกรณีที่ชาวชนบทถูกเอารัดเอาเปรียบต่าง ๆ นานา
เป็นเรื่องที่พูดกันมานานมาแล้ว แต่ก็ยังคงเป็นอยู่ใน
ปัจจุบันนี้ คนที่เอารัดเอาเปรียบก็มีตั้งแต่หมอไปจน
ถึงพวกนายทุนประเภทต่าง ๆ เรื่องสั้นบางเรื่องสะท้อน
ให้เห็นได้ชัดเจน เช่น

“เขารุมหลวงหมด มีแต่เขารุมของฉัน จะเอาไหม”

“ใช่ ลูกสาวผมจะตายอยู่แล้ว”

“ห้าร้อยบาทสำหรับค่าฉีดยา”

(“หากชีวิต”—มนุชญ์ วัฒนโกเมร)

“เขาวัวถ้าไม่มี เขาจะรีบที่นาประกัน...” แม้ว้าต่อ

“หา ที่นาเธอ เงิน ๑๐๐ บาท จะเอาที่นา มัน
จะนำไปหน้อยแล้ว ถึงข้าจะไม่รู้หนังสือ แต่ข้า
ก็พอรู้ยู่หรือกว่า นานันคำมันหลายพัน มันจะเอา
ยงใจของมันแน่”

(“น่าน้ำฟ้า”—สถาพร ศรีสังข์)

อีกแนวคิดหนึ่งซึ่งน่าสนใจและปรากฏตรงกันใน
เรื่องสั้น หลายเรื่องก็คือ ความสงสัยในค่านิยมเรื่อง
บาปบุญคุณโทษ หรือค่านิยมที่เกี่ยวกับศาสนา เช่น

...เขาเบ็ดฝาลอบออก เหม็นออกมา มันคันรหนา
น้ำเต็มที นาที่ออกมา ข้าพเจ้าเห็นเขาเอาไปหยิบ
ก่อนไม้ขนาดเขื่องข้างตัวขึ้นมา เจ็บสุดหัดแล้ว
พาดไปบนหัวของเจ้าปลาช่อนนั้นสุดแรง หัวของมัน
บับแบน และกลิ้งควากลิ้งขึ้นมาแทบจุก ข้าพเจ้า
ได้เห็นมันคันครั้งสุดท้าย และเสียงของเขาลอยมา
จากที่โหนดสักแห่ง “อูตส์ห้าร้อยมาตั้งแต่เช้า นึก
แล้วว่า จะต้องได้ ไปแกลงล้มถวายมือเพลพระพุทธรูป
พรุ่งนี้” นัยนี้ตาซึ่งเหมือนนักบุญของเขาแววความ
ไปด้วยความเชื่อมั่นในบาปบุญคุณโทษ

(“มิตินี่สี่ของบาป”—ภักดี ริมมากุลทรัพย์)

“เข็ญควับ เข็ญมาทำบุญร่วมกัน มีมากทำมาก
มีน้อยทำน้อย ท่านทำบุญวันหนึ่งเหมือนกับท่านตัด
ไปสวรรค์...”

(“ตัวเดินทาง”—ประเสริฐ สว่างเกษม)

“...พระบางองค์ก็ยังทำตัวเป็นหนุ่มอย่างน่าสลดใจ
ท่านกระเหยียนกระหือหรือทุกครั้งที่ท่านสาว ๆ เหมือน
คนที่ไม่เคยพบเห็นผู้หญิงมาเลยในชีวิต ลองขนาด
เล่นหยอยตีคินกับเป็นหนุ่มกรุ่มกริมเสียแล้ว เรื่อง
จะแอบฉันทัวเข็นนั้นมันต้องสงสัยอะไรอีก พยาน
หลักฐานก็คือคำสารภาพของเด็กวัดคนที่ไปซื้อข้าว
ห่อมานั่นเอง...”

(“คนสี่เหลี่ยม”—นิเวศน์ กันไทยราษฎร์)

จากเรื่องสั้นต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้เราเห็นได้ว่าใน
บรรดาผู้ที่มีความศรัทธาในศาสนานั้น คนที่รู้ถึงแก่นแท้
ของศาสนาแทบจะไม่มีเลย มีแต่คนหวังจะได้บุญ ทำ
บุญเอาหน้า (เช่นคุณนายหม่อมในเรื่อง “ยาย” ของ
มน. เมธี) เท่านั้นเอง และแม้แต่ตัวพระสงฆ์เองก็
ยังเป็นผู้ที่ทำให้ศาสนาเสื่อมลงด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาก็เป็นอีกแนวคิดหนึ่ง
ที่น่าสนใจในเรื่องสั้นชุดนี้ ประเสริฐ จันคำ ได้สะท้อน
ให้เห็นปัญหาของครูประจำบาลที่ไม่มียังนักเรียนไปเรียน
ใน “ครูประจำบาล” นิมิตร ภูมิदार ได้สะท้อนให้
เห็นว่า “หน้าที่ครูประจำบาลบ้านนอกอย่างข้าพเจ้าไม่ได้
สอนหนังสืออย่างเดียว ต้องช่วยกันหาเงินมาใช้จ่ายใน
โรงเรียนด้วย คอยงบประมาณก็แย้มไม่ทันการ เพราะ
โรงเรียนประจำบาลหัวเมืองไทยมีเป็นหมื่นเป็นแสนโรง เงิน
ล้านเอาไปเฉลี่ยกันได้โรงละไม่กี่บาท คอยกันไม่ไหว” (“ไป
เรื่อยไร”) มกุฏ อรดี พูดถึง “วิชาหน้าที่พลเมืองชั้น
ประถมต้นที่ระบุไว้ในตำราเรียน ดูจะขาดบางสิ่งบางอย่าง
ไปสำหรับนักเรียนน้อย ๆ ของฉัน และบางสิ่งก็เกินเข้ามาใน
ความรู้สึกว่าจำเป็นสำหรับการรับรู้ของพวกเขา” (“บทกวี
ของรอทิม มะหมาก”) มานพ ถนอมศรี ได้พูดถึงครู
หนุ่มผู้มีคามตั้งใจ มีอุดมคติ “ต้องเป็นผู้บุกเบิกในโรง
เรียนบ้านกระเบา เขาจะสอนให้ทุกคนอยู่กันด้วยความรัก

และความเสมอภาค เขาจะต้องให้ทุกคนเกลียดชังสงคราม หรืออะไรก็ตามที่เป็นความเห็นแก่ตัวอย่างโหดเหี้ยม เขาจะต้องให้ทุกคนเข้าใจหน้าที่ของตัวเอง และซื่อสัตย์กับมันอย่างที่สุด เขาจะ... เขา... เขา..." ("ความตั้งใจ") แต่ในที่สุดกรูหนุ่มผู้นี้ก็ต้องเข้าใจว่า สิ่งที่เขาคิดไว้ เป็นเพียงอุกมกึกเท่านั้น

แนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์ ก็มีอยู่ไม่น้อยในรวมเรื่องสั้นชุดนี้ มีคำถามในเรื่องสั้นหลายเรื่อง เช่น "คนบนต้นไม้", "ฟ้าเปลี่ยนสีที่ซอกคิอท" "ในห้วงลึก" ว่าทำไมมนุษย์จะอยู่อย่างสงบ เลิกเอาเปรียบกันและอยู่ด้วยกันอย่างเห็นอกเห็นใจไม่ได้หรือ ทำไมต้องมี ความวุ่นวาย สงคราม.....

"อะไรทำให้มนุษย์วุ่นวาย โดยเราต่างพากันงงกัน และโยนความคิดไปให้... เมื่อวัตถุเจริญขึ้น โลกคนก็ตกลง ซึ่งเป็นเพียงข้อสังเกตที่ไม่ได้แก้ไขอะไรเลย ผมว่าเพราะเราวนเรไปกับกฎเกณฑ์ของสังคมที่ซับซ้อนขึ้น โดยพากันลืมสนิทว่ากฎเกณฑ์เหล่านั้น หรือแม้แต่สังคมก็เกิดขึ้นจากมนุษย์นั่นเอง"

("ในห้วงลึก"—ศรีศักดิ์ นพรัตน์)

และมนุษย์เองก็จะเป็นผู้ให้คำตอบว่า มนุษย์นั้นแหละเป็นผู้ทำลาย เป็นผู้ละโมภ และจะไม่มีความเห็นพ้องสิ่งต่าง ๆ รอบตัว

"บนพื้นดินมีแต่สิ่งสกปรกน่าขยะแขยง เขาอยากหนีมันไปให้พ้น เขายังสงสัยว่า ถ้าเขาเป็นนกและขึ้นมาทำรังอยู่บนต้นไม้ ความสกปรกบนพื้นดินจะติดตามมารบกวนได้ไหม เขาจะหนีพ้นหรือไม่หนอ... เขาสลัดหัวขบไล่ความคิดที่กำลังจะพุ่งเข้า แล้วบินขึ้นไปจนถึงโพรงซึ่งมีลูกนกตัวเล็ก ๆ อยู่สองตัว เขารู้สึกหัวใจเต้นแรงขณะเอื้อมมือเข้าไป... แม่เม่นกและพ่อนกกลาบินเข้ามาด้วยความโกรธ มันบินวนเวียนเหนี่ยวยอดไม้และส่งเสียงร้องดังสะท้าน กล้ายหัวใจจะแตกสลาย"

("คนบนต้นไม้"—นิคม ราชยาวา)

สำหรับปัญหาเรื่องชวานานั้น เรื่องสั้นที่แต่งในช่วงแรกๆ จะสะท้อนให้เห็นภาวะจำยอมของชวานา ผู้ถูกนายทุนซุคริคต่าง ๆ นานา ถูกเล่ห์เหลี่ยมหรือความจำเป็นทำให้จำต้องยอมจำนองที่ดินแก่นายทุน แต่แล้วพอมาถึงช่วงหลังๆ ก็ให้เห็นได้ว่า ความออกทนของชวานาถึงขีดสุด พวกเขาจะไม่ยอมกันอีกต่อไป

"...ข้าเตรียมไว้ให้เขาแล้ว...มันคงคุ้มกันหรือกับลูกของกระบอกเก่าของปู่เอ็งคงยังใช้การได้อยู่"

("น่าน้ำฟ้า"—สถาพร ศรีสังข์)

นอกเหนือไปจากเนื้อหาและแนวคิดเด่นๆ ที่ยกมาเป็นตัวอย่างเพื่อแสดงความน่าสนใจของแล้งเชียวแล้ว วิธีการเขียน การเปรียบเทียบ การใช้ภาษา ในแต่ละเรื่องนับว่าเป็นสิ่งที่น่าสนใจไม่น้อย เช่น "คืนวันหนึ่ง" ของ วิชัย โชควิวัฒน์ จะเขียนด้วยสำนวนภาษาเรียบๆ เข้าใจง่ายไม่มีศัพท์แสงทางวิชาการแพทย์เข้ามาทำให้เข้าใจยาก "ฟ้าเปลี่ยนสีที่ซอกคิอท" มงคล วัชรวงค์-กุล สามารถใช้คำได้เหมาะสมกับเรื่อง พูดถึงศัพท์ชาวเรือได้สมจริง เช่น ลมเป็นเชิง (ลมฝ่ายใต้) ใต้แผ่นพรวดเหยียบเซียม (หน้าต่าที่ยกขึ้นด้วยมือ) เด้ง (คลื่น) ลูกย่อย การเปรียบเทียบในเรื่อง "แหลมตะลุมพุก" ของ มนัส สัตยารักษ์ ก็ทำได้แปลกดี เช่น "...เสียงที่ซัดหาดเป็นจังหวะเบา ๆ เหมือนเสียงกรนของปลาที่อ้อมแปดจนหลับสนิท แต่ไม่มีใครรู้ได้หรอกว่ามันจะตื่นขึ้นมาอลาละวาดอีกเมื่อใด"

ฉากที่ปรากฏในชุดชวนบทนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นฉากท้องทุ่งที่แห้งแล้งร้อนระอุด้วยเปลวแดด ทำให้ "ทุกชีวิตรอคอยแต่วันฝนตกสำหรับหน้าแล้งอย่างนี้" ("หน้าแล้ง!!—ไพโรสินธ์ ทองประเสริฐ) หรือไม่มีเป็นฉาก "น้ำเจิ่งอยู่เต็มท้องทุ่ง แลไกลไปอีกฟาก เหมือนไปจรดขอบฟ้า ยอดข้าวแซมควิน้ำขึ้นมาเป็นระยะ ๆ ยอดของมันไสวไปมาด้วยแรงลมที่พัดมาจากมุมโลกหนึ่งไปสู่อีกมุมโลกหนึ่ง" ("เบื่อ"—นิธิ เอียวศรีวงศ์)

สภาพการณ์ต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ใน *แล้งเข็ญ* นี้เป็นความจริงที่เราปฏิเสธไม่ได้ เมื่อเราอ่านแล้วทำให้เกิดความสลดหดหู่ เห็นใจและเข้าใจมนุษย์มากขึ้น จึงน่าจะถือได้ว่า *แล้งเข็ญ* เป็นชุดเรื่องสั้นที่ทรงคุณค่าอย่างยิ่งเล่มหนึ่ง

อิงอร สุพันธ์วิช

แผนกภาษาไทย

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย :

รวมเรื่องสั้นร่วมสมัยของไทย

สุชาติ สวัสดิ์ศรี (บรรณาธิการ)

“สุพรรณกรรม” สำนักพิมพ์ดวงกมล ๒๕๑๘

๔๓๒ หน้า ๓๐ บาท

ดูเหมือนจะเป็นที่เห็นพ้องกันว่า สุชาติ สวัสดิ์ศรี ประสบผลสำเร็จอย่างดียิ่งในการรวบรวมเรื่องสั้นร่วมสมัยของไทย ชุด *แล้งเข็ญ* ซึ่งสุชาติเองให้คำอธิบายว่า เป็นชุด “ชนบทถือแนวเรื่องสั้นที่นักเขียนร่วมสมัยให้ความสำคัญต่อบรรยากาศและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับชีวิตในชนบท”

สำหรับ “ถนนสายที่นำไปสู่ความตายอันเป็นหนังสือรวมเรื่องสั้นร่วมสมัย ชุด “เมือง” ซึ่งจัดพิมพ์ออกมาต่อเนื่องจาก *แล้งเข็ญ* นั้น อาจกล่าวได้ว่า สุชาติประสบความสำเร็จและความล้มเหลวในเวลาเดียวกัน

ชื่อหนังสือซึ่งได้มาจากชื่อเรื่องสั้นของวิภากร เชียงกุล (รวมพิมพ์อยู่ในหนังสือเล่มนี้ด้วย) นับเป็นชื่อที่ดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน ประกอบกับคำเกริ่นนำของสุชาติเองใน *แล้งเข็ญ* ว่า รวมเรื่องสั้นร่วมสมัยชุดที่จะพิมพ์ต่อไป คือชุด “เมือง—ถือแนวเรื่องสั้นที่นักเขียนร่วมสมัยให้ความสำคัญต่อบรรยากาศและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับชีวิตใน เมือง หลวง” คงทำให้ผู้อ่านจำนวนไม่น้อยตั้งตารอ *ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย* แต่เมื่อหนังสือชุดนี้เผยแพร่ก็เล่นเอาผู้อ่าน “ผูกไม่ออกได้แต่ถลอกหน้า” ไปหลายคนเหมือนกัน เพราะเรื่องสั้นในหนังสือชุดนี้มีลักษณะเป็นเรื่องสั้นสำหรับ “ปัญญาชนบนหอคอย” เสียเป็นส่วนใหญ่ ว่ากันตามจริง ก็เป็นเรื่องสั้นแนวเดียวกับที่สุชาตินิยมเขียนนั่นเอง เริ่มตั้งแต่เรื่อง “โหมโรง” ก็เล่นเอาผู้อ่านมีนั่งเสียแล้ว :

“ตัวหนังสือทั้งหลายที่เคยอาศัยอยู่ในกระจกแวนข้างนั้น กระเด็นหลุดไปคนละทิศละทาง มันกลิ้งเกลือกทวนทรายอยู่กลางถนน พยายามคืบคลานจะเข้าไปอยู่ในเศษกระดาษต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็ใบตรวจลีดเตอร็องกระดาษ เศษหนังสือพิมพ์ หรือตัวรถประจำทาง ดุจเดียวกับมนุษย์ที่พยายามดิ้นรนไปสู่หุบเหวแห่งความมั่งคั่งร่ำรวย”

(“แวนตาไม่มีกระจก”—นิพนธ์ จิตรกรรม)

จากนั้น ผู้อ่านก็ต้องงงงวยต่อไปกับ “ซึ่งป่าอารยธรรมได้ถูกจักระบบแล้ว”—สำนวนและความคิดของ เกริกไกร จีระแพทย์ และการ์ที่ “ร่างของผมเอนเข้าหาดวงตาคู่นั้น มันพยายามจะดูดผมเข้าไป ดูดเข้าไปในแก้วตาของมัน” (“ประสาทหลอน” ของประพันธ์ ผลเสวก) แล้วเรื่องสำหรับ “ปัญญาชนบนหอคอย” ก็ตามมามากเป็นทิวแถว เช่น “การเดินทางในคืนวันหนึ่ง”—ของ คมศร กุณะติลล, “เขากับแผลที่ข้อเท้า”

—จรัล คิษฐาภิรักษ์, “ข้าพเจ้ามิใช่ข้าพเจ้า”—บัณฑิต
ศิริชัยวงศ์, “จากห้องสี่บัสสาวะ”—ทะนง พิศาล,
“คำคืนอันโหดร้ายในวันว่างเปล่า”—วิสา คัญทัพ,
“ฆาตกร”—โกสุม พิสัย ฯลฯ และแน่นอน ในทิวแถว
เหล่านี้ก็มี “รถไฟเต๊กเล่น”—ของสุชาติ สวัสดิ์ศรี เอง
พ่วงขบวนมาด้วย

คุณภาพของกวีบรรณาธิการเอง เมื่อรวบรวมเรื่อง
สั้นเหล่านี้แล้วก็รู้ว่าไม่ตรงกับจุดมุ่งหมายเดิม คง
จะพิจารณาได้จาก “ความมุ่งหมายและคำขอบคุณจาก
บรรณาธิการ” ใน *ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย* สุชาติ
เปลี่ยนใจอธิบายว่า เป็น “แนวเรื่องสั้นที่นักเขียนร่วม
สมัยให้ความสำคัญต่อบรรยากาศและปัญหาเกี่ยวกับ
ชีวิตในเมือง” เท่านั้น มิใช่ “ชีวิตในเมืองหลวง”
เช่นที่ถึงความประสงค์ไว้ใน *แล้งเข็ญ*

เมื่อเทียบกับ *แล้งเข็ญ* จะเห็นได้ว่า เรื่องสั้นที่
ปรากฏใน *แล้งเข็ญ* คุณกลมกลืนไปกับชื่อหนังสือ และ
จุดมุ่งหมายของบรรณาธิการ ในขณะที่ *ถนนสายที่
นำไปสู่ความตาย* น่าจะเป็นรวมเรื่องสั้นร่วมสมัยชุด
“สุชาติสม” มากกว่าชุด “เมือง” ผู้อ่านจะได้ไม่ต้อง
มึนงงและผิดหวังมากเท่านี้ และจะได้ทั้งสติ—สมาธิ
บึ้นบันไดอ่านเรื่องสั้นชุด “สุชาติสม” อย่างไม่เห็นอัย
นัก จะเพลิดเพลิดจน “ร่วงผล็อย” หรือไม่ ก็ค่อยว่า
กันเป็นเรื่อง ๆ ไป

ความสำเร็จของสุชาติในหนังสือเล่มนี้อยู่ที่ “บท
กล่าวนำ ความเป็นมา และกลุ่มความคิดของเรื่องสั้น
ไทยสมัยใหม่” เมื่อเทียบกับ “บทกล่าวนำ เส้นทาง
ของเรื่องสั้นไทยร่วมสมัย” ที่ปรากฏใน *แล้งเข็ญ* ซึ่ง
มีความผิดพลาดทางข้อมูลผนวกกับความคลาดเคลื่อน
เพราะฉันทาคติและโมหคติอยู่ไม่น้อย ก็จักได้ว่าสุชาติ
“ไปได้ไกลและสวย” ขึ้นใน *ถนนสายที่นำไปสู่ความ
ตาย* (1) วิเคราะห์จากข้อเขียนบางตอนเห็นได้ชัดว่า
สุชาติ “ทำงานในห้องสมุด” หนักขึ้น หลังจากที่คุณ
เหมือนจะทำตัวเห็นห่างไปเป็นเวลานาน บทกล่าวนำ
นั้นนับว่ามีคุณค่าทางวิชาการถึงขั้นควรยกย่องได้ทีเดียว
ผู้ใดสงสัยว่าเรื่องสั้นแนว “สุชาติสม” ในทัศนะของ

ผู้วิจารณ์เป็นอย่างไร ก็โปรดพลิกอ่านได้จากบทกล่าว
นำนี้ โดยผสมผสานระหว่าง “กลุ่มสัญลักษณ์, กลุ่ม
เหนือจริง, กลุ่มกระเทาะสังคม และกลุ่มแปลกแยก”
ซึ่งสุชาติอธิบายและยกตัวอย่างไว้อย่างดีเยี่ยมแล้ว

อย่างไรก็ตาม เรื่องสั้นที่ปรากฏใน *ถนนสาย
ที่นำไปสู่ความตาย* มิได้เป็นแนว “สุชาติสม” ไป
เสียทั้งหมด ที่มีลักษณะเฉพาะตน เป็นแนว
เขียนเฉพาะบุคคล และที่ไม่ต้องบึ้นบันไดหลาย
ชั้นนัก เช่น “นางสาวไทยรอบสุดท้าย” ของ
อนุช อภาภิรม, “พระช่วยฯ” ของ สุจิตต์
วงศ์เทศ, “จะไปฆ่าฟันมันทำไม” ของ ประกิจฐ์
กลัดประเสริฐ และ “ลูกของุ่น” ของ ท. เสน
เจนจักษ์ ก็นับว่าเป็นเรื่องที่สะท้อนบรรยากาศและ
ปัญหาเกี่ยวกับชีวิตใน “เมือง” ได้ไม่เลวทีเดียว

ที่น่าสนใจก็คือ สุชาติได้รวมเอางานเขียนของ
บางบุคคลมาได้อย่างไม่น่าเชื่อ เช่น เรื่อง “ในที่สุด”
ของ เสถียร จันทิมาธร ทำให้บางคนได้รู้ว่านักวิจารณ์
อย่างเสถียร จันทิมาธร ก็ทำอะไรพรรค์นี้ได้เหมือนกัน
พิจารณาแง่หนึ่ง สุชาติควรได้รับคำชมเชยใน
ด้านเป็น “นักค้นคว้ารวบรวม” ที่ปรีชาสามารถ

พิจารณาอีกแง่หนึ่ง ก็อาจกล่าวได้ว่าลักษณะการ
รวบรวมเรื่องสั้นของสุชาติในเล่มนี้ ดูเหมือนจะประ-
ณีคติน้อยกว่า *แล้งเข็ญ* เพราะในเล่มที่แล้ว เรื่องสั้น
ทุกเรื่องจักได้ว่าเป็นเรื่องที่ “สรรแล้ว” จากนักเขียน
ที่ข้อมมือมาอย่างซ้ำซ้อนแล้ว ในขณะที่เรื่องสั้นหลาย
เรื่องในเล่มนี้ ดูประหนึ่งเป็นเพียงเรื่องสั้นประเภท
“ข้อมมือ, ข้อมอารมณ์, ข้อมสมอง, ข้อมแนวการ
เขียน” ในยุคแสวงหาอันสับสนเท่านั้น มีน้อยเรื่องที่
สื่อสารได้สำเร็จ ถ้าจะถือว่ารวบรวมไว้เพื่อศึกษา
พัฒนาการเรื่องสั้นร่วมสมัย ตามที่แถลงความมุ่งหมาย
เอาไว้ในข้อ (๑) สุชาติก็รอกตัวไป แต่จะไปติดกับ
ความมุ่งหมายข้อที่ (๓) ของสุชาติเอง คือ “เพื่อคัด
เลือกเรื่องสั้นที่มีคุณภาพ”

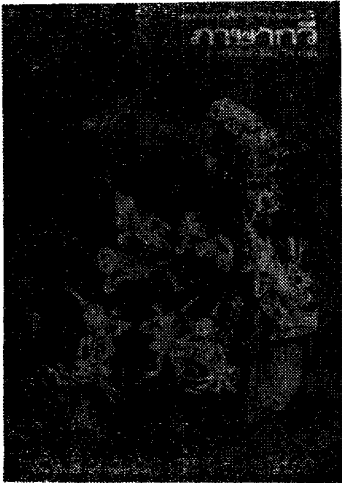
วิริยะอุตสาหะของสุชาติ สวัสดิ์ศรี เป็นสิ่งประ-
จักษ์ชัดแจ้ง ความเข้าใจคุณค่าและให้การสนับสนุน

การจักพิมพ์หนังสือ ชุดรวมเรื่องสั้นร่วมสมัย อย่าง ประณีตงดงามของสำนักพิมพ์ดวงกมล เป็นสิ่งที่น่ายกย่อง ทั้ง *แล้งเข็ญ* และ *อนนสายที่นำไปสู่ความตาย* นับเป็นหนังสือชุดบุกเบิกให้เห็นค่าของวรรณกรรมร่วมสมัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทั้งต่อวงการนักอ่านทั่วไป และวงการศึกษาวรรณกรรมปัจจุบัน รวมเรื่องสั้นชุด “มหาวิทยาลัย” และ “เพื่อชีวิต” ที่กำลังจะทยอยตามกันออกมาโดยบรรณาธิการคนเดียวกันนี้ จึงมีค่าควรแก่การรอคอย หวังว่าสาขาคิดจะรักและชื่นชมงานของ “เพื่อนสนิทในวงการใกล้ซิด” น้อยลงบ้าง และให้ความสำคัญกับนักเขียนนอกวงการ “สาขาศิลป์” มากขึ้น ทั้งในด้านการรวบรวมเรื่องและการเขียนบทกล่าวหน้าครั้งต่อไป

ชลธิรา กลัดอยู่

แผนกภาษาไทย

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนวทางการศึกษาวรรณคดี :

ภาษากวี การวิจักษณ์และวิจารณ์

ประสิทธิ์ กาพย์กลอน

ไทยวัฒนาพานิช ๒๕๑๘ ๒๓๘ หน้า

๔๕ บาท

เมื่อเหลือบเห็นชื่อ *ภาษากวี* บนแผงหนังสือคงทำให้หลายคนชื่นชมยินดีที่มีตำราทางวรรณคดีไทยเพิ่ม

ขึ้นอีกเล่มหนึ่ง ทั้งชื่อยังบ่งถึงแนวทางเจาะลึกด้านภาษาวรรณคดีซึ่งเป็นแนวที่ยังไม่เคยมีผู้ใดเขียนมาก่อน ประกอบกับชื่อผู้เขียนซึ่งเคยเขียนตำราแนวภาษาศาสตร์มาแล้ว ยิ่งทำให้น่าสนใจเพิ่มมากขึ้น

อันที่จริง *ภาษากวี* เป็นเพียงภาคหนึ่งในหนังสือเล่มนี้ซึ่งแบ่งเป็น ๒ ภาค แต่การที่ผู้เขียนเน้นภาษากวีเป็นตัวพิมพ์ใหญ่เกินขึ้น คงเป็นความตั้งใจที่จะเน้นเรื่องภาษากวีซึ่งออกจะเป็นเรื่องใหม่ เมื่ออ่านแล้วก็เห็นจริงตามนั้น เพราะภาคหลังคือ การวิจักษณ์และวิจารณ์ เป็นภาคที่เขียนอย่างกว้าง ๆ และไม่ใช้เรื่องแปลกใหม่แต่อย่างใด ทั้งยังทำให้หนังสือเล่มนี้ค่อยความน่าสนใจลงไปอีกมาก

การเรียบเรียงเป็นการค้นคว้าจากตำราภาษาไทยเล่มหลักหลายเล่ม ที่อ้างถึงบ่อยคือของ น.ม.ส. พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ พระยาอนุนานราชธนะ วิทย์ ศิวะศรียานนท์ และ สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ผู้เขียนเองก็ได้ออกตัวล่วงหน้าไว้ในคำนำว่า “ผู้เขียนตระหนักอยู่เสมอว่าตนเองมีประสบการณ์น้อย ตบะอินทรีย์ยังไม่แก่กล้าพอ จำเป็นต้องอาศัยท่านผู้รู้ซึ่งเป็นเอกทัศคะในด้านนี้เป็นผู้นำทางอยู่เสมอ” แต่การที่ผู้เขียนอ้างต่อไปถึงคำอภิปรายนาฏศิลป์และดนตรีไทยในชีวิตไทยของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมชว่า “ก่อนที่จะทำอะไรชิ้นใหม่ เราต้องอ่านพื้นเดิมของท่านก่อน นั่นคือการอยู่ในกฎ เราต้องศึกษา เราต้องเล่าเรียน เราต้องพยายามผ่านให้หมดจนกระทั่งเราแน่ใจตัวเราเองแล้ว จึงจะเริ่มออกนอกกฎได้” นั้น ทำให้ผู้อ่านคาดหมายแนวทางของหนังสือเล่มนี้ต่อไป ได้อีกชั้นหนึ่ง

คงได้กล่าวแล้วว่า ส่วนที่น่าสนใจและค่อนข้างจะแปลกใหม่ คือ ภาคที่ ๑ ภาษากวี อาจกล่าวได้ว่าเป็นการศึกษาภาษากวีในเชิงภาษาศาสตร์ บทเด่นคือบทความสัมพันธ์ระหว่างกาพย์กลอนกับภาษา ภาษากวีเป็นภาษาเฉพาะแขนงหนึ่งแตกต่างจากภาษาในวงการอื่นๆ เป็นสุนทรพจน์ มีท่วงทำนองเขียนและมีระดับ บทเสียงในภาษากวี กล่าวถึงเสียงและความรู้สึกและมโนภาพ ความไพเราะและความสัมพันธ์กับเสียงดนตรี ส่วนนี้มีแผนภูมิให้เห็นระดับของเสียงวรรณยุกต์เทียบกับโน้ตดนตรีอย่างวิทยาศาสตร์ บทวาง

ศัพท์ในภาษากวี เป็นการวิเคราะห์ศัพท์โบราณภาษา
ต่าง ๆ เช่น บาลี สันสกฤต เขมร ชวา และภาษาถิ่น
บทนี้ออกจะแห้งแล้ง เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้เขียนแสดง
ความคิดเห็นท้ายบทว่า การศึกษาศัพท์เป็นปัญหา
สำคัญแก่นักเรียนและนักศึกษาที่อ่านวรรณคดี หาก
เข้าไม่ถึงก็จะไม่ได้สัมผัสหอมหวานอันเป็นแก่นสาร
ของวรรณคดี แต่การกล่าวถึงศัพท์ราวกับเป็นยาหม้อ
ใหญ่ในบทนี้ (แม้จะเป็นการกล่าวถึงอย่างคร่าว ๆ)
ก็มีได้ชักชวนให้ผู้เรียนเกิดความสนใจศึกษาขึ้นมา
ได้เลย

บทความปรุ้งศัพท์ในภาษากวีและโครงสร้างของ
ประโยคภาษากวีเป็นการวิเคราะห์แยกแยะตามแนว
ภาษาศาสตร์ให้เห็นส่วนประกอบต่าง ๆ ซึ่งผู้เขียน
ได้แนวคิดมาจาก Taking a Poem to Pieces ของ
J. Sinclair แต่การตัดแยกส่วนประกอบให้เห็นส่วนต่าง ๆ
หรือการวางภาคขยายต่างจากประโยคธรรมดาที่มีได้
ทำให้เข้าถึงวรรณคดีได้มากขึ้นนัก นอกไปจากเห็น
ชัดว่าภาษากวีเป็นภาษาที่กลั่นกรอง กระชับย่นย่อให้
ชัดเจนขึ้นเท่านั้น

บทอื่น ๆ ในภาคนี้ คือบทโวหารในภาษากวี ภาษา
กวีก็บรู๊ววรรณคดี และการถอดคำประพันธ์เป็นไป
ในแนวเดียวกับตำราวรรณคดีไทยอื่น ๆ อย่างขาดเสีย
มิได้ โดยเฉพาะบทความถอดคำประพันธ์ซึ่งแม้ผู้เขียน
เองก็ตระหนักว่ามีข้อเสียถึง ๓ ประการ แต่ก็ยังคง
รักษาวีธีการนี้ไว้โดยกล่าวว่าเด็กนักเรียนยังไม่เข้าใจ
ภาษากวีได้ซาบซึ้ง และเป็นการวัดความเข้าใจของ
เด็ก แต่ก็น่าคิดว่า นี่คือปัญหาสำคัญที่ครูสอนวรรณ
คดีไทยควรแก้ไขว่าทำอะไรเด็กจะเข้าถึงหรือซาบ
ซึ่งในรสรวรรณคดีมากขึ้นเพื่อสร้างให้เด็กรักวรรณคดี
การเข้าถึงรสของคำที่ละคำแบบการอ่านละเอียด โดย
เน้นมโนภาพ จินตนาการ และรสจะทำให้เด็กเข้าถึง
อย่างเพลิดเพลินได้มากกว่าการแก้ปัญหาลเฉพาะหน้า
ด้วยการแปลหรือถอดความ (ให้สละสลวย) ซึ่งทำให้
เด็กก็อึดและเบื่อวรรณคดีมากกว่าจะรัก

อาจเป็นเพราะผู้เขียนนักทางภาษาศาสตร์ การ
พิจารณาภาษากวีจึงค่อนข้างเน้นหนักไปทางรูปคำมาก
กว่าการเข้าถึงความลุ่มลึกทางด้านความหมาย บาง
ครั้งลืมส่วนประกอบอื่นๆ ที่มีส่วนสร้างความเป็น

ศิลป์ เช่นเนื้อหาและอารมณ์ เช่นตอนหนึ่งกล่าวว่า
“วรรณคดีไทยบางเรื่องใช้คำง่าย ๆ เช่น วรรณกรรมของ
สุนทรภู่ เสภาขุนช้างขุนแผน ฯลฯ จึงเป็นที่ติดอกติดใจ
ของคนทั่วไป ผู้แต่งจึงกลายเป็นกวีของประชาชน” (หน้า
๑๑๔) อันที่จริงภาษาง่าย ๆ มิใช่สิ่งเดียวที่ทำให้กวีนั้น
เป็นกวีอย่างที่เรียกว่า “ของประชาชน” น่าจะเป็น
ว่า วรรณคดีเล่มนั้นคนทั่วไปอ่านได้เพราะเข้าถึงได้
มากกว่าที่จะทำให้ผู้อ่านไม่สะอึกใจ

ภาคที่ ๒ การวิจักษณ์ และวิจารณ์ เป็นการกล่าว
ถึงอย่างกว้าง ๆ สำหรับผู้ที่เริ่มศึกษาแนวทางนี้และ
เข้าข่ายตำราวรรณคดีเล่มก่อน ๆ เช่น บทความความรู้ทั่วไป
เกี่ยวกับวรรณคดี รูปแบบของคำประพันธ์ไทย ตอน
ท้ายกล่าวถึงการวิจารณ์และพินิจหนังสืออย่างสั้น ๆ ใน
บทความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีกับวิทยาการแขนง
อื่นเช่น นิรุกติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ปรัชญา จริย
ศาสตร์ และวัฒนธรรม การพูดถึงความสัมพันธ์ของ
วรรณคดีกับศาสตร์เหล่านั้นมิได้ชี้ให้เห็นเด่นชัดว่า
การรู้ศาสตร์เหล่านั้นจะช่วยให้เข้าถึงวรรณคดีได้มาก
ขึ้นและอย่างไรน่าสนใจขึ้นอย่างไร ส่วนตอนวรรณคดี
กับวัฒนธรรมก็เน้นด้านวัฒนธรรมภายนอก เช่น การ
แต่งกาย การประพุกก็อย่างที่เคยศึกษากันมามากกว่า
จะวัฒนธรรมภายใน เช่นคำนิยม หรือความเชื่ออัน
จะทำให้เข้าใจระบบสังคมมากขึ้น

แม้หนังสือเล่มนี้จะจัดเข้าข้อย่อยตำรา แต่จะเห็นได้
ว่าผู้เขียนพยายามลดความเป็นยาหม้อใหญ่ และการ
เคลิ้มตามภาพหน้าปกลงด้วยการใช้ภาษาและท่วงทำ
นองที่เป็นกันเองซึ่งช่วยให้มองอ่านขึ้น วิธีเรียบเรียง
อาจกล่าวตามแนววิเคราะห์บทโวหารในภาษากวีได้ว่า
เป็นสาธกโวหาร คือให้คำอธิบายชัดเจนพอสมควร
การยกตัวอย่างประกอบมากทำให้ผู้เรียนรู้จักวรรณคดี
มากเล่มขึ้น แต่ก็เป็นที่น่าสังเกตว่า มีหลายตอนที่
มักยกตัวอย่างซ้ำ ๆ กันโดยไม่จำเป็น หรือเป็นตัวอย่าง
เดียวกับตำราเล่มอื่น ๆ ควรหาตอนอื่นบ้างจากวรรณ
คดีไทยซึ่งมีอีกมากมาย

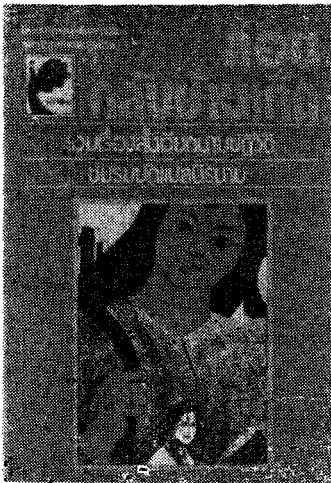
สรุปแล้ว หากจะพิจารณาในฐานะตำราวรรณคดี
ไทย ภาษากวี ก็เป็นตำราที่ดีในแง่ที่ผู้เรียบเรียงได้ค้น
คว้าจากตำราวรรณคดีเล่มก่อน ๆ มารวบรวมไว้ทั้ง
จากตำรารุ่นเก่าจริง ๆ ประเภทสัพพัญญูหรืออรรถ

การศาสตร์ คำรารวรรณคดีไทยรุ่นหลัง ๆ และจาก
คำรารต่างประเทศซึ่งส่วนใหญ่เป็นไปในทางภาษาศาสตร์
ตามแนวภาษาศาสตร์ พร้อมทั้งให้แหล่งอ้างอิงไว้ชัด
เจน เพื่อให้ผู้เรียนรู้แหล่งและค้นคว้าต่อ แต่ถ้าจะ
กล่าวในฐานะหนังสือทั่วไป ภาษาศาสตร์ ก็นับเป็นความ
ก้าวหน้าของคำรารวรรณคดีไทยในทางสัมพันธ์กับ
ภาษาศาสตร์อันเป็นก้าวที่นำให้ความสนใจ ผสานกับ
ก้าวที่ยังย่ำอยู่กับคำรารวรรณคดีเล่มก่อน ๆ อย่งไรก็
ตาม ความรักที่จะสร้างสรรค์งานในทางการศึกษา
วรรณคดีไทย และความพยายามในการค้นคว้าเรียบ
เรียงก็คงทำให้ผู้อ่านอคมิต์ที่จะชื่นชมผู้เขียนและ
คำรารเล่มนี้

ตรีศลีป บุญจร

แผนกภาษาไทย

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ก่อนกลับบ้านเกิด

รวมเรื่องสั้นเวียตนามปฏิวัติ

ชมรมนักแปลนิพนธ์

สำนักพิมพ์ดาวเรือง ๒๕๑๘

๒๐๐ หน้า ๑๒ บาท

ปัจจุบันประเทศไทยกำลังอยู่ในหัวเลี้ยวหัวต่อ
ของการไปสู่สังคมใหม่ที่ปราศจากการกดขี่ ชุกรัต

โดยบุคคลกลุ่มหนึ่งซึ่งกุมบังเหียนเศรษฐกิจ และการ
เมืองไว้ การต่อสู้ระหว่างความคิดใหม่กับความคิดเก่า
การต่อสู้ระหว่างผู้รักชาติ รักประชาธิปไตย กับผู้ปก
ป้องผลประโยชน์ของตนเอง กำลังดำเนินไปอย่างเข้ม
ขันออรสอกรชาติมากขึ้นทุกที อาจพูดได้ว่า ขณะนี้
ประเทศเพื่อนบ้านอย่างเวียตนาม กัมพูชา มีชัยชนะ
ในการขับไล่จักรวรรดินิยมออกไปแล้ว ประเทศไทย
อยู่ในฐานะเพิ่งจะเริ่มต้นได้ไม่นาน ถึงแม้บทเรียน
ประวัติศาสตร์มนุษยชาติจะให้ข้อสรุปที่แน่นอนว่า
ชัยชนะจะต้องเป็นของประชาชนในที่สุด แต่เราก็
ปฏิเสธไม่ได้ว่า สำหรับประเทศไทยคงต้องใช้ระยะ
เวลาอีกพอสมควร ในการขุดรากถอนโคนผู้ค้ำซึ่งหลาย
ซึ่งคงจะไม่นานนักในเมื่อการต่อสู้ทุกวันนี้ดำเนินไป
อย่างเสมอต้นเสมอปลาย และทวีความเข้มข้นเป็น
ระยะ ๆ ไม่ขาดสาย

วรรณกรรมเป็นรูปแบบหนึ่งในการต่อสู้ซึ่งได้ผล
มากในการเผยแพร่ความคิดที่เป็นสังคมนิยม ทำให้
ประชาชนเข้าถึงในสังคมนิยมได้โดยไม่ต้องลงมือ
ปฏิบัติ ในขอบข่ายสังคมที่ค่อนข้างจำกัดการแสดง
ความคิดเห็นแล้ว วรรณกรรมเป็นรูปแบบที่เอื้อต่อ
การเผยแพร่ความจริงมากที่สุด เข้าถึงประชาชนได้ดี
ที่สุด

ในยุคสมัยที่ “ศิลปะเพื่อประชาชน” เป็นที่ยอมรับ
มากกว่า “ศิลปะเพื่อศิลปะ” เราก็ประสบปัญหาใน
ด้านรูปแบบและเนื้อหา เพราะศิลปะเพื่อศิลปะอย่าง
วรรณคดีโบราณ เป็นศิลปะที่ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีความ
พร้อมในด้านรูปแบบ (เนื้อหาหอมเหมาย) แต่ศิลปะเพื่อ
ประชาชน เช่นวรรณกรรมที่มีเนื้อหาเป็นสังคมนิยม ยัง
คงบกพร่องในด้านรูปแบบเป็นส่วนใหญ่ อย่งไรก็
ตามคนเขียนหนังสือที่เห็นเนื้อหาที่เป็นความจริง ได้
ตระหนักถึงปัญหานี้แล้ว ตลอดจนกำลังพยายามอย่าง
ยิ่งที่จะประสานเนื้อหาและรูปแบบให้กลมกลืนอย่าง
เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อความสมบูรณ์แบบของ
ศิลปะอันคงทนถาวร และเพื่อเป็นการ “เก็บวรรณคดี
ไทยโบราณเข้าพิพิธภัณฑ์” ได้เร็วยิ่งขึ้น ในฐานะที่ทา
หน้าที่หอมเหมายประชาชนมานานแสนนาน

นอกจาก “กาพย์กอลน เหมาเจ้อ ตุง” ซึ่งประไพ วิเศษธานี แปลและเรียบเรียงแล้ว เรื่องสั้นเวียคนามปฏิวัติ “ก่อนกลับบ้านเกิด” โดยชมรมนักแปลนิรนาม เป็นตัวอย่างอันดี สำหรับการประสานรูปแบบกับเนื้อหาได้อย่าง ได้ผลจนมีความกลมกลืนกันอย่างแท้จริง ไม่มี ลักษณะแบบ “โปสเตอร์หรือคำขวัญ” ซึ่ง ไม่เพียงเป็นจุดโจมตีของนักอนุรักษนิยมเท่านั้น แม้แต่ “เหมา เจ้อ ตุง” ผู้นำสังคมนิยมยังกล่าวติเตียน ว่าขาดศิลปะ

ก่อนกลับบ้านเกิด เป็นเรื่องสั้นที่สะท้อนการต่อสู้ของชาวเวียคนามอย่างเสียสละ ออกทน และอาฆาต ในการขับไล่อิทธิพลจักรวรรดินิยม ซึ่งเข้ามาแทรกแซงและครอบงำเวียคนาม ปัจจุบันเวียคนามมีชัยชนะแล้ว และได้พิสูจน์สังคมนิยมที่แท้จริงว่า “ไม่มีใครหรือผู้ใดหรือจักรวรรดินิยมที่ไหน จะสามารถมาตัดทอนพลังอันเชียวกล้าของประชาชนผู้รักความเป็นธรรมไว้ได้” (จากบทกล่าวนำของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี)

อันห์ ลุก เขียนเรื่อง “บ้านเกิด” “ความฝันของลุงใส” และ “ลูกชาย” “บ้านเกิด” แสดงถึงความรักบ้านเกิดเมืองนอน อย่างพร้อมที่จะเสียสละทุกสิ่งทุกอย่างแม้ชีวิต เพื่อปกป้องบ้านเกิดของตน ลุงแถมในเรื่องนี้เป็นตัวแทนของคนเวียคนามรักความเป็นธรรมซึ่งมีอยู่มากมายนับไม่ถ้วน เช่นเดียวกับลุงใสใน “ความฝันของลุงใส” ผู้ไม่เคยคิดว่าความซาะจะเป็นอุปสรรคในการทำงานเพื่อประเทศชาติ ประสพการณ์และการสูญเสียลูกชายและลูกสะใภ้ ได้หล่อหลอมจิตใจให้ลุงใสทุ่มเทงานเพื่อกองทัพปลดแอกอย่างสุดจิตสุดใจ หน้าที่ของลุงใสคือรักษาป่าให้พ้นจากการถูกไฟไหม้เพราะระเบิดนาปาล์ม เป็นงานที่ยิ่งใหญ่อีกอย่างหนึ่งถึงแม้จะไม่ได้หยิบอาวุธขึ้นฆ่าศัตรูโดยตรง ขณะเดียวกันลุงใสก็คิดถึงหลานชายและผู้ที่จะเป็นหลานสะใภ้ ในฐานะผู้สืบสายเลือด ที่ร่วมอยู่ในกองทัพปลดแอกเช่นกัน ในเรื่อง “ลูกชาย” บาส่ง ทรง ลูกชายเข้าร่วมกองทัพประชาชนอย่างเต็มใจ เชื่อ

มั่น เช่นเดียวกับทรงซึ่งกล่าวว่า “ฉันจะกลัวได้อย่างไร ไอ้ที่พ่อพูดมานะ เป็นสิ่งที่ฉันคิดอยู่บ่อย ๆ ฉันพร้อมจะไปเดี๋ยวนี้เลย ทำไมฉันจึงควรไปตอนค่ำ ฉันจะไปกลางวัน แสก ๆ น้อะ” “ถึงแม้ผู้เป็นแม่ จะรู้สึกเศร้าโศกเสียใจ เพราะอาจเป็นการจากไปที่ไม่กลับมาอีกเลย แต่หน้าที่ปกป้องรักษาประเทศชาติ และสร้างความเป็นธรรม ย่อมมาก่อนความรักส่วนตัว แม้จะเป็นความรัก ความผูกพันที่ยิ่งใหญ่ในสายเลือดเดียวกัน”

ทวย เตรีง เขียน “ล่ามมนุษย์” แสดงความโศกเหี้ยมไร้มนุษยธรรมของสมุนจักรวรรดินิยม ที่จะเกณฑ์ประชาชนเวียคนามเข้ากองทัพ เขาจำต้องหนีทหารเพราะเมียกำลังป่วย ลูกกำลังอดอยาก และแม่ตาบอด ในฐานะผู้ที่จะต้องรับผิดชอบเพียงผู้เดียวในครอบครัว เขาจึงไม่มีทางเลือกนัก หลังจากถูกทูปตีอย่างทารุณ ทำให้เขาสรุปบทเรียนได้อย่างเด่นชัด และตระหนักถึงภาระหน้าที่ที่จะต้องขจัดการกระทำอันโสมมของจักรวรรดินิยมและสนับสนุนให้ผู้ใช้ข้อสัจย์ตลอดจนไม่เห็นผลดีแม้สักน้อยนิด ที่จะเข้าร่วมการ เช่นฆ่าพี่น้องชาวเวียคนามด้วยกัน

“สะพานลิง” เขียนโดย **ทวยอง ฮองคัง** แสดงภาพการหนีสงครามอันเหี้ยมโหดของชาวเวียคนาม แม้ในยามคับขันเพียงไร ผู้ได้ชื่อว่าแม่ก็ยังห่วงใย รักลูกอย่างที่สุด ในขบวนลี้ภัยขบวนนั้น แม่หอบเอาลูกน้อย ๒ คนใส่ตระกร้า ห้อยไว้ข้างหน้า ข้างหลัง ขณะที่ข้ามสะพานลิง เสียงปืนใหญ่และกระสุนปืนยังคงติดตามมารังควาญอีก และเป็นเหตุให้ชาวเวียคนามและเธอต้องพบจุกพบพร้อมกันลูกน้อยอย่างน่าเอ็นดูจนใจ

“ข้ามเขาซูล” โดย **เกียงนาม** แสดงความเคียดแค้น กล้าหาญ เสียสละของ ทิดู หญิงชาวเวียคนามที่ยอมเสี่ยงชีวิต และทิ้งแม่ทั้งลูกไว้เบื้องหลัง ข้ามป่าเขาซูลอันเต็มไปด้วยอันตรายเพื่อบอกข่าวอันชั่วร้ายของไอ้กัน-ไอ้เคียม ให้ชาวปลดแอกรับรู้และป้องกัน แสดงถึงความอาฆาตของสตรีซึ่งสามารถไม่แพ้ชายฉกรรจ์ ในตอนจบพี่พวงของทิดูได้กล่าวกับทิดูว่า

“มะเข็ญ (สามีของทิด) ขี้ฉลาดและเขลา นั้นแหละเป็นต้นเหตุของทุกอย่าง เราต้องอดทนให้เหตุผลแก่เขาหนึ่งครั้งสองครั้ง หรือถ้าจำเป็นก็ต้องหลาย ๆ ครั้ง” (หน้า ๑๑๑) แสดงถึงการพยายามหาแนวร่วมอย่างอดทน

“หวิงข้าง” ของ เหงียน ซาง เป็นเรื่องสั้นที่ประทับใจมากอีกเรื่องหนึ่ง เขาซึ่งเข้าร่วมกองทัพปลดแอกได้ใช้เวลาว่างที่มีอยู่เพื่อแกะสลักหวิงข้างให้ธูลูกสาว หลังจากเขาตาย ลุงบารับปากที่จะนำหวิงข้างอันนี้ให้ลูกสาวเขาให้จงได้ และได้พบกับธูในที่สุดในฐานะผู้นำทางซึ่งเชี่ยวชาญและอาจหาญ เป็นเรื่องสั้นที่สะเทือนใจยิ่ง แสดงให้เห็นความผูกพันของพ่อกับลูก และการเล็งเห็นความสำคัญของการเข้าร่วมกองทัพปลดแอก

“เมียของเขามอกแกล (ธู) ว่า ‘ธูลูกรัก ให้พ่อไปเออะ แล้วพ่อจะไต่กลับมาอยู่กับเราตอนที่เรารวมประเทศกันได้แล้ว’ ขยายลูบผมแกลแล้วพูดว่า ‘หลานยาย ป่อยพ่อเออะ แล้วให้พ่อเขาซื้อหัวม้าฝากด้วยนะ’...”

ในท้ายสุด ธู ก็กลายเป็นกำลังสำคัญในกองทัพประชาชน หลังจากพบลุงบาร และลุงบารให้หวิงข้างเธอแล้ว “นัยน์ตาเธอเป็นประกายขึ้นอีก น้ำตาไหลตามร่องแก้ม ‘ฉันทนความเศร้าได้ ไม่ต้องกลัวที่จะบอกความจริง ฉันรู้เรื่องมาสองปีแล้วว่าพ่อตาย และฉันขออนุญาตแม่เป็นคนนำทาง’”

“กลืนกระโถกิน” ของ นัม ฮา แสดงความชัดเจนในการต่อสู้ของกองทัพปลดแอก ที่รู้ซึ่งถึงเล่ห์กลกองทัพจักรวรรดินิยม จนสามารถโจมตีและมีชัยชนะเหนือข้าศึก นัมฮาเป็นบุคคลหนึ่งในกองทัพปลดแอกที่ตั้งใจมั่นในการสู้รบ กวาดล้างศัตรูอย่างจริงจัง ในสนามรบ นัมฮาต้องซุกหลุมกำบังครั้งแล้วครั้งเล่า และมีความรู้สึกผูกพันกับหลุมกำบังราวกับแผ่นดินทรงนั้นเป็นแม่ที่ปกป้องลูกให้ปลอดภัย

“หน่วยของเราเคลื่อนต่อไป อีกครั้งหนึ่งที่พวกเขาจะได้ไปในที่ที่เราไม่รู้จักที่นั่น ผมจะซุกหลุมกำบังที่สองร้อย

หนึ่งอีกลงไปใต้ดิน ซึ่งเพียงระยะเวลาข้ามคืนไปเท่านั้นแผ่นดินนั้นก็จะเป็นความรักความห่วงแทนสำหรับผม และก็จะปกป้องคุ้มครองผมไว้เหมือนกับแม่ที่ปกป้องลูกให้ปลอดภัย ที่นั่นอีกเหมือนกันที่ผมจะกระโดดออกมาจากหลุมเพื่อที่จะฆ่าศัตรูที่มันกล้าเสี่ยงเข้ามา และจะทำอย่างนี้เรื่อยไปจนกว่าเวียดนามใต้ทั้งหมดจะซัด ‘ไอ้กันผู้ทราน’ คนสุดท้ายออกไปจากแผ่นดินได้” (หน้า ๑๕๖)

“ป่าขานู” เป็นเรื่องสั้นเรื่องสุดท้ายของหนังสือเล่มนี้ เหงียน ครัง ซันห์ กล่าวถึงการต่อสู้ของชาวเวียดนามอย่างสุดจิตสุดใจ ในการที่จะทำลายความทารุณ โหดเหี้ยมของจักรวรรดินิยมและพวกสุนัขรับใช้ ทั้งนี้เพื่อให้เวียดนามและประชาชนมีเอกราชอธิปไตยหมดสิ้นการกดขี่ข่มเหงทุกรูปแบบไม่ว่าจะเป็น ธู พ่อเผ่าเม็ท โม ซิท ล้วนเป็นตัวแทนของชาวเวียดนามที่ผ่านการต่อสู้มาอย่างเด็ดเดี่ยวและมั่นคงในอุดมการณ์โดยไม่หวัหาคกลัวสิ่งใด

“เมื่อคืนก่อนกระสุนปืนใหญ่ ได้ตกลงมาระเบิดต้นขานใหญ่ ๆ ล้มลงหลายต้น ยางเหนียวซึ่งไหลออกมาจากรอยแผลของต้นขานเป็นประกายระยิบเมื่อต้องกับแสงตะวันแห่งฤดูร้อนและที่บริเวณรอบ ๆ นั้น ต้นขานเล็ก ๆ อีกจำนวนมากนับไม่ได้กำลังงอกงามขึ้นอย่างมีชีวิต มันแทงลำต้นไซซอนขึ้นมาจากพื้นดินเพื่อเสียดยอดแหลมและตรงเหมือนดาบปลายปืน” (หน้า ๑๕๖)

ก่อนกลับบ้านเกิด รวมเรื่องสั้นเวียดนามปฏิวัติ เป็นหนังสือเล่มหนึ่งซึ่งควรค่าต่อการอ่านและศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ในแง่ประวัติศาสตร์ เรื่องสั้นเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นความเด็ดเดี่ยว กล้าหาญ ความเสียสละอย่างสูงสุดในการต่อสู้เพื่อป้องกันบ้านเกิดเมืองนอนของตน และขับไล่จักรวรรดินิยมตลอดจนสุนัขรับใช้ให้หมดสิ้นไปจากแผ่นดิน พลังของประชาชนเวียดนามเป็นสิ่งที่พิสูจน์แล้วว่า ไม่มีอำนาจใดมาทักทานได้ การต่อสู้ของชาวเวียดนามได้สูญเสียชีวิต น้ำตา หยาดเลือดไปอย่างมหาศาล ขณะที่ชาวเวียดนามได้แปรความคับแค้นเหล่านี้เป็นหอกเป็นดาบที่แทงศัตรูของประชาชนอย่างไม่ย่อท้อ “เลือกต้องล้างด้วย

เลือก” ชาวเวียดนามได้ปฏิบัติภารกิจสำเร็จลุล่วงไป
 ชั้นหนึ่งแล้ว ชัยชนะที่ยิ่งใหญ่ จึงเป็นของเวียดนาม
 ในขณะนี้ นั่นคือกำจัดอิทธิพลและการแทรกแซงของ
 จักรวรรดินิยมไว้ได้อย่างน่าประทับใจ *ก่อนกลับบ้าน
 เกิด* จึงเป็นการจารึกรอยเลือด คราบน้ำตาของชาว
 เวียดนามก่อนที่จะได้รับชัยชนะในที่สุด ในด้านวรรณ-
 กรรมแล้ว *ก่อนกลับบ้านเกิด* เป็นเรื่องสั้นที่กล่าว
 ได้ว่า มีเอกลักษณ์ มีความสมบูรณ์ในการประสาน
 รูปแบบให้กลมกลืนกับเนื้อหาเป็นตัวอย่างอันดีสำหรับ
 “ศิลปะเพื่อประชาชน” ซึ่งจะเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ ชุมรัศมี
 อันมัวหมองของ “ศิลปะเพื่อศิลปะ” ให้ดับแสงไปใน
 ที่สุด

ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ

กาพย์กลอนเหมาเจ๋อตุง
 ประไพ วิเศษธานี
 ทัพพนาราม, ๒๕๑๘
 ๒๕๕ หน้า ๑๕ บท

กาพย์กลอนเหมาเจ๋อตุง ในสยามพากย์ โดย “ประไพ
 วิเศษธานี” วางแผงสวยหรูด้วยปกสีรุ้งฟ้า จัดพิมพ์

โดย “ทัพพนาราม” เผยแพร่ในตลาดหนังสือตั้งแต่
 ๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๘ ผู้เรียบเรียงเป็นสยามพากย์อุทิศ
 หนังสือเล่มนี้ให้แก่ “มิตรสัมพันธ์ ไทย-จีน” นักเลง
 หนังสือที่ยังไม่ได้เล่มนี้มาครอบครอง ควรรีบตาม
 ตะครุบมาให้ได้

ลักษณะพิเศษเฉพาะของหนังสือเล่มนี้ มีสอง
 ประการคือ ประการแรก เป็นการแปลเรียบเรียง
 กาพย์กลอนของเหมาเจ๋อตุง เป็นภาษาไทย ด้วยกาพย์
 กลอนแบบไทยแท้แต่โบราณ รวมทั้งสิ้น ๓๗ บท
 ประการที่สอง หนังสือเล่มนี้มีได้มีลักษณะเหมือน
 หนังสือปลุกระดมมวลชนอย่างที่เราเห็นกันดาษดื่น
 หากมีลักษณะก่อนไปในทางวิชาการ ถ้าจะถือเป็น
 การปลุกระดม (ความคิด) ก็ถือเป็นการปลุกระดมชั้น
 กلاسสิก ส่วนที่เป็นกาพย์กลอนแท้ ๆ มีเพียงประมาณ
 ๕๐ หน้า ที่เหลืออีกประมาณ ๒๐๐ หน้า เป็นภาค
 ผนวก รวมทั้งสิ้น ๕ ภาค ภาคแรกเป็นอรรถาธิบาย
 กาพย์กลอนแต่ละบทอย่างละเอียดในแง่ฉันทลักษณ์
 ความเป็นมา สถานที่ เรื่องราว และความคิด ผู้ทำ
 อรรถาธิบาย คือ “ประไพ วิเศษธานี” ให้ชื่อภาค
 อย่างขริบขลุ่ยว่า “ฎีกาของผู้ฎีกา” ภาคที่สอง เป็น
 บทเทียบเสียงพยางค์ชนะ สระ และวรรณยุกต์ จีน-ไทย
 ภาคที่สาม คือ นามานุกรม (Index) ซึ่ง “ประไพ
 วิเศษธานี” เรียกว่า “สุจิ” ส่วนภาคที่สี่ มีชื่อว่า “แท่ง
 เกษียนในกาพย์กลอนที่แต่ง” เป็นคำแปลอรรถา-
 ธิบายเกี่ยวกับกาพย์กลอนบางตอนของเหมาเจ๋อตุงเอง
 และภาคสุดท้าย เป็นจดหมายของผู้แปลถึงเพื่อน
 ผู้หนึ่ง

กาพย์ กลอน เหมา เจ๋อ ตุง ใน สยาม พากย์ ชั้น นี้
 พิเคราะห์ดูวันเวลาที่ผู้แปลบันทึกไว้บ้างบางตอน พบ
 ว่าได้แปลเรียบเรียงและทำอรรถาธิบายในระหว่าง
 ก.ศ. ๑๙๖๘-๑๙๗๕ นับเป็นงานที่ใช้เวลานานมาก
 ที่เดียว มีข้อความยืนยันวีรยะอุตสาหะของผู้แปล ดัง
 ปรากฏในจดหมายถึงเพื่อนว่า

“ในการแปลหนังสือเรื่องนี้ ผู้แปลได้สนใจ
 ถ้อยคำทุกคำและหนังสือทุกตัว, ทั้งในภาษาจีน

และในภาษาไทย. ถ้อยคำทุกคำและหนังสือทุกตัว
 ในบทแปลมีหลักฐานรองรับและมีเหตุผลของมัน
 เองโดยตลอด.....ทั้งในด้านทฤษฎีอักษรศาสตร์,
 ในด้านประวัติศาสตร์, ภูมิศาสตร์และโบราณคดี,
 ทั้งในด้านวรรณคดีและกวีนิพนธ์, ตลอดจนถึงใน
 ด้านภาษาศาสตร์และนิรุกติศาสตร์, รวมทั้งด้าน
 ความเป็นจริงและความเรียกร้องต้องการทั้งเฉพาะ
 หน้าที่ยาวไกลของการปฏิวัติไทยจีน. โปรดทราบ
 ว่า มาตรฐานของเราคือ แปลกาพย์กลอนเหมา
 เจ๋อตุ๋งที่เป็นกาพย์กลอนจีนให้เป็นกาพย์กลอน
 เหมาเจ๋อตุ๋งที่เป็นกาพย์กลอนไทย; ไม่ใช่การถอด
 ความหรือการทำให้ง่าย, และก็ไม่ใช่การทำให้
 กลายเป็นของคาวๆ หรือให้กลายเป็นของสามัญ
 ไป.....”

(จดหมายของผู้แปลถึงเพื่อนผู้หนึ่ง—หน้า ๒๔๔)

ผู้ที่คุ้นเคยกับหลักการของ “วรรณคดีประชาชน”
 ถ้าหวังจะพบความเรียบง่าย แจ่มชัด ตรงไปตรงมา
 ในกาพย์กลอนเหมาเจ๋อตุ๋ง จะต้องผิดหวังเอามาก ๆ
 ประการที่หนึ่งนั้น เป็นเพราะกาพย์กลอนของเหมา
 เจ๋อตุ๋งเอง ในคันฉပ်เดิมแท้ ๆ ก็เป็นที่กล่าวขวัญกัน
 ว่าตีความยาก มีปราชญ์ตีความไปต่างๆ นานา แล้วก็
 ลงเอยว่า ผู้ที่จะอธิบายได้ถูกต้องตรงกับความเป็น
 จริงมีอยู่คนเดียว คือ เหมาเจ๋อตุ๋งเอง ส่วนกวีผู้เป็น
 เจ้าของนั้นเล่า ก็ได้มีหลักฐานปรากฏในจดหมายบาง
 ฉบับ เช่น ฉบับลงวันที่ ๑๒ มกราคม ๑๙๕๗ ว่า

“สิ่งเหล่านี้ (คือกาพย์กลอน) ตลอดมาข้าพเจ้ามิได้
 ยินดีที่จะให้เขาออกโฆษณาเป็นทางการ เพราะเป็น
 โคลงแบบเก่า, เกรงว่าจะเป็นการแพร่ตัวอย่างที่ไม่
 เหมาะให้โทษแก่เยาวชน; อนึ่งรสกลอนก็ไม่มาก, ไม่
 มีอะไรเด่น”

(ในจดหมายบางฉบับของเหมาเจ๋อตุ๋ง—หน้า ๒๓๘)

คำชี้แจงของกวีน่าจะเป็นการล่อตัว เพราะเมื่อ
 อ่านโดยตลอดพร้อมกับเปรียบเทียบกับฉบับภาษา
 อังกฤษเป็นบางบทแล้ว (จนใจที่ไม่รู้ภาษาจีน) พบว่า
 แต่ละบท มีรสกลอนลึกซึ้ง เป็น การแต่ง ทำนองสัจญ์-
 ลึกซึ้งนิยมเกือบจะทั้งหมด พร้อมกันนั้นเหมาเจ๋อตุ๋ง

ก็ได้ใช้นิทานปรัมปรา นิยายท้องถิ่น และเหตุการณ์
 ประวัติศาสตร์ ความเชื่อดั้งเดิมต่างๆ สอดแทรกอยู่
 มากมาย เพราะเหตุนี้เอง “ประไพ วิเศษธานี” จึง
 ต้องทำอรรถาธิบายประกอบยาวเหยียด

สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่ทำให้กาพย์กลอน
 เหมาเจ๋อตุ๋ง—สยามพากย์ ชาคความเรียบง่ายแจ่มชัด
 เพราะผู้แปลเรียบเรียง เป็นมือสมัคร เป็นนักอักษร
 ศาสตร์ผู้เชี่ยวชาญลึกซึ้งในภาษาจีนคือ รูด บาลีสัน-
 สกฤตและเจนจบในวรรณคดีโบราณของไทย ประสบ
 การณ์ที่ส่งสมมาหลากหลายเช่นนี้ จึงเป็นผลให้กาพย์
 กลอนจีนในสยามพากย์ มีลีลาเป็นแบบฉบับเทียบ
 เคียงวรรณคดีไทยสมัยอยุธยาตอนต้น พิจารณาเพียง
 บทลงท้ายก็เห็นฝีมือชัดเจน

กวีพจนานุกรมพากย์เพียง เพชรรัตน์,
 กลอกประกายพรายอรอด— รสรุ่ง;
 สยามพากย์ฝากกวีวัจน์ วรวิทย์,
 เรือนกนกนกเพชรพุ่ม เฟื่องฟ้ามหาสยาม ฯ

(อัฐภาคสถาน : ๑ กรกฎาคม ๑๙๖๕)

ในบางบท ผู้แปลใช้ศัพท์โบราณ ซึ่งนิยมใช้ในวรรณ-
 คดีสมัยอยุธยาตอนต้น เช่น “แต่งแ่ง”

สระสว่างทางท่าห้าคืบบิน,
 อยุธยาต้องพันประลองผ่อง;
 ทวยชิดาจีนใจเด็ดไม่ปอง
 ไม้รักของแต่งแ่ง, รักแต่ป็น...

(“ทหารบ้านหญิง”—หน้า ๓๗)

เชิงกลอนบางตอน เร้าอารมณ์ได้ลึกซึ้งมาก แสดง
 ว่าผู้แปลลอกเอาหัวใจของกาพย์กลอนเดิมออกมาได้
 ครบถ้วนกระบวนความ เช่น

ต้นภูคดลงเป็นธงศึก,
 ยอดภูคักกลองเร้าเป่าเขาขาน;
 อวิลัณณ์แน่นอะไรก็ไม้ปาน,
 ฝ้ายเรหาญตั้งมั่นขันหมพิ;

อันบ้อมคุขันแข็งแ่งไว้แล้ว,
 ทวยหาญแก้วขวัญตั้งผนัง;
 บนหัววางหยางเจ็ยต้นสนันดิน,
 ศักรูณแผ่นไปในกลางคั่น.

(“จึงกัทราน”—หน้า ๔)

กาพย์ฉบับบางท่อนก็พิสูจน์ให้เห็นฝีมือชั้นครูอย่างแท้จริง เห็นทั้งในคำการใช้คำ การสรรเสียงและความหมาย ให้ได้ภาพพจน์เด่นชัด พร้อมทั้งให้อารมณ์ลึกล้ำแบบไทยๆ ทั้ง ๆ ที่เป็นการแปลตัวต่อตัวจากภาษาจีน มีข้อบังคับทั้งด้านหลักการ อุดมการ เหตุการณ์ ฉาก สถานที่ เช่น

น้ำค้างแข็งขาวพรราวพนา	แดงใบไพรดา
ระคายพิลาสแลไสว	
หลากสรวรรคแสนขากรไกร	เกรี้ยวเคี้ยวพินไฟ
พิโรชทลิ่งถึงพรหม	
ฝนพั่งหลุกกั่งถั่งถม	หมอกอ้อยอ้อม
ก็อับไปทั้งพินผา	
บัดทหารหรือร้องก้องมา	ว่าที่แนวหน้า
จับตราขยจรันได้ตัว	
ซำศึกสองแสนแน่นนัว	เนียบเคลื่อนเคลื่อนควัว
ยกซำเข้าสู่กัไส	
ดูกลมหลุนหลุนหมุนไป	ดูจวงกว้างไฟ
พะพ้องอูยงกลางนภา	
แสนล้านกรรมกรชวานา	ประกาศก้องว่า
ร่วมกันกำจิตศัตร์	
บัดเพียบพระสุเมรุเชิงภู	พลาถิ่งแดงธุ
ระคะระคายหาวาไสว	

(“ข้อผู้การล้อมปราบใหญ่ครั้งที่หนึ่ง—หน้า ๑๐)

ไม่ต้องสงสัยว่า “ประไพ วิเศษธานี” คือผู้แปล *ภควัทคีตา* และ *จิตรา* เป็นคนเดียวกับผู้แต่งคู่มือ การแต่งกาพย์กลอนของไทยชื่อ *ศิลปการแห่งกาพย์กลอน* เป็นคนเดียวกับผู้บุกเบิกแนววิจารณ์วรรณคดีเชิงสังคมนิยมใน *วารสารอักษรศาสตร์* เมื่อยี่สิบกว่าปีก่อน เป็นเจ้าของบทกวีอันลือชื่อ “อีสานนับแสนแสนจะ หายผู้ใดหนอ” เป็นคนเดียวกับกวีผู้รจนาวรรณคดี คำฉันท์ยุคใหม่ *เราชนะแล้วแม่จ๋า* และเป็นคนเดียวกับผู้ที่ จิตร ภูมิศักดิ์ ยกย่องไว้เมื่อสิบปีก่อนว่า เป็น “มหากวีของประชาชน”

ตามคำบอกเล่าของ “ประไพ วิเศษธานี” เอง ขณะนี้เขากำลัง “ซักเซฟเนเจอร์อยู่” *กาพย์กลอนเหมา*

เจ็ดตุ้ง—สยามพากย์ ก็ทำขึ้น “ระหว่างเดินทาง..... ไม่มีหนังสือและอุปกรณ์ที่ใกล้มือเพียงพอ, จึงทำได้แต่เพียงอาศัยความทรงจำส่วนหนึ่ง; และเนื่องจากเวลาน้อย, จึงทำได้แต่เพียงอ่านหนังสืออย่างกระจัดกระจายไม่กี่เล่ม..... เท่าที่จะหาได้ในยามยาก ต้องพลัดที่นำค่าที่อยู่เช่นนี้อีกส่วนหนึ่ง...” (“จดหมายของผู้แปลถึงเพื่อนผู้หนึ่ง”—หน้า ๒๔๕)

“ประไพ วิเศษธานี” พิสูจน์ความเป็น “มหากวีของประชาชน” ด้วยการกระทำของเขาเอง เราอาจจินตนาการได้ว่า ขณะที่มือซ้ายของเขาถือปากกาและหนังสือรจนากาพย์กลอนอยู่นั้น มือขวาของเขาก็กำลังจับปืน อยู่ในดินแดนไม่ใกล้ไม่ไกลจากเรา อาจจะอยู่บนเทือกเขาสูงหรือบางครั้งก็อาจจะลงหุบห้วยลุ่มลึก ทั้ง ๆ ที่เขาอาจจะนั่งอยู่ในศาล เป็นผู้รักกาภพหมายอย่างเป็นทางการได้อย่างสบายๆ ในปัจจุบันทำไมเขาจึงเลือกทางเดินเช่นนี้... คำตอบหาได้ไม่ยากนัก ถ้าเพียงแต่เรามีจิตใจรักความเป็นธรรมและมุ่งต่อสู้เพื่อมนุษยธรรม

คุณค่าของ *กาพย์กลอนเหมาเจ็ดตุ้ง—สยามพากย์* เป็นสิ่งที่พบได้ ถ้าเราอ่านอย่างช้าๆ ขบคิดใคร่ครวญ และแน่นอนถ้ามีพื้นฐานความรู้ทางวรรณคดีไทยในระดับสูง คุณค่าในลักษณะเช่นนี้เป็นสิ่งที่ไม่อาจจะตำหนิผู้แปลได้เพราะเป็น เจตนารมณ์โดยตรงของผู้แปล แต่ก็น่าจะหวังว่า ควรจะมีกาพย์กลอนเหมาเจ็ดตุ้ง ฉบับภาษาไทยอีกสักสำนวนหนึ่ง ที่ใช้ภาษาสื่อความเข้าใจได้ง่ายๆ ดังที่ “ประไพ วิเศษธานี” ก็ได้ชี้แจงไว้ด้วยตนเองว่า

“ด้วยเหตุนี้ บทแปลและบทอธิบายที่พัฒนาจนนี้ไว้ จึงพึงถือได้แต่เพียงเป็นกระดานหกสำหรับผู้ที่เรื่องราวจะมาใช้ในการจัดทำให้ดีและสมบูรณ์ขึ้นในการต่อไปเท่านั้น”

ชลธิรา กลัดอยู่

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วรรณกรรมวิจารณ์ ตอนที่ ๑

รวิจวน อินทรกำแหง

สำนักพิมพ์ดวงกมล ๒๕๑๘

๒๒๖ หน้า ๒๔ บาท

เป็นหนังสือรวมบทความวิจารณ์หนังสือ ซึ่งส่วนใหญ่ลงเป็นประจำในนิตยสาร *คตมา* ในระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๓-๒๕๑๘ รวมทั้งหมดในตอนที่ ๑ นี้ ๒๘ เรื่อง ส่วนใหญ่เป็นหนังสือที่พิมพ์ออกมาไม่เกินในช่วง ๑๐ ปีที่แล้วมา มีบางเรื่องเก่ากว่านั้น แต่ก็เป็นหนังสือที่เป็นที่นิยมกันในสมัยนี้ เช่น *ผิวเหลือง-ผิวขาว* ของ ม.จ. อากาศ คำเกิง *สงครามชีวิต* ของ ศรีบูรพา เป็นต้น สิ่งที่นำสังเกตก็คือ “หนังสือ” ที่ผู้เขียนเลือกขึ้นมาวิจารณ์นั้นมักมาจากหลายประเภททั้ง นวนิยาย เรื่องสั้น เรื่องแปล (แหล่มในเมืองแขก แปลโดย “อมราวดี”) สารคดี (๒๑ วันในประเทศจีน - น.พ. หทัย ชิตานนท์) บทความวิจารณ์วรรณกรรม (ศิลปะวรรณคดีกับชีวิต - บรรจง บรรจงศิลป์) และแม้กระทั่งสรุปการอภิปรายที่ผู้เขียนได้ไปฟังมา เช่น การอภิปรายเรื่อง “แนวโน้มของนักเขียนไทยปัจจุบัน” เป็นต้น หนังสือเล่มนี้จึงแสดงให้เห็นถึงความสนใจของผู้เขียนที่มีต่อหนังสือทุกประเภทที่จะมีส่วนเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ แสดงถึงความเป็น “นักอ่าน” ของผู้เขียน ซึ่งทำให้ผู้อ่านทั่วไปพลอยได้รับความรู้อันกว้างขวางในแวดวงหนังสือไปด้วย

ผู้เขียนได้ออกตัวไว้ในคำนำของหนังสือว่า มิได้ตั้งใจจะให้ข้อเขียนในหนังสือเล่มนี้เป็นตัวอย่างการวิจารณ์หนังสือ หวังแต่เพียงว่า อย่างน้อยคงจะได้ให้ข้อคิดในวิธีการอ่านอย่างพินิจพิจารณาเพื่อไม่ให้เกิดการอ่านนั้นเป็นการทิ้งเปล่า ทั้งนี้ เพราะผู้เขียนเชื่อกันคุณค่าของหนังสือว่ามีส่วนในการศึกษาอบรม ให้ทั้งข้อคิด และเป็นเพื่อนคู่ใจ ทำให้ชีวิตมีความหมาย ดังนั้น บทวิจารณ์ต่างๆ จึงมีลักษณะหนักไปในเชิงแนะนำหนังสือแก่ผู้อ่าน โดยมุ่งที่จะชี้ให้เห็นประโยชน์อันผู้อ่านจะพึงได้จากหนังสือแต่ละเล่ม อันได้แก่ข้อ

คิดต่างๆ ที่มีประโยชน์ต่อชีวิตและสังคม ดังนั้นในบทวิจารณ์หนังสือรวมเรื่องสั้นของ สุวรรณี สุคนธา เรื่อง “บางทีพรุ่งนี้จะเปลี่ยนใจ” ผู้เขียนจึงยกเรื่อง “พินัยกรรม” ขึ้นมากล่าวเป็นเรื่องแรก และยกย่องว่า เป็นเรื่องที่ดีจับใจผู้อ่านอย่างยิ่ง “เป็นเรื่องสั้นที่เป็นเรื่องจริง จึงชวนคนอ่านให้อ่านด้วยอารมณ์ร่วม ด้วยความเห็นใจในความเศร้า ในความทุกข์ ในความอ้างว้าง และในภาระอันหนักของผู้หญิงที่พยายามจะนำพินัยหน้าที่ของแม่ให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ ในขณะที่เดียวกันก็ให้ความนับถือในความจริงใจที่แม่ได้พยายามปฏิบัติในหน้าที่ของ ‘แม่’ อย่างเต็มสติกำลัง ในอคมคติที่แม่ได้สอดแทรกไว้ในเรื่องการอบรมลูก และการมองชีวิตอย่างหนักสัที่ทรหด แม้จะสู้ไปและคร่ำครวญไป แต่ก็ไม่เคยถอยหลัง.....” หลังจากนั้น จึงวิเคราะห์เรื่องอื่นๆ ซึ่งให้คุณค่าในแง่ศิลปะ การบรรยายอารมณ์ ซึ่งนับเป็นลักษณะเด่นอย่างแท้จริงของ สุวรรณี สุคนธา หรือในบทวิจารณ์นวนิยาย เรื่อง “นายอำเภอที่รัก” ของ สี่ฟ้า ทั้งๆ ที่ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นข้อบกพร่องอย่างมากภายในแง่ศิลปะการประพันธ์เรื่อง ในบทสรุปก็ยังเน้นคุณค่าของหนังสือเล่มนี้ ในแง่ที่ให้ข้อคิดเกี่ยวกับความดี ซึ่งผู้เขียนเองก็ยอมรับว่า “แม้จะดูเป็นเรื่อง ‘พิสดาร’ ไปบ้าง แต่ก็ไม่มีความใคร่ที่จะสามารถปฏิเสธ ‘ความดี’ เสียได้” ดังนั้นจึงเห็นได้ชัดว่า ผู้เขียนเป็น นักอ่านที่ใจกว้าง และมุ่งมั่นให้ผู้อ่านคนอื่นๆ แสวงหาประโยชน์จากหนังสือให้มากที่สุด เพื่อไม่ให้เกิดการอ่านเป็น “การทิ้งเปล่า” ดังที่ท่านกล่าวไว้ในคำนำ อย่างไรก็ตาม ในการวิเคราะห์หนังสือแต่ละเล่ม ผู้เขียนได้ให้ภาพที่ค่อนข้างสมบูรณ์ของหนังสือสั้นๆ ด้วยการวิเคราะห์ทั้งในแง่ข้อคิดและศิลปะการประพันธ์อย่างสังเขป ซึ่งอาจเป็นแนวทางให้ผู้สนใจศึกษาโดยละเอียดต่อไป

นอกจากบทความที่เป็น การวิจารณ์หนังสือโดยตรงแล้ว มีอยู่หลายบทที่แสดงทัศนะของผู้เขียนในเรื่องการอ่านการวิจารณ์ เช่น บทที่ว่าด้วย “ข้อคิดจากการอ่านวรรณกรรม” “แรงบันดาลใจของกวี”

“วรรณกรรมกับชีวิต” “ทำไมจึงต้องมีช่องว่างระหว่างนักเขียนกับนักวิจารณ์” จากบทความเหล่านี้ ผู้อ่านอาจจะมองเห็นรสนิยมในการอ่านและแนวการวิจารณ์ของผู้เขียน และยังรู้สึกถึงความต้องการของผู้เขียนที่ใคร่จะประสาทรอยราวในปัจจุบัน ระหว่างวรรณกรรมเก่ากับใหม่ และระหว่างนักวิจารณ์ “หัวเก่า” กับ “หัวใหม่” อันเป็นปัญหาขัดแย้งอยู่ในแวดวงหนังสือปัจจุบัน ในบทความ “ทำไมจึงต้องมีช่องว่างระหว่างนักเขียนกับนักวิจารณ์” ผู้เขียนได้เสนอแนวทางประนีประนอมไว้อย่างลุ่มลุ่ม

“นักเขียน นักอ่าน นักวิจารณ์มิใช่ใครอื่นไกลที่ไหน..... ทั้งนักเขียน นักอ่าน และนักวิจารณ์ ต่างก็มีความรักในสิ่งเดียวกัน คือ “หนังสือ” และเพราะความรักนั้นจึงได้ช่วยกันสร้างสรรค์ ทุนถนอมและบำรุงรักษา แล้วเช่นนั้น ทำไมจึงต้องมีช่องว่างเกิดขึ้น โดยเฉพาะช่องว่างระหว่างนักเขียนกับนักวิจารณ์”

ผู้เขียนได้ยกภาระหน้าที่ให้นักอ่านเป็นผู้ประสาทรอยราวนี้ด้วยเหตุผลว่า ทั้งผลงานของนักเขียนและนักวิจารณ์ขึ้นอยู่กับคนอ่านและการประเมินคุณค่าของคนอ่าน ดังนั้น นักอ่านจะต้องอ่านหนังสือให้มากที่สุดทั้งอดีตและปัจจุบัน อ่านงานวิจารณ์ให้ทั่วถึงที่สุดจนสามารถเปรียบเทียบคุณค่าของหนังสือต่างๆ ได้อย่างเที่ยงธรรม นอกจากนี้ ในการกล่าวถึง “ธรรม” ของนักวิจารณ์ คุณประหนึ่งว่าผู้เขียนต้องการพูดกับนักวิจารณ์รุ่นใหม่โดยตรงที่ประกาศว่า หน้าที่ของหนังสือหรือศิลปะต้องรับใช้ชีวิตและสังคมแต่เพียงอย่างเดียว กล่าวคือ วรรณกรรมต้องรับใช้มวลชน

“นักวิจารณ์ก็มิควรละเลยต่อธรรมของนักวิจารณ์ เพราะธรรมในการวิจารณ์จะเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งมิให้เกิดอคติ และเป็นเครื่องเตือนสติว่าการวิจารณ์คือการวิจารณ์ มิใช่การกำหนดแควงขอบเขตของการเขียน” (หน้า ๑๒) ส่วนในบทความที่กล่าวถึงหนังสือศิลปะวรรณคดีกับชีวิต ของ บรรจง บรรเจิดศิลป์ ซึ่งจัดได้ว่าเป็นนักวิจารณ์แนวใหม่นั้น ผู้เขียนได้แสดงความยินดีไว้อย่างเปิดเผยว่า แม้บรรจง บรรเจิดศิลป์

จะได้เห็นในเรื่อง “ศิลปะเพื่อชีวิต” ไว้ในบทความของเขา แต่เขาก็ไม่ได้ปฏิเสธในแง่ที่ว่าศิลปะนั้นควรมีความงามประกอบด้วย (หน้า ๑๙) ในบทที่ว่าด้วย “วรรณกรรมกับชีวิต” ผู้เขียนได้จงใจความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับชีวิตโดยเน้นทั้งคุณค่าทางความคิดและศิลปะของวรรณกรรม ราวกับจะเตือนสตินักวิจารณ์และนักเขียนรุ่นใหม่ ที่มุ่งให้วรรณกรรมรับใช้ชีวิตโดยไม่เห็นความสำคัญของศิลปะ ผู้เขียนมีความฉลาดที่ยกเอางานของศรีบูรพาขึ้นมาวิเคราะห์ เนื่องด้วยศรีบูรพาเป็นนักเขียนที่คนรุ่นใหม่ยกย่องมาก ผู้เขียนพยายามชี้ให้เห็นว่าคุณค่าที่แท้จริงของวรรณกรรมของศรีบูรพา อยู่ที่ไหน

“จุดสำคัญที่มุ่งใจผู้อ่านที่เป็นส่วนน้อยของสังคมที่แม้จะถูกกระทบไปบ้างก็ตาม ก็ยังพลอยชื่นชมในงานเขียนของศรีบูรพาไปด้วย จุดสำคัญนั้นก็คือ เส้นห์ของฝีมือการเขียนของเขาที่เต็มไปด้วยความประณีต บรรจง ความสุภาพอ่อนโยน ฉะนั้น งานเขียนของเขาจึงฝังใจผู้อ่านได้ลึกและเนิ่นนาน และผู้อ่านก็ได้คล้อยตามความคิดของเขาไปโดยไม่รู้ตัว..... วรรณกรรมกับชีวิตจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นนอน และวรรณกรรมที่ประกอบด้วยข้อคิดที่เด่นชัด อันเป็นจริงที่ควรยอมรับ มีความงดงามด้วยศิลปะการเขียน ส่วนภาษาที่คมคายแซมด้วยความละเมียดละไม เช่นนี้จึงจะเป็นวรรณกรรมที่ทุกคนเห็นว่า มีความหมายต่อชีวิต เพราะเป็นวรรณกรรมเพื่อชีวิตโดยแท้”

จึงนับว่าผู้เขียนได้ทำหน้าที่เป็นนักวิจารณ์ที่มีใจกว้าง ยึดธรรมในการวิจารณ์ และสนใจหนังสือทุกประเภท พร้อมทั้งจะแสวงหาประโยชน์จากการอ่านความเป็นผู้มองโลกในแง่ดี ความมีใจกว้าง กอปรกับบทวิจารณ์ที่ไม่เป็นวิชาการจนเกินไปของผู้เขียน จึงทำให้ผู้อ่านเกิดความเพลิดเพลินไม่ตึงเครียด สิ่งที่เด่นอีกอย่างหนึ่งในหนังสือเล่มนี้คือ ส่วนภาษาของผู้เขียนเอง ซึ่งมีความไพเราะกลมกลื่น มีการเปรียบเทียบที่มีศิลปะ เช่น

“เรื่องนี้ (‘ปะทุอารมณ์ของผู้หญิงรัก’ และ ‘เขียนอดีตในห้องนอน’ ของ สุวรรณี สุคนธา) แม้จะลึกลับและของการเขียนเรื่องสั้น แต่ก็ไม่มีอาการหักมุมที่รุนแรงดำเนินไปเรื่อย ๆ แต่เขียนเหมือนการสืบคลานเขียนอสรพิษน้อยตัวนั้น” (หน้า ๓๕)

และ

“กรณี ไกรลาศ สามารถทำให้ผู้อ่านเข้าใจในเรื่องราว เหตุผล ความคิด ของ พ่อ แม่ และ ‘ฉัน’ ก็ด้วยวิธีการเขียนที่ลำดับความคิดออกเป็นขั้น ๆ เหมือนน้ำที่ไหลเรื่อย แต่มีกระแสที่พุ่งแรงพอที่จะให้เกิดการปะทะให้หยุดคิด แต่ไม่ถึงกับปะทะให้ผละห่าง” (หน้า ๑๕๑)

สรุปแล้ว *วรรณกรรมวิจารณ์* เป็นหนังสือที่ให้แง่คิดในการวิจารณ์หนังสือบางประการและความรู้เกี่ยวกับหนังสือต่าง ๆ ที่ออกใหม่ในปัจจุบัน เหมาะกับนักอ่านทั่วไป ไม่จำกัดเฉพาะผู้ที่สนใจในวรรณคดีโดยตรง

สุดา ภักษา
คณะศิลปศาสตร์ ธรรมศาสตร์

นิราศหนองคาย : วรรณคดีที่ถูกส่งเผา

สิทธิ ศรีสยาม

ผนวก นิราศหนองคาย ของ หลวงพัฒนพงศ์ภักดี พิมพ์ครั้งที่สอง ธันวาคม ๒๕๑๘ หนองแสงธรรม ๓๘๘ หน้า ๒๐ บาท

นิราศหนองคาย เป็นชื่อที่คงไม่ค่อยคุ้นหูคุ้นตานัก ไม่ว่าจะเป็นในหมู่นักอ่านวรรณคดี นักศึกษา หรือคนทั่วไป ชื่อของผู้แต่งคือ หลวงพัฒนพงศ์ภักดี นั่นก็ยิ่งห่างไกลจากความคุ้นเคยมากขึ้นไปอีก ที่ว่าดังนี้เพราะเมื่อเอ่ยคำว่า นิราศ คนส่วนมากก็ยังจะนึกเค้าโครงออกว่า เป็นงานประพันธ์ที่มีท่วงทำนอง

ไปในรูปแบบใด เมื่อได้ยินชื่อ นิราศหนองคาย ก็อาจจะนึกว่าเป็นนิราศเรื่องหนึ่งที่ไม่ค่อยได้รับความนิยมนัก ไม่เหมือนนิราศนรินทร์ หรือนิราศของสุนทรภู่ หรือเรื่องอื่นๆ ที่แพร่หลาย แต่ชื่อของผู้แต่งนั้นแทบจะไม่เคยแผ้วพานเข้ามาในความรู้จักหรือความสนใจเลยทีเดียว

นิราศหนองคาย เป็นนิราศสมัยไหน เหตุใดจึงถูกส่งเผา ข้อนี้คงเป็นจุดที่สามารถดึงดูดความสนใจของผู้ที่เห็นหนังสือเล่มนี้ได้ยิ่งกว่าที่จะสนใจเพียงชื่อ นิราศหนองคาย และเมื่อได้อ่านแล้วก็คงจะต้องนึกขบขัน สิทธิ ศรีสยาม (นามปากกาของจิตร ภูมิศักดิ์) ที่ได้นำเอาวรรณคดีเรื่องนี้มาสู่วงการ มิฉะนั้นก็คงจะสาบสูญไป ไม่มีใครเหลียวแล เพราะแม้แต่ในงานวิทยานิพนธ์ที่ค้นคว้าเกี่ยวกับวิวัฒนาการของนิราศ ก็มิได้พูดถึงนิราศเล่มนี้ ทั้งที่เป็นจุดสำคัญยิ่งจุดหนึ่งของวิวัฒนาการด้านเนื้อหาของนิราศ

หนังสือเล่มนี้แบ่งออกได้เป็นสองภาค คือ ภาคหลัก ได้แก่ “นิราศหนองคาย วรรณคดีที่ถูกส่งเผา” อันเป็นบทวิเคราะห์จากความเป็นมาของเรื่องราวทั้งปวง ตลอดจนลักษณะและคุณค่าของนิราศหนองคาย อย่างละเอียดลออชัดเจน รวมถึง ๑๑๖ หน้า แบ่งเป็นตอนสั้น ๆ ๑๐ ตอน ภาคที่สองซึ่งใช้คำว่า ผนวก เป็นตัวบทนิราศหนองคาย ของหลวงพัฒนพงศ์ภักดี (ทิม สุขยางค์) รวม ๒๕๘ หน้า และมีบทประวัติ หลวงพัฒนพงศ์ภักดี ซึ่งเป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระยาจักรพรรดิราชราชนาภาพ นำตัวเรื่องมาก่อน

บทวิจารณ์ของสิทธิ ศรีสยาม นั้น เป็นบทวิจารณ์ที่สมบูรณ์และเรียบเรียงไว้อย่างได้เนื้อถ้อยกระตือรือร้น เริ่มด้วยการกล่าวถึงลักษณะทั่วไปของนิราศ รูปแบบที่ติดถิ่นมาแต่เดิม วิวัฒนาการจากชั้น จินตนิยมอัตวิสัย (Subjective Romanticism) มาสู่แบบธรรมชาตินิยม (Naturalism) และจนถึงแบบอภินิยม (Realism) อันเป็นช่วงที่นิราศหนองคาย ปรากฏออกมาและถูกความกดดันทางกัวเมืองบีบบังคับให้จมหายไป

ตอนที่สองถึงตอนที่หก สิทธีกล่าวถึงรายละเอียดของเรื่องราวที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น อันเป็นเหตุให้นิราศหนองคายถูกส่งเผาในที่สุก ในครั้งนี้ สิทธิได้ค้นคว้าเอกสารหลายชิ้นด้วยกัน เพื่อศึกษามูลเหตุและความ เป็นไปของเหตุการณ์โดยละเอียด ประกอบกับข้อวินิจฉัยสภาพเหตุการณ์ในขณะนั้น จากทุกฝ่าย เช่น จากจดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน ภาค ๗ หน้า ๒๕๗-๒๕๘ ซึ่งว่าด้วยการกล่าวฟ้อง หลวงพัฒนพงศ์ภักติ ว่า เขียนนิราศล่องเกินสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ผู้มีอำนาจในบ้านเมือง นอกจากนี้ยังค้นจากราชการงานเบกษา ฉบับที่เกี่ยวข้องกับคดีความครั้งนี้ด้วย

จากเนื้อความในตอนที่สองถึงตอนที่หกนี้ ผู้อ่านจะได้ทราบความเป็นไปทั้งหมดของเหตุการณ์โดยละเอียด ช่วยให้เห็นชัดเจนว่า นิราศหนองคายกลายเป็นนิราศที่ถูกส่งเผา ด้วยเหตุผลใด ทั้งที่เป็นเหตุอ้างและเหตุจริง และทำให้เห็นชัดเจนขึ้นกันว่า วรรณคดีกับการเมืองนั้นมีบทบาทเกี่ยวข้องกันอย่างไร แม้ว่าจะมีการพยายามกักกัน หรือบิดเบือนอย่างไร ก็หนีไม่พ้นความจริงว่า วรรณคดีได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือในลักษณะต่างๆ กันตลอดมา สุดแต่ว่า วรรณคดีเล่มนั้นจะตกไปอยู่ในมือของฝ่ายใด หากอยู่ในมือของผู้มีอำนาจ เขียนสนับสนุนผู้มีอำนาจ ก็ได้รับการเผยแพร่ยกย่อง หากไปอยู่ในมืออีกฝ่ายหนึ่ง หรือเป็นเครื่องมือต่อต้านผู้มีอำนาจ วรรณคดีนั้นก็อาจถูกกำจัดไปโดยง่าย

ในตอนที่เจ็ด ถึงตอนที่เก้า เน้นในด้านโลกทัศน์ของผู้แต่งนิราศหนองคาย และ เนื้อหาอันเป็นจุดเด่นที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในนิราศหรืองานวรรณคดีชิ้นอื่น เช่น การพรรณนาการจ้อราษฎ์บังหลวง การหาकिनบนความทุกข์ยากของราษฎ์ โดยมีกรมการบ้านเมือง ตลอดจนพรรณนาการเดินทัพอย่างแท้จริง มิใช่การเดินทัพในละครหรือภาพเขียนที่แสดงแต่ความโอ้อ่าสง่างาม

ตอนที่สิบ สิทธิสรุปถึงคุณค่าของนิราศหนองคาย และความเสียหายในการที่ผู้แต่งไม่สามารถพัฒนา

ให้ก้าวหน้าต่อไป แต่กลับหันไปติดอยู่ในกรอบของค่านิยมเดิม คือ การได้รับการชบเลี้ยงจากเจ้านาย ทำงานไปตามบัญชาของเจ้านาย ทำให้ความสามารถเฉพาะตนถูกกลืนหายไปโดยสิ้นเชิง

ต่อจากนั้นมีภาคผนวกซึ่งว่าด้วยการตรวจชำระงานวรรณคดีชิ้นนี้ ของกรมศิลปากร สิทธิได้แสดงให้เห็นว่า กรมศิลปากรยังทำงานพลาดผิดเพราะความมักง่าย ไม่สมกับที่เป็นสถาบันที่ได้รับความเชื่อถือ สิทธิได้แสดงความรู้เกี่ยวกับหลักนิรุกติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ และความรู้ทางศัพท์ภาษาต่างๆ ตามความเชี่ยวชาญเฉพาะตัวที่มีอยู่ ซึ่งช่วยให้ผู้อ่านเห็นประจักษ์ว่า การศึกษาค้นคว้าและสำแดงความรู้อย่างถูกต้องชัดเจน ประกอบด้วยความพิถีพิถารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบนั้น เป็นอย่างไร

กล่าวโดยทั่วไป หนังสือเล่มนี้น่าสนใจอย่างยิ่งทั้งภาคหลักและภาคผนวก ซึ่งที่จริงจะถือว่าภาคใดเป็นภาคหลักหรือภาคผนวกนั้น ทำได้ยาก ทว่าบทนิราศหนองคายนั้น จะว่าไม่ค่อยมีรสทางวรรณคดีก็ว่าได้ สำนวนโวหารไม่มีอะไรเด่น บางตอนน่าเบื่อ หรือแสดงให้เห็นว่าผู้แต่งมีฝีมือยังไม่เข้าขั้นด้วยซ้ำ เช่น แยกคำเดียวกันไว้คนละวรรค

คนกองทัพจับไข้ได้พยา-

บาลบรรคาคณไช้ของให้ทาน (หน้า ๑๕๓)

เจ้าพระยาแม่ทัพประทับอิน-

ทริยเสด็จขึ้นข้างสำอางพราว (หน้า ๒๓๓)

การบรรยายความใช้คำมากแต่ได้ความน้อย เห็นได้ว่าแต่งไปเรื่อยๆ ไม่ได้มีการขัดเกลาแก้ไขให้กระชับ เช่น ตอนที่กล่าวถึงเจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ไชยทองตรา มาที่ตังกองทัพที่ท่าพระยาทศ

ท่านเจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์

ก็หนีบุลายราชทัตดเลขา

ท่านเจ้าคุณแม่ทัพที่รับมา

จิตปรีคาเบิกบานสำราญใจ (หน้า ๑๗๕)

บทคร่ำครวญ หรือที่เรียกว่า บทนิราศ ที่จะขาดไปไม่ได้ ในนิราศเรื่องนี้ก็มีอยู่อย่างผิดเต็มที่ เป็น

การรำพันอย่างพอให้ได้ชื่อว่า บทนิราศ ตามกรอบ
เดิมเท่านั้น จะหาที่ซืมไต่ยากเหลือเกิน

ความเด่นของนิราศเรื่องหนึ่งจึงมาตกอยู่ที่เนื้อหา
คิงที่สิทธิไต่กล่าวไว้ในตอนที่เจ็ด ถึง เก้า เช่น การ
กล่าวถึงความทุกข์ยากของทหารที่ต้องเดินทัพฝ่าฝน
และโรคภัยไข้เจ็บ ความขัดแย้งกันระหว่างผู้มีอำนาจ
ในบ้านเมือง ความเป็นอยู่ของราษฎร ความวุ่นวาย
ของชาวเมืองที่เป็นทางผ่านของกองทัพเหล่านั้น

ที่เด่นที่สุดคือ การแหวกกรอบวงล้อมของเนื้อหา
เดิมของนิราศเรื่องนี้ ผู้แต่งได้แสดงความเป็นจริง
ของเหตุการณ์ ตลอดจนความขัดแย้งทางความคิด
ความรู้สึกรู้สึกของผู้ที่ตกอยู่ในสภาพผู้น้อยอย่างลึกซึ้งชนิด
ที่ไม่เคยมีมาก่อน แม้จะมีข้อแย้งว่า ผู้แต่งลำเอียง
เพราะเป็นคนสนิทของเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง ผู้
เป็นแม่ทัพ เนื้อความในเรื่องก็มีการยกย่องสรรเสริญ
เจ้าพระยามหินทรฯ ตลอดเวลา แต่ทั้งนี้ก็ต้องคำนึง
ถึงว่า การบรรยายความตามเนื้อเรื่องนั้น มีลักษณะ
ของความจริงใจ (sincerity) ปรากฏอยู่เด่นชัดเกินกว่า
จะเป็นการเสแสร้งแต่งขึ้น ผู้อ่านลองเปรียบเทียบ
ระหว่างบทที่ว่าความทุกข์ที่จากครุฑ กับ การ
พรรณนาความยากลำบาก ความทุกข์ของทหารชั้นผู้น้อย
ตลอดจนความเดือดร้อนของราษฎรสามัญ ก็จะ
เห็นได้ชัดว่า มีชีวิตชีวาต่างกันเพียงไหน และแม้แต่
บทที่ยกย่องสรรเสริญเจ้าพระยามหินทรฯ เอง ก็ยังไม่
มีพลัง มีน้ำเสียงจริงใจเท่าการพรรณนาความยาก
ลำบาก หรือความดีอกดีใจของทหาร เมื่อได้กลับบ้าน
ด้วยซ้ำไป

ทั้งนี้ ก็เห็นจะต้องแสดงความคารวะต่อ สิริ
ศรีสยาม ผู้ที่ได้เบียดหุเบียดทานักศึกษาวรรณคดีตลอด
จนคนไทยทั้งหลายที่สนใจในวงการนี้ มิฉะนั้น นิราศ
หนองคายก็อาจมีค่าเป็นเพียงหนังสือเก่า ๆ ผืนจับอยู่ใน
หอสมุดแห่งชาติ หลวงพัฒนพงศ์ภักดีก็อาจเป็น
เพียงนักแต่งบทละครรำฝีมือพิน ๆ ที่ก้มหน้ารับใช้
เจ้านายไปจนตาย และเราก็จะมงงมายอ่านกันแต่ นิราศ
สุนทรภู่ นิราศนรินทร์ ไม่รู้จักจบสิ้น แต่เมื่อสิทธิ

ได้หยิบเอานิราศหนองคายมาวิเคราะห์อย่างละเอียด
ค้นคว้าหาหลักฐานประกอบการพิจารณาวิพากษ์-
วิจารณ์ในลักษณะที่เป็นงานวิชาการอย่างแท้จริงเช่น
นี้ วรรณคดีไทยก็จะไต่งานที่มีค่าเพิ่มขึ้นอีกชั้นหนึ่ง
(หรือที่จริงไม่ใช่เพิ่มขึ้น แต่ได้รู้จักคุณค่าอย่างแจ่ม
ชัด หลังจากที่ถูกบดบังและละเลยไปเสียนาน)

แต่ที่สำคัญกว่านั้น คือได้ทำให้การศึกษาศึกษาและการ
อ่านวรรณกรรมไทยเป็นไปอย่างมีชีวิตชีวา และด้วย
ทัศนะที่กว้างขึ้น บางทีอาจจะมีวรรณคดีเอก ๆ อีก
หลายชิ้นที่ยังตกค้างอยู่ในกองหนังสือเก่า ซึ่งเราจะ
ต้องช่วยกันนำมาบดฝืน ศึกษาค้นคว้า จัดลำดับวาง
ไว้ให้เหมาะสมแก่คุณค่าต่อไป

สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร
แผนกภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่มหนึ่ง

เพ็ชร สมิต (แปล)

East Asia : The Modern Transformation
by John K. Fairbank, Edwin O. Reischauer,
Albert M. Craig

โครงการตำรา สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย
๒๕๑๘

๒๑๔ หน้า ๕๓ บาท

การแปลหนังสือเรื่อง เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จาก
ต้นฉบับภาษาอังกฤษ ชื่อ East Asia : The Modern
Transformation ซึ่งคณะผู้แต่งได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้
ที่มีความรู้กว้างขวางเกี่ยวกับประเทศตะวันออกไกล
เป็นต้นว่าจีนและญี่ปุ่น ได้จัดแบ่งออกเป็น ๓ ภาค
ด้วยกัน คือ เล่ม ๑ ได้แก่บทที่ ๑ ถึงบทที่ ๓ เล่ม ๒
ได้แก่บทที่ ๔ ถึงบทที่ ๖ และเล่ม ๓ ได้แก่บทที่ ๗
ถึงบทที่ ๑๐ ดังนั้น หนังสือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
เล่มหนึ่งจึงเป็นเพียง ๓ บทแรกในจำนวน ๑๐ บท

ของ *East Asia : The Modern Transformation* ซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์สมัยใหม่ของเอเชียตะวันออกไกล โดยเริ่มตั้งแต่ศตวรรษที่ ๑๙ หรือเมื่อชาวยุโรปมาติดต่อกับโลกตะวันออกอันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งเรียกกันโดยทั่วไปว่าการเปลี่ยนประเทศให้ทันสมัย

ในบทแรก ได้กล่าวถึงสาเหตุของการขยายอิทธิพลตะวันตกว่า การที่ชาวยุโรปขยายอำนาจไปทั่วโลกในสมัยแรกๆ มีสาเหตุหลายประการ เช่น จุดประสงค์ในการค้า จุดมุ่งหมายในการเผยแพร่ศาสนา จุดประสงค์ในด้านชาตินิยมและบังเจกชนนิยม และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่มีมากกว่าเอเชีย โดยเฉพาะในด้าน การต่อเรือ และการผลิตอาวุธปืน เรื่องราวของการขยายอำนาจของชาวยุโรปในเอเชียเริ่มด้วยชาวโปรตุเกสใน ค.ศ. ๑๕๐๐ โปรตุเกสได้ฐานทัพที่หมู่เกาะโมลุกกะ และสามารถยึดมะละกาไว้ได้ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๕๑๑-๑๖๔๑ และขยายการติดต่อกับเอเชียอาคเนย์ไปถึงจีนและญี่ปุ่น ต่อจากชาวโปรตุเกสก็มีพวกสเปน ฮอลันดา และอังกฤษ ค.ศ. ๑๕๔๐-๑๖๔๐ เป็นช่วงเวลาที่การติดต่อกันระหว่างชาวยุโรปและเอเชียตะวันออกในด้านการค้าระหว่างประเทศเป็นไปอย่างรวดเร็วมาก ในการขยายอิทธิพลของสเปนและโปรตุเกสนี้ คณะผู้เผยแพร่ศาสนาก็มีบทบาทที่สำคัญมากเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม การแข่งขันระหว่างชนชาติยุโรปด้วยกันเองได้สร้างความยุ่งยากให้กับความสัมพันธ์ระหว่างชาติตะวันตกและเอเชียตะวันออก และการขยายอำนาจของรัสเซีย ก็ก่อให้เกิดแนวทางใหม่ ในการติดต่อกันระหว่างยุโรปกับจีน

ในบทที่ ๒ เป็นบทที่ว่าด้วยการบุกรุกและการจลาจลในประเทศจีน จีนเคยเป็นศูนย์กลางของความเจริญในโลกตลอดมา แวดล้อมด้วยชนชาติที่มีวัฒนธรรมต่ำกว่า และยอมรับวัฒนธรรมอันสูงส่งของจีน ชาวจีนเป็นชาติที่เคารพต่อขนบธรรมเนียมประเพณีเก่าๆ อิทธิพลต่างๆ ที่ได้รับจากชาวตะวันตกก็ไม่ได้ทำให้จีนมองเห็นการณโลกในความก้าวหน้า หรือใน

การพัฒนาประเทศ จีนในขณะนั้นมีระบบเศรษฐกิจที่คงที่มีลักษณะการปกครองที่ก่อให้เกิดความเฉื่อยชา ความไม่กระตือรือร้นในการบริหารงานของราชวงศ์ ซึ่ง การฉ้อราษฎร์บังหลวง และการกดขี่ของหมู่ข้าราชการ ภัยธรรมชาติ ความอดอยาก และความแร้นแค้นต่างๆ เหล่านี้ทำให้เกิดโจรผู้ร้าย การจลาจล ความวุ่นวาย อันเป็นผลให้เกิดการกบฏต่างๆ และมีสมาคมลับมากมายที่ก่อตั้งขึ้นมาต่อต้านราชวงศ์ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นชัดถึงความเสื่อมของรัฐบาลกลาง ราชวงศ์ซึ่งประสบกับความตกต่ำ ๒ ล้านด้วยกัน คือ การกบฏภายในและการรุกรานจากภายนอก สงครามฝิ่นระหว่างอังกฤษกับจีนใน ค.ศ. ๑๘๓๙-๑๘๔๒ เริ่มด้วยการที่รัฐบาลจีนพยายามทุกวิถีทางที่จะปราบการค้ำฝิ่น ซึ่งนำอันตรายมาสู่เมืองจีน และสิ้นสุดลงด้วยชัยชนะของอังกฤษและติคตามมาด้วยสนธิสัญญาที่ให้อิทธิพิเศษแก่ชนชาติตะวันตกในจีน ใน ค.ศ. ๑๘๕๔ อังกฤษ สหรัฐอเมริกา และฝรั่งเศส พยายามเจรจาแก้ไขปรับปรุงสนธิสัญญากับจีน ในข้อที่เกี่ยวกับการดำเนินงานของชาติที่ได้รับสิทธิพิเศษ ตามติดด้วยรัสเซีย รัฐบาลจีนจำต้องมีการ "ปฏิรูป" และในเมื่อการปราบกบฏบางส่วนจีนได้รับความช่วยเหลือจากต่างชาติ ในที่สุดจีนจึงต้องเปิดเมืองทำให้ชนชาติตะวันตกมาค้าขายได้สะดวกขึ้น

บทที่ ๓ ว่าด้วยญี่ปุ่นตอบโต้อิทธิพลตะวันตก หลังจากที่ญี่ปุ่นปิดประเทศมาประมาณศตวรรษครึ่ง ก็ถูกเรียกร้องให้เปิดประเทศเพื่อติดต่อกับค้าขายและเพื่อสัมพันธ์ไมตรีเช่นเดียวกับจีน ในที่สุดก็ตกลงทำสนธิสัญญาซึ่งไม่เท่าเทียมกันเช่นที่ได้บังคับจีนมาแล้ว แต่การตอบสนองอิทธิพลตะวันตกของญี่ปุ่นเร็วกว่าและมากกว่าจีน ทำให้ได้รับอิทธิพลที่ไม่รุนแรงเท่าในเมืองจีน ไม่มีสงคราม ไม่มีการค้าหนึ่ภาษ ไม่มีการเสียสิทธิในดินแดนต่างๆ ไป เมื่อนายพลจัตวาเพอร์รี่ แห่งสหรัฐอเมริกา นำกองเรือมาญี่ปุ่นในปี ๑๘๕๓ ก็ไม่มีการเสียชีวิต และตกลงกันได้อย่างสันติ ความสำเร็จของญี่ปุ่นมาจากสาเหตุดั้งเดิมหลายประการคือ

การที่เป็นประเทศหมู่เกาะทำให้ญี่ปุ่นยอมรับหรือขอ
ยืมวิธีการทางเทคโนโลยี และวัฒนธรรมจากประเทศ
บนพื้นแผ่นดินใหญ่มาตั้งแต่แรก และองค์การทาง
สังคมก็ช่วยให้ญี่ปุ่น มีลักษณะที่จะตอบรับ อิทธิพล
ตะวันตกได้ดีกว่า สังคมแบบศักดินาที่มีระเบียบแบบ
แผนของญี่ปุ่นนั้น มีความจงรักภักดีเป็นเครื่องผูกพัน
กันนั้น ความรับผิดชอบของชาวจีนต่อวิถีชีวิตตาม
ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมจึงต่อสู้อความ
สวามิภักดิ์ในระบบศักดินาของญี่ปุ่นไม่ได้ ในอันที่จะ
สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ที่จำเป็นต่อชาติ
สมัยใหม่ ในขณะที่ปัญญาชนชาวจีนพยายามผลักดัน
ตะวันตกออกจากความคิดของตน ฝ่ายญี่ปุ่นกลับสนใจ
ในวิทยาการตะวันตกและในฐานะที่เคยเป็นนักรบสมัย
ศักดินา ก็มีความเข้าใจเทคโนโลยีทางการทหารมาก
กว่าผู้นำปัญญาชนในเมืองจีน ญี่ปุ่นไม่เคยแพ้สงคราม
เพราะตนได้เริ่มรู้สึกถึงความบกพร่องทางทหารของ
ตนเสียก่อน เหตุผลอีกประการหนึ่งที่ทำให้ญี่ปุ่นแสดง
ปฏิริยาตอบสนองได้รวดเร็ว ก็เนื่องจากเป็นเกาะ
เล็กๆ และสามารถติดต่อกันอย่างใกล้ชิดได้โดยทั่วถึง

เป็นเรื่องน่าแปลกอีกอย่างหนึ่งที่ญี่ปุ่นเป็นประ-
เทศเดียวในบรรดาประเทศตะวันออกในศตวรรษที่ ๑๙
ที่ตอบโต้อิทธิพลตะวันตกด้วยแรงผลักดันของลัทธิ
ชาตินิยม คือญี่ปุ่นนั้นรู้ความจริงตั้งแต่ต้นว่า ตนเป็น
เพียงส่วนน้อยในวงล้อมของอารยธรรมเอเชียตะวัน-
ออกเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ เช่นจีน และเพื่อชด
เชยสิ่งนี้ จึงเริ่มเน้นถึง “ความเป็นหนึ่ง” และ “ความ
ดีเลิศ” ของตน อันเป็นผลให้ญี่ปุ่นตอบโต้ชนชาติ
ตะวันตกด้วยการเริ่มพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์ตะวันตก
และปรับปรุงเทคโนโลยีให้ทันสมัย ซึ่งประเทศทาง
เอเชียยังขาดอยู่ ภายในศตวรรษที่ ๑๙ ญี่ปุ่นเป็นชาติ
ที่มีเศรษฐกิจที่ก้าวหน้า และร่ำรวยที่สุดในเอเชีย
และพร้อมที่จะเตรียมตัวเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจใน
ระยะต่อไป ญี่ปุ่นประสบความสำเร็จในการรวมองค์

การทางการเมืองเข้ามาสู่ส่วนกลางร่วมกัน การล้ม
ระบบโชกุนและ “การฟื้นฟูจักรพรรดิ” นั้นมีความ
สำคัญอยู่ สัตยาริษฐานข้อสุดท้ายในจำนวน ๕ ข้อของ
จักรพรรดิพระองค์ใหม่คือ “จะแสวงหาความรู้ต่างๆ
ทั่วโลก เพื่อนำมาสนับสนุนการปกครองของจักร-
พรรดิ” ญี่ปุ่นไม่ได้ละเลืงความรู้สึกต่อต้านต่างชาติที่
เคยมีมาแต่ก่อน แต่ตั้งใจที่จะใช้วิธีการที่ฉลาดกว่า
กับชนต่างชาติ เมื่อการบ่อนกั้นประเทศจากชนชาติ
ตะวันตกนั้น อยู่ที่มีการสร้างรูปแบบ “ประเทศที่มั่งคั่ง
และเข้มแข็งทางการทหาร” ญี่ปุ่นก็จะพัฒนาประเทศ
ให้ทันสมัยและเข้มแข็งด้วยการใช้ความรู้ตะวันตก

หนังสือเล่มนี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการ
เปรียบเทียบปฏิริยาตอบสนองอารยธรรมตะวันตกของ
จีนและญี่ปุ่นซึ่งใช้เวลานาน และสิ่งแวดล้อมในประ-
เทศดังกล่าวก็แตกต่างกันออกไป เราจะไม่เข้าใจ
ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศในแถบเอเชียให้ทันสมัย
ถ้าไม่ศึกษาอารยธรรมตลอดจนขนบธรรมเนียม
ประเพณี รวมทั้งเข้าใจลักษณะต่างๆ ที่เด่นในแต่ละ
กรณีด้วย หนังสือเล่มนี้ได้แสดงให้เห็นว่า แรงผลักดัน
ในการปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยนั้น ส่วนใหญ่มา
จากทางตะวันตก และบางส่วนก็มาจากความเปลี่ยนแปลง
ทางสังคมและการเมืองภายในของแต่ละชาติเอง
และได้บรรยายถึงภูมิหลังต่างๆ ในกรณีของจีนและ
ญี่ปุ่นโดยละเอียด ทั้งในแง่การเมือง เศรษฐกิจและ
สังคม จึงนับว่าเป็นหนังสือที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประ-
เทศทั้งสองนี้อย่างดีด้วย เหมาะสำหรับการค้นคว้า
เพื่อให้เข้าใจถึงความเป็นมาของระบอบการปกครอง
ของจีนและญี่ปุ่นในปัจจุบัน ซึ่งก็ดูเหมือนจะเป็นที่
ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า ความรู้เรื่องเกี่ยวกับ
ประเทศทั้งสองนี้จำเป็นเพียงใดสำหรับคนไทย

เสาวรส ณ บางช้าง
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ครูเทพ

ชลธิรา กลัดอยู่ (บรรณาธิการ)

โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ๒๕๑๘
๓๐๕ หน้า ๑๕ บาท

ครูเทพ หรือเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) เป็นชื่อที่คุ้นหูคนไทยมากที่สุดชื่อหนึ่ง และก็มีคนไทยเป็นจำนวนหลายแสนที่เป็นลูกศิษย์ลูกหาของครูเทพ เพราะครูเทพเคยดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการ และก็ได้แต่งตำราเรียนที่กระทรวงธรรมการหรือกระทรวงศึกษาธิการในเวลาต่อมาใช้เป็นแบบเรียนเป็นเวลานาน

ครูเทพเป็นคนรุ่นเก่าเกิดตั้งแต่ต้นรัชสมัยรัชกาลที่ ๕ มีชีวิตการทำงานที่รุ่งโรจน์ในสมัยรัชกาลที่ ๖ และสิ้นชีวิตในสมัยรัชกาลที่ ๘

แต่ในค่านิยมความคิดของครูเทพนั้น เราไม่อาจจะกล่าวถึงท่านได้ว่าเป็นคนรุ่นเก่าเลย ท่านสนใจวิพากษ์วิจารณ์สังคมในทุกด้านไม่ว่าจะเป็นการศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม

ครูเทพเคยพูดถึงการเผาตำราเรียนไว้มนานแล้วว่า

“วิชาเรียนไม่เปลี่ยนตามสมัย
แบบเรียนต้องเผาไฟกันเสียบ้าง
สิบปีเรียนเสียเวลาวิชาค้าง
ไม่สมอย่างอยู่โลกศิวิไลซ์
ยังเชื่อง่าย, ยังไม่เคารพเหตุ,
ไม่วิพากษ์เพิ่มสังเกตก่อสร้าง,
จึงครองเขลาเผ่าหลงมงงไป
คามวิสัยป่าเถื่อนเหมือนก่อนกาล”

หรือไม่ก็พูดถึงโคโนเสาร์สัตว์ล้านปี ว่าคนที่ล้าหลังไว้นานแล้วเช่นกันว่า

“โคโนเสาร์ยักษ์มารกลานกลากล่า
อยู่บุกน้ำหลายหลากมากนักหนา
สัตว์สี่เท้าเลือดเย็นเช่นพระยา
นาคมังกรกระฉ่อนหล้าเราเฝ้าเอง

กับเลื่อยกลานก่อนกาลมนุษย์เกิด
สัตว์เลือดร้อนเอากำเนิดเกิดโจงเฉง
วิทยาศาสตร์ขานลั่นลั่นนี่
พิสูจน์มีเชื้อได้ไม่ใช่เภา
บุญฤทธิ์ได้แล้วรักษาไว้
อย่าให้ใครแย่งได้เหมือนก่อนเก่า
ภัยที่พอเห็นได้ไม่มีเค้า
นอกจากเรากิเลสหนาฆ่าตัวตาย”

นี่เป็นสิ่งที่คนที่ไม่รู้เรื่องประวัติศาสตร์ไทยอะอะไว้วายขึ้นมาเมื่อชบวนการนิสิตนักศึกษาวิพากษ์วิจารณ์ตำราเรียนและคนล้าหลัง ภายหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ทั้งๆ ที่คนเก่ากว่านักหนาอย่างครูเทพก็ได้สังเกตเห็นว่า สังคมมนุษย์จะต้องเจริญก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลา มิฉะนั้นแล้วก็ไม่สามารถจะดำรงความเป็นสังคมที่ติงามได้

ครูเทพ หนังสือประเภทชีวิตและผลงานที่อาจารย์ชลธิรา กลัดอยู่ เป็นบรรณาธิการรวบรวมนั้นเป็นหนังสือที่ดีมากเล่มหนึ่ง และเป็นหนังสือเล่มแรกที่วิเคราะห์ชีวิตและผลงาน ของบุคคลสำคัญไทย เช่น ครูเทพอย่างจริงจัง มิใช่แต่เพียงการสรรเสริญเยินยออย่างเลิศลอยเสียทุกด้าน

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยบทความทั้งหมด ๒ บท โดยมองครูเทพในด้านต่างๆ กัน ตั้งแต่ชีวิต วรรณกรรม บทละคร การเมือง และการเศรษฐกิจ อันเป็นเครื่องสะท้อนตัวครูเทพเป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม บทความต่าง ๆ ที่นำมารวมนั้นมีคุณภาพต่างกัน มีบทความบางบทที่ดีกว่าอันอื่นไปคือ “บทสำรวจชีวิตและผลงานของครูเทพ” เนื่องจากการบรรยายในทำนองบอกเล่าและขาดการวิเคราะห์ ส่วนอีก ๒ บท คือ “เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีกับคุณย่าเพ็ง” และ “บทละครของครูเทพ” นั้นแม้จะมีการวิเคราะห์อยู่บ้างก็ตาม แต่ก็ยังอยู่ในลักษณะวงแคบ มิได้เชื่อมโยงกับประเด็นอื่น ๆ ทำให้ขาดภาพที่อยู่ในวงกว้างออกไป

ส่วนบทความที่นอกเหนือจากนั้นนับว่าอยู่ใน
เกณฑ์ที่ คือ “วรรณกรรมคำสอนของครูเทพ” โดย
ชลธิรา กลัดอยู่ “โคลงกลอนของครูเทพ: ศิลปะเพื่อ
ชีวิต” ของ อวยพร มลทินทางกร บทความทั้งสองนำ
เอาวรรณกรรมของครูเทพมาวิเคราะห์ทำให้เห็นวิธี
คิดของท่าน และยังเห็นความเปลี่ยนแปลงทางการ
เมืองใหม่กว้างอีกด้วย

บทความสองเรื่องสุดท้าย “โลกทัศน์ทางการ
เมืองในวรรณกรรมของครูเทพ” โดยชัยศิริ สมทวนิช
และ “ความคิดเห็นทางเศรษฐกิจของครูเทพ” โดย
นิศยา มาพึ่งพงศ์นั้น น่าจะถือว่าเป็นการวางแนวทาง
ของการศึกษามุคผลสำคัญของไทยอย่างจริงจัง ทำให้
เห็นงานและความคิดของเขามิที่ต่อสภาพทางสังคม
แต่ละยุคซึ่งสร้างความกระจำให้กับผู้อ่านได้อย่างมาก
แทนการมองเห็นแต่บุคคลคนเดียวโดดๆ ซึ่งคุประหนึ่ง
ลอยฟ่องอยู่เหนือความเปลี่ยนแปลงทางสังคมใดๆ อัน
เป็นลักษณะของงานประเภทชีวประวัติที่เราพบเห็น
อยู่ดาษดื่น

ข้อที่น่าสังเกตของหนังสือเล่มนี้ทั้งหมดก็คือ มี
แนวที่เน้นหนักทางด้านวรรณกรรมและการเมือง ซึ่ง
เป็นการเบียดแนวหนังสือประเภทคังกล่าวได้เป็นอย่างดี
แต่ก็น่าเสียดายที่บทบาทของครูเทพในฐานะนัก
การศึกษาของคนที่เป็นครุฑนท้าวบ้านท้าวเมือง มิได้
รับการเน้นให้เห็นในบทความใดเลย ส่วนใหญ่มักจะ
กล่าวอย่างผ่านๆ ไปเท่านั้น ทั้งๆ ที่บทบาทนั้นนี้
ของครูเทพ เป็นประเด็นที่เกือบจะสำคัญที่สุด และ
เป็นประเด็นที่ทำให้ครูเทพเป็นที่รู้จักกันอย่างดีตั้งแต่
ในอดีต

ผู้วิจารณ์เชื่อว่าหนังสือครูเทพน่าจะได้รับการต้อนรับ
รับจากบรรดานักอ่านทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่เป็นอย่างดี
ครูเทพเป็นบุคคลน้อยคนที่เรามีอยู่ที่พอจะถือว่าชีวิต
และงานของท่านน่าสนใจศึกษาทั้งในทัศนะเก่าและ
ใหม่ได้เป็นอย่างดีมาก

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ
คณะศิลปศาสตร์ ธรรมศาสตร์

ส่องไทย : วรรณกรรมร่วมสมัยของไทย

ชลธิรา กลัดอยู่ (บรรณาธิการ)

สำนักพิมพ์ศึกษาศยาม

หนา ๑๙๐ หน้า ราคา ๔๕ บาท

“...ในฐานะที่เป็นรูปการจิตสำนึก งานทางศิลปะ
วรรณคดีล้วนแต่เป็นผลผลิตทางการสะท้อนชีวิตสังคมที่แน่
นอน ที่มีอยู่ในสมองของมนุษย์ทั้งนั้น...” นี่เป็นความ
หมายของวรรณคดีหรือวรรณกรรมในความคิดเห็น
ของนักศึกษานักเขียนหลายคนในยุคสมัยของเรา และก็
จากความคิดเบื้องต้นนี้เองที่เป็นความตั้งใจส่วนหนึ่ง
ของหนังสือเล่มเกือบล่าสุดของอาจารย์ชลธิรา กลัดอยู่

การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในช่วง ๑๔ ตุลาคม
๒๕๑๖ ส่งผลสะท้อนต่อโครงสร้างของสังคมทั้งใน
ระดับย่อย อาจารย์ชลธิราเองก็ให้ความสนใจกับ
วรรณกรรมร่วมสมัย ส่วนหนึ่งได้รับผลกระทบจาก
การเปลี่ยนแปลง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ซึ่งอาจารย์
ชลธิราถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิวัติทางวัฒนธรรม
ของไทย (หน้า ๔ และหน้า ๓๔)

ส่องไทย ประกอบด้วยงานเขียนในรูปแบบต่างๆ
กันจำนวนถึง ๔๑ ชิ้น ซึ่งผลิตโดยนักเขียนที่มีอาชีพ
ต่างๆ กันมากมาย งานเขียนทั้ง ๔๑ ชิ้น เขียนขึ้นใน
ช่วงระยะเวลาที่แตกต่างกันถึง ๑๐ ปี คือตั้งแต่ พ.ศ.
๒๕๐๗ จนถึง พ.ศ. ๒๕๑๘ (ในเดือนสิงหาคมซึ่ง
เป็นเดือนที่ไล่เลี่ยกับที่หนังสือเล่มนี้ออกสู่ท้องตลาด)
อย่างไรก็ดี ๓ ใน ๔ ของงานทั้ง ๔๑ ชิ้น ก็เป็นการ
ส่องดูไทยหลัง ๑๔ ตุลาคมว่า “...กำลังมีปัญหอะไร
ตรงจุดไหน โครงสร้างสังคมไทยกำลังมีสภาพอย่างไร
เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหรือไม่ ค่านิยมของสังคมไทยเป็น
อย่างไร และมีแนวโน้มจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ฯลฯ...”
(บทนำและ หน้า ๔)

ส่องไทยแบ่งออกเป็น ๑๐ บท โดยเริ่มจากบทนำ
เสนอ ซึ่งเป็นการกล่าวถึงความหมายของวรรณกรรม
หน้าที่ ในระดับต่างๆ ของวรรณกรรม ประโยชน์ของ
ส่องไทยหนังสือรวมวรรณกรรมร่วมสมัย วิธีจัดเรื่อง

ในเล่ม แล้วก็ลงท้ายด้วยคำออกตัวของบรรณาธิการ ส่วนอีก ๔ บทที่เหลือก็เป็นการจับบทความที่บรรณาธิการเห็นว่ามีส่วนที่ร่วมกันอยู่ ให้อยู่ในบทเดียวกัน ซึ่งก็ได้แก่เด็กคือปัจจุบัน ผู้หญิงก็เป็นคนเหมือนกัน เขาถูกผ่านไปด้วยกาลเวลา วิกฤตการณ์ชาววัด คน เป็นพิษ เสียงของการเปลี่ยนแปลงพีชพันธ์แห่งการต่อสู้ กลไกแห่งรัฐและเริ่มต้นที่จุกจบ โดยในแต่ละประเด็นหรือแต่ละบทบรรณาธิการก็จะมีคำนำย่อยสั้นๆ นำอยู่

บรรณาธิการเริ่มส่องไทยร่วมสมัยด้วยเรื่องเด็ก ซึ่งบรรณาธิการเห็นว่าถึงปัจจุบันเด็กกำพร้าของคุณ สุพจน์ แจ็งเร็ว (๒๕๑๘) และเด็กชายแดงของสุรัชย์ จันทิมาท (๒๕๑๒) เป็นเด็กที่ยืนหนึ่งๆ ให้เราดู ส่วน หนูหนอนของศราวาก (๒๕๑๗) นั้น ก้าวออกไปเป็น กบฏในโรงเรียน และแนวทางการต่อสู้ของขบวนการ นักเรียนของคุณสนทิต พิเชียรเจริญ (๒๕๑๗) ก็เป็นการชี้แนะแนวทางของการต่อสู้ของนักเรียนอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตามก็เป็นที่น่าสังเกตว่า การต่อสู้ใน บทนี้กล่าวแต่เพียงการต่อสู้ของเด็กในโรงเรียนเท่านั้น

จากเด็กก็ต้องพูดถึงผู้หญิง บรรณาธิการเริ่มกล่าวถึงผู้หญิงว่า “ผู้หญิงก็เป็นคนเหมือนกัน” เพื่อจะนำไปสู่ “หญิงใหม่” ที่เท่าเทียมกับเพศตรงข้ามในสังคม

ผู้หญิงพลาศคิกของคุณรงค์ วงษ์สวรรค์ (๒๕๑๗) เป็นไต่อย่างมากที่สุดจินตนาการของความล่มสลาย ทางศีลธรรมในสังคมทุนนิยม ซึ่งตัวคุณรงค์เองก็เป็นไต่อย่างมากที่สุดคนที่เดินหลงทางอยู่ในความมืด คุณ น้ำทิพย์ ปณิธาน กล่าวถึงผู้หญิง (๒๕๑๘) ในความหมายของปรัชญาซึ่งยากแก่การเข้าใจภายใต้ชื่อว่า “ก่อนจะเข้าใจ” ส่วนคุณจิระนันท์ พิศปรีชา ยก ปัญหาโสเภณี (๒๕๑๘) ขึ้นมาเป็นตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นภัยของสังคมคนกินนอน และเพื่อชี้ทางออกจากวัฏจักรสังคมดังกล่าวนี้โดยวิถีการต่อสู้ทางทหารเมือง ซึ่งได้แก่การต่อสู้ทางชนชั้นผู้หญิงของคุณกัลยา (๒๕๑๖) ก็ได้เดินทางไปบนเส้นทางเดียวกันกับผู้หญิงของคุณ

จิระนันท์ แม้จะยังมองตามการต่อสู้ได้ไม่ชัดเจนเท่า ก็ตามที่

แล้วก็ตามถึงคนชรา แคนเป็นคนแก่คนแรกของ บทนี้ คุณตฤยเทพ สุวรรณจินดาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ เล่า เรื่องนี้คล้ายกับการวาดภาพแบบอิมเพรสชันนิสม์ตาม สโตล์ฝรั่ง ภาพรักษาความ “หน้าย” ได้ก่อนข้างจะตี ที่เดียว คุณยายที่หาบเร่ขายของไปตามถนนของคุณ จำง แซ่ตั้ง (๒๕๑๗) เป็นเรื่องราวที่เปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างอย่างมากภายในสังคมเราวันนี้ ส่วน ญาของคุณอังคาร กัลยาณพงศ์ (๒๕๑๙) ไม่ค่อยต่าง จากแคนของคุณตฤยเทพเท่าไรนัก นอกจากว่าวิธีการ ของคุณอังคารเป็นแผนที่เป็นไทยกว่าเท่านั้นเอง

ในขณะที่เสียงบ่นจากวัดว่าพุทธศาสนาเสื่อม เพราะคนทุกวันนี้มีศีลธรรมเสื่อม เสียงจากส่องไทยก็ร่วมบ่นด้วยเช่นกันว่าแท้จริงความเสื่อมของศาสนา นั้นที่อยู่ทีตัวศิษย์ตถาคตนี้เอง คุณตีพร้อม ไชยวงศ์-เกียรติ (๒๕๑๙) เป็นคนแรกในบทนี้ที่ตั้งคำถามต่างๆ มากมายต่อบรรคานักบวชทั้งหลาย เพื่อจะนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่านักบวชนั้นเสื่อมในขณะที่ศาสนายังบริสุทธิ์อยู่ ส่วนศรีดาวเรือง (๒๕๑๘) นั้นก็ลุกขึ้นถามกับเจ้าอาวาสที่อ้วนพีว่า “นี่หรือคือวัดซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของผู้ทรงศีล...” (หน้า ๑๐๕) ซึ่งพระมหาพิจิตร พันธบุรี ตำนาก็ตอบเอาไว้ว่า “...วัดอารามอันกว้างใหญ่ไพศาล ตลอดจนโบสถ์วิหาร... ก็จักกลายเป็นกองฟอน... รถ เบ็นซ์ดีดแอร์และห้องนอนประดับม่านสีชมพู... ก็จะถูก เป็นไฟ...” (หน้า ๑๑๑)

น้ำเสียงของคุณสุลัดักษณ์ ศิวรักษ์ในพ.ศ. ๒๕๑๙ เกี่ยวกับเรื่องการประยุกต์สถาบันทางพุทธศาสนา มาใช้ในสังคมไทยปัจจุบันค่อนข้างอย่างไรพิกล “...ที่ทำได้ ก็ต้องทำไป เท่าที่ความสามารถจะอำนวย ถ้าทำได้ อย่างนี้ ก็เท่ากับว่าประยุกต์พระศาสนามาใช้กับสังคมไทย ได้ในสภาวะที่เป็นอยู่นี้...” ซึ่งในพุทธศาสนาปัจจุบัน โกรๆ ก็คงจะตอบคุณสุลัดักษณ์ได้ฉับไวว่า เราจะต้องประยุกต์พุทธศาสนาแน่ แต่ปัญหาอยู่ตรงที่ว่าจะประ-

ยุคกักกันให้เป็นอย่างไร ซึ่งเห็นจะต้องถกเถียงกันอีกนาน

เมื่อสังคมทุนนิยมเป็นพิษ วัคเป็นพิษ คนก็เป็นพิษด้วย คาวกลางคืน ของจิตร ภูมิศักดิ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗ ยิ่งก่นกับสมัยอยู่ เพราะจิตรมองสังคมที่เป็นพิษเอาไว้ครอบคลุมมาก สังคมไทยซึ่งมีศีลธรรมที่วิปริตนั้นเนื่องมาจากอิทธิพลของวัฒนธรรมที่เลวร้ายของตะวันตก และที่มันสามารถดำรงอยู่ได้ก็เพราะความฉ้อฉลตายในสังคมไทยนี้เอง "...เอ้ามาละเว่ย มาละเว่ย มาเดินแมงมุม ก็ขี้มหลังคา ตำรวจท้องที่ไหนไม่มีลูกกะตา หรือว่าเพื่อนั่งห้อยบับอะไรเสี่ยละเว่ย ตะลาลี้" (หน้า ๑๕๑) ซึ่งจิตรก็ได้ชี้ทางการแก้ไขไว้อย่างชัดเจนทั้งในพุทธศักราชนั้น และเรายังคงไข้อยู่ในพุทธศักราชนี้ก็คือ "จงร่วมจรรโลงคติ ประเพณีอันเพริศพราย ประเพณีที่ควายอายุ จากเมืองเทศจะเด็ดไป" (หน้า ๑๕๖) คุณเพียรศิริ เอกนิยม พุดถึงการโฆษณา ใน พ.ศ. ๒๕๑๗ เอาไว้ว่าเป็นพิษต่อสังคม "...เพราะเหตุนี้เอง ข้อยโฆษณาจึงเป็นแรงกระตุ้นให้คนไทยตื่นตัว และสนุกกับการแข่งขันอันไม่รู้จบนี้" (หน้า ๑๖๔) ซึ่งคุณเพียรศิริมีความเห็นว่า การจัดสร้างกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมให้แน่นหนา แข็งแรง คีย่อมจะช่วยแก้ปัญหาให้ลุกล่วงไปได้เพราะหนึ่ง คุณสุจิตต์ วงศ์เทศขบถทนเป็นพิษด้วยการมองภาพจินตนาการเพื่อสะท้อนและประชดประชันสังคมที่เต็มไปด้วยสิ่งแวดล้อมที่เป็นอันตรายต่อมนุษย์ อย่างคนที่ถือคอกก่อนเกิดการเปลี่ยนแปลงใหญ่ในสังคมไทยเพียง ๔ เดือน

เสียงของการเปลี่ยนแปลง เริ่มจากเสียงของคุณอุคร ทองน้อย (๒๕๑๗) ซึ่งพยายามจะพุดถึงนาแดง แต่ความไม่ชำนาญในการใช้ภาษาทำให้คุณอุครวนอยู่กับการเล่นคำมาจนเนื้อหาของเรื่องเลอะเลือนไปไม่น้อย คนค่าน้ำของคุณนิคม รวยยาว (๒๕๑๔) เมื่อเทียบกับไปสู่การเปลี่ยนแปลงของคุณสถาพร ศรีสังข์ (๒๕๑๘) สะท้อนให้เราเห็นความคิดบนสองกาลเวลา ความคิดของคุณนิคมเป็นคล้ายกับภาพเหนือความจริง

ที่เต็มไปด้วยสัญลักษณ์ยุ่งยาก และเต็มไปด้วยความไม่แน่ใจในสิ่งที่กำลังบอกให้คนฟังได้รับรู้ ส่วนความคิดของคุณสถาพรบนคนละกาลเวลาเต็มไปด้วยความเรียบง่ายชัดเจน มันใจในคำตอบที่ให้กับผู้ฟัง

เสียงจากสุนเสกสรรค์ ประเสริฐกุล ในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ เต็มไปด้วยความห่วงใยในการพัฒนาขององค์กรนักเรียนนักศึกษาไทย คำกล่าวที่เขาถึงเพื่อนร่วมภาระหน้าที่คือ "...แม้ชัยชนะย่อมเป็นของประชาชนในขั้นปลาย แต่ชัยชนะนั้นอาจจะมีมาถึงช้ากว่าที่ควรได้ หากฝ่ายประชาชนและพันธมิตรทำงานผิดพลาดบ่อยครั้งเกินไป" (หน้า ๒๑๖) คุณสุระ รัตนมัยเองก็ย้ำหนุ่มสาว (๒๕๑๘) ในอีกด้านหนึ่งคือ ย้ำให้แบกรับภาระของการสร้างสรรค์สังคมใหม่ไปด้วยกัน

พีชพันธ์แห่งการต่อสู้ เริ่มด้วยเรื่องขอทานของกองบรรณาธิการปุดชน (๒๕๑๘) ซึ่งเตือนนักมนุษยธรรมทั่วไปว่า "อย่าจ้องดูขอทานด้วยความสังเวช แต่จงมองให้ลึกซึ้ง อิงสาเหตุที่ทำให้เขาเป็น อย่าสักแต่หย่อนเหรียญลงกระป๋องด้วยความสงสาร การให้ทานเป็นการช่วยเหลือชั่วคราวช่วยยาม จงช่วยเหลือให้ตลอดไปด้วยการผลัดตัวเองเข้ารับใช้สังคมเต็มที่ ช่วยกันแบกภาระของส่วนรวม..." (หน้า ๒๘๐) คุณประเสริฐ จันทำ ก็พุดถึงความยากจนในชนบท ความเป็นไปแห่งผาเพ ในขณะทีปุดชนพุดถึงความยากจนในเมือง (๒๕๑๗) ซึ่งเป็นเสียงของการทวงถามมูลค่าของหยาดเหงื่อแรงงานของหน่วยผลิตหน่วยเล็ก ๆ ของสังคมประเทศไทย เช่นเดียวกับที่อีกหลายๆ หน่วยกำลังทำในลักษณะเดียวกัน และก็เช่นเดียวกับความคับแค้นของคุณไพบูลย์ สุขสุเมฆ (๒๕๑๘)

เรื่องสั้นของคุณวิสา คัญทัพ ในแค้นของคำพา (๒๕๑๘) และบทละครของคุณวิทยากร เชียงกุล ในแล้ววันหนึ่งคุณจะรู้สึก (๒๕๑๘) ช่วยกันเน้นให้เห็นความเอารัดเอาเปรียบที่เกิดขึ้นจริงในชนบทของฝ่ายที่มีอำนาจปกครองที่มีต่อประชาชน ในขณะที่คุณประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล พุดถึงความคับแค้นของ

กรรมกรในเมืองซึ่งเกิดจากอำนาจเงิน และอำนาจตามกฎหมายซึ่งประชาชนไม่ค่อยจะมีส่วนรู้เห็นในการสร้างเท่าไรนัก

กลไกตัวที่ใหญ่ขึ้นของรัฐได้แก่ตัวนายกรัฐมนตรี ซึ่งคุณสุวัจน์ ศรีเชื้อ ได้จับมาผูกเข้าเป็นบทละครเสียคดี (๒๕๑๘) ได้อย่างถึงใจ บทส่งของกลไกแห่งรัฐเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับขบวนการนวล ซึ่งคุณสนธิ ลิ้มทองกุลได้เปิดโปงเบื้องหน้าเบื้องหลังอย่างซัดเจ๋งไว้เมื่อเดือนสิงหาคม ๒๕๑๘ และคุณวัชรินทร์ ไชยวัฒน์ ได้สรุปการทำงานของนวลว่าเป็นการแบ่งแยกพวกอาชีวะออกไปเพื่อจะทำการปกครอง

บรรณาธิการอุทิศหนังสือนี้แด่รัฐของประชาชน ดังนั้นบทสุดท้ายบรรณาธิการก็สรุปด้วยงานอีก ๖ ชิ้นเพื่อรำลึกถึงบุคคลหลายๆคน ซึ่งกลายเป็นสัญลักษณ์ของการก่อตัวเพื่อสร้าง ๆ ใหม่ของประชาชนขึ้นมา คุณสุจิตต์ วงษ์เทศ เริ่มด้วยเพลงกล่อมเด็กซึ่งเทิดทูนเสรีภาพของประชาชนที่ได้มาด้วยการต่อสู้ คุณประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล เทิดทูนจิตร ภูมิศักดิ์ คุณวิสา คัญทัพ เทิดทูนแสง รุ่งนิรันดรกุล คุณรวี โคมพระจันทร์ เทิดทูนนิสิต จิตรโสภณ เช่นเดียวกับ “มาคา” คุณสถาพร ศรีสังข์ เทิดทูนสนอง บัญชาคุณ คุณเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เทิดทูนคุณสำราญ คำกลั่น ในฐานะเป็นสัญลักษณ์ของผู้ที่ต่อสู้เพื่อประชาชน ซึ่งคุณพัลลภ ศรีคำ ก็จบหนังสือเล่มนี้ด้วยการสรุปว่าการตายของคนหลายๆคน โดยเฉพาะคนที่ต่อสู้เพื่อประชาชนนั้น เกิดจากการรู้เห็นเป็นใจของรัฐโดยแท้

งานเขียนทั้งหมดคงที่กล่าวนมาแล้วข้างต้นเป็นพยานทางวัตถุที่ชี้ให้เห็นเส้นทางเดินของแนวคิดคนร่วมสมัยกับเรา น่าเสียดายที่ตัวบรรณาธิการเองไม่มีเจตนา “...ที่จะแสดงภาพทั้งหมดของสังคมไทย... หากประสงค์จะให้เห็นบางลักษณะบางแง่มุมที่น่าสนใจของสังคมไทย...” (บทนำเสนอหน้า๗) ดังนั้น ภาพของเส้นทางเดินของความคิดในสองไทย จึงขาดกระเบื้องที่เห็นลักษณะของการพัฒนาการระคับความคิดของนักเขียนร่วมสมัย “ปฏิวัติวัฒนธรรม” ตามคำของบรรณาธิการได้ชัดเจนเท่าที่ควร

ลักษณะ ๒ ประการของตัวบรรณาธิการที่น่ายกย่องเป็นอย่างมากก็คือ ความพยายามที่สร้างงานในเชิงวิชาการที่เกี่ยวกับวรรณคดีอยู่ตลอดเวลา และประการสำคัญก็คือ การที่บรรณาธิการย้ายอยู่เสมอในงานแต่ละชิ้นว่า ภารกิจด้านหนึ่งของนักวิชาการจะต้องส่งผลถึงการเมือง ไม่ใช่สักแต่อ้างศิลปะ วิชาการอันเป็น “ทิพย์รส” แต่ไร้ประโยชน์ต่อการส่งผลสะท้อนแก่การเมือง

สองไทยน่าจะดีกว่านี้ โดยเฉพาะสองให้เห็นความเป็น “ไทย” ได้ชัดเจนกว่านี้ หากบรรณาธิการจะได้ลงมือทำงานอีก ใช้เวลามากขึ้น และไม่ถือว่าจะเป็นงาน “ทกลอง” ชิ้นใหม่

ทรงยศ แววหงษ์

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล